

ISSN 1311-8544

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА
СЪВЕТ ЗА ЧУЖДЕСТРАННА БЪЛГАРИСТИКА

БЪЛГАРИСТИКА

VULGARICA

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

7/2003

СОФИЯ•2003

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „МАРИН ДРИНОВ“

Редактор: ст.н.с. д-р Анисава Любенова Милтенова

Съставители: ст.н.с. д-р Анисава Любенова Милтенова,
ст.н.с. д-р Никола Рачев Казански, Емилия Якова Волева

© Централна библиотека на БАН, 2003

Адрес на редакцията:
Българска академия на науките
Съвет за чуждестранна българистика
ул. „15 ноември“ 1, София 1040, Бюлетин „Българистика“
Анисава Милтенова,
тел. (+359-2) 989 84 46 / 383, 384, факс: (+359-2) 986 25 00
E-mail: anmilten@bas.bg; bulgarist2@cl.bas.bg

© Богдан Николаев Мавродинов, художник, 2003

ISSN 1311-8544

BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
CENTRAL LIBRARY
COUNCIL FOR BULGARIAN STUDIES ABROAD

BULGARIAN STUDIES
BULGARICA

INFORMATION BULLETIN

7/2003

SOFIA•2003

MARIN DRINOV ACADEMIC PUBLISHING HOUSE

Editor: Assoc. Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD

Compiler: Assoc. Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD,
Assoc. Prof. Nikola Rachev Kazanski, PhD, Emiliya Yakova Voleva

© Central Library of BAS, 2003

Council for Bulgarian Studies Abroad
Bulgarian Academy of Sciences
Bulgarica, Information Bulletin
Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040
Anisava Miltenova, tel. (+359-2) 989 84 46 /383, 384, fax: (+359-2) 986 25 00
E-mail: anmilten@bas.bg; bulgarist2@cl.bas.bg

© Bogdan Nikolaev Mavrodinov, cover designer, 2003

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

УВОДНИ ДУМИ	9
Анисава Милтенова — Българистична проблематика в рамките на Тринадесетия конгрес на славистите, 15—21 август, 2003, Любляна	9
Анисава Милтенова — Седма българо-американска конференция, 9—12 октомври, 2003, Кълъмбъс, Охайо	13
Снежана Йовева — Международна научна конференция „Българите в Словакия — етнокултурни характеристики и взаимодействия“ , 15—17 октомври 2003, Братислава	18
Илия Пехливанов — Летен семинар по български език, август 2003, София ..	21
БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА	23
Книги 2003 г.	24
Съст. Емилия Волева	
Научна периодика 2003 г.	41
Съст. Емилия Волева	
ДИСЕРТАЦИИ	57
Съст. Никола Казански	
НАУЧНИ ФОРУМИ	59
Съст. Никола Казански	
ХОРИЗОНТИ	61
Елка Константинова — Полската българистика днес	61
ПРОФИЛИ	67
Диана Иванова — Сто години от рождението на Мечислав Малецки	67
Кр. Станчев и Ан. Милтенова — Р. Пикио на 80 години	73
Десислава Найденова — Ярослав Шапов на 75 години	78
Василка Тъпкова-Займова — В памет на Николай Тодоров	84
ОТЗИВИ	87
Никола Казански — Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. III (П — С)	87
Ценка Досева — Кирило-Методиевска библиография 1516—1934	89
Никола Казански — Кръстина Гечева. Иван Д. Шишманов. Биобиблиография	93
Нели Ганчева — Т. Янакиева. Боян Пенев. Биобиблиография	94

Иваничка Георгиева — Райна Каблешкова. Народната медицина. Етноложко изследване на Пловдивска област	100
Славка Керемедчиева — Евдокия Христова. Българска реч от Албания. Говорът на село Връбник	101
Диляна Радославова — Scripta & e-Scripta. Journal of Interdisciplinary Medieval Studies. Vol. 1	105
Диляна Радославова — Computational Approaches to the Study of Early and Modern Slavic Languages and Text.	109
СЪОБЩЕНИЯ	115
Награден учен българист	115

C O N T E N T S

PREFACE	9
Anisava Miltenova – The problems of Bulgarian Studies in the framework of the 13 th Congress of slavists, 15–21.VIII. 2003, Ljubljana	9
Anisava Miltenova – 7 th Bulgarian-American conference, 9–12. X. 2003, Columbus, Ohio	13
Snezhana Ioveva – International scientific conference „Bulgarians in Slovakia – ethnocultural characteristics and interactions“, 15–17. X. 2003, Bratislava	18
Ilia Pehlivanov – Summer seminar in Bulgarian language, August 2003, Sofia	21
BULGARIAN LITERATURE	23
Books 2003	24
Comp. by Emilia Voleva	
Periodicals 2003	41
Comp. by Emilia Voleva	
THESES	57
Comp. by Nikola Kazanski	
SCIENTIFIC EVENTS	59
Comp. by Nikola Kazanski	
OUTLOOKS	61
Elka Konstantinova – Bulgarian Studies in Poland today	61
PROFILES	67
Diana Ivanova – 100 th anniversary of Mieczyslaw Malecki’s birthday	67
Krasimir Stanchev, Anisava Miltenova – Ricardo Picchio at 80	73
Desislava Naidenova – Yaroslav Shchapov at 75	78
Vasilka Tapkova-Zaimova – In memoriam of Nikolai Todorov	84
REVIEWS	87
Nikola Kazanski – Cyrillo-Methodian encyclopedia. Volume 3	87
Tsenka Doseva – Cyrillo-Methodian bibliography 1516-1934	89
Nikola Kazanski – Krastina Getcheva. Ivan D. Shishmanov. Biobibliography	93
Neli Gantcheva – Boyan Penev. Biobibliography	94

Ivanichka Georgieva — Raina Kableshkova. Folk medicine. Ethnological study of Plovdiv region	100
Slavka Keremidchieva — Evdokia Hristova. Bulgarian speech in Albania. The dialect of Vrabnik village	101
Diliana Radoslavova — Scripta & e-Scripta. Journal of Interdisciplinary Medieval Studies. Vol. 1	105
Diliana Radoslavova — Computational Approaches to the Study of Early and Modern Slavic Languages and Text.	109
ANNOUNCEMENTS	115
Awarded scholar in Bulgarian studies	115

ЎВОДНИ ДЎМИ

Българистична проблематика в рамките на Тринадесетия конгрес на славистите, 15–21 август, 2003, Любляна, Словения

Тематиката на поредния конгрес на славистите обхващаше както традиционни области — езикознание, литературознание, история на славистиката и фолклористика, така и редица нови проблеми, които имаха интердисциплинарен характер и разработката им очерта съвременните тенденции в славистичните проучвания.

Интердисциплинарността и по-общият културологичен подход прозвучаха в темите, посветени на диалектологията и на историята на славянските езици. Контактите между диалектите в исторически аспект, техните взаимовръзки и влиянията помежду им бяха предмет на редица доклади, напр. на Й. Лисац (Хърватска), Р. Шарбу (Румъния), Л. Коленич (Хърватска), В. Нимчук (Украйна), Й. Русек (Полша) и др. Интерес предизвикаха докладите по лингвистична имагиология, една нова област в езикознанието, в областта на социолингвистиката, както и докладите относно тенденциите в развитието на съвременните книжовни езици: Ш. Кайров (Великобритания), М. Вингендер (Германия), К. Гутшмид (Германия), Б. Погорелец (Словения) и др. Важен акцент в проблематиката на конгреса бе опитът да се хвърли светлина върху съвременните процеси на глобализация и разволя на славянските езици. Наред с това имаше теми, посветени на езиковите и литературни явления, породени от имиграцията от страните на Източна Европа в други страни на Европа и Америка. Стремехът на учените бе не само да обхванат, опишат и установят явленията, но и да очертаят възможните развойни тенденции. Обичайният за подобни световни форуми компаративен подход, в този случай на Люблянския конгрес, носеше отпечатъка на интеррегионалните и межкултурни взаимодействия, толкова характерни за съвременния свят. Предварително зададената тематика бе насочила участниците към изследване на измененията в езиците и литературите, които са се появили в последните десетилетия, а това придаде подчертана актуалност на научния форум. Тук едва ли може да обхванем всички нови идеи, които прозвучаха на Люблянския конгрес, но

ще направим опит да маркираме тези от тях, които имат значение за българистиката.

В областта на медиевистиката, по традиция широко представена на конгреса, прозвучаха редица интересни доклади, бяха изнесени нови открития по отношение на изворите и бяха направени сполучливи теоретични анализи. Постиженията на учените намериха място в няколко кръгли маси и тематични блока. Специално заслужава да се отбележи тематичният блок „Старославянска литургическа поезия“, организиран от италиански и български учени. Докладите на Кр. Станчев (Италия), А. Наумов (Полша), Г. Попов (България) (чиито доклади не бяха прочетени, но присъстваха като публикация), М. Йовчева (България), Г. Пожидаева (Русия), предизвикаха широк отзвук сред присъстващите. За пръв път се направи пълно, изчерпателно и резултатно обобщение на постиженията в областта на средновековната славянска химнография за последните години. В много отношения учените набелязаха и бъдещите задачи, които трябва да бъдат реализирани — на основата на съществуващите паметници и издания. Много добре оформеното издание на докладите (*La poesia liturgica slava antica. Scienze-Sofia, 2003*) съдържа в края си индекс на всички новооткрити произведения на славянската химнография в последните години, който може да бъде отправна точка за нови търсения.

Не по-малък интерес предизвика тематичният блок за библейските цитати в църковнославянските литератури, който също беше организиран с подкрепата на италианските слависти (*Biblical Quotations in Slavonic Literature. Pisa, 2003*). В тематичния блок взеха участие учени от четири страни: М. Гардзанити (Италия), П. Гонно (Франция), Ф. Мушар (Франция), Р. Романчук (САЩ) и Н. Заполская (Русия). Докладите проследиха показателни за съвременната филология страни от семантиката и интерпретацията на библейските цитати. Тематичният блок показва, че анализите в тази насока имат добра перспектива за развитие в контекста на съвременното литературознание и рецептивна естетика.

Традиционната тема за критическото издание на най-старите преводи на библейските текстове според средновековните славянски паметници бе представена в тематичен блок от Св. Николова (България), А. Алексеев (Русия), Ф. Томсън (Белгия) и др. В последните години проблематиката е претърпяла значителен развой и са публикувани важни резултати от интензивната творческа работа на учените, сред които трябва да отбележим поредицата издания на Кирило-Методиевския научен център на БАН. Принципно значение придоби монографията на Ф. Томсън (*The Slavonic Translation of the Old Testament. — In: Interpretation of the Bible. Ljubljana-Sheffield, 1998, 605—920*), която представлява компендиум на съвременното състояние на проучванията върху Стария завет. По време на тематичния блок се разви съдържателна дискусия за възможността да се осъществи критическо

издание, за неговите предимства и недостатъци. Бе подчертано, че поради редица причини дипломатическите издания са предпочитани пред критическите от изследователите.

Нова за славистичните конгреси бе темата за електронните корпуси на естествените езици — съставяне, обработка и използване — на която също бе посветен тематичен блок. Изнесените доклади обединяваха учени от няколко страни: Ф. Чермак (Чехия), Т. Ержавец (Словения), Е. Хайчова (Чехия), Д. Витас и Ц. Кръстев (Сърбия), М. Тадиц (Хърватска). Последва оживена дискуссия, в рамките на която бяха поставени редица проблеми на компютърната лингвистика.

На сходна тема бе посветено заседанието на Комисията за компютърна обработка и анализ на славянски ръкописи, което протече под формата на кръгла маса на тема „Средновековните славянски текстове и електронните стандарти и технологии“. Прочетоха доклади: Д. Бирнбаум (САЩ), Р. Клеминсон (Великобритания), К. Рибаров (Чехия) и М. Камуля (Италия), С. Вакарелийска (САЩ) и А. Бояджиев (България). Изнесените резултати показаха, че е назряла необходимостта от създаване на корпус от аналитични описания на славянски ръкописи, които могат да служат за допълнителни изследвания, напр. за типология на техния състав чрез компютърни средства. Наред с това съществува реална възможност за инкорпориране на старите (ръчно създадени) картотеки в компютърни бази данни (разработката на К. Рибаров). Бе обсъдена също така перспективата за създаване на електронни учебни издания в XML формат.

Лингвистичната проблематика, която в една или друга степен имаше отношение към българистиката, бе представена от немалко приноси доклади, сред които се открояха както постиженията на утвърдени учени, напр. Е. Верещагин (Русия), В. Дибо (Русия), Е. Блахова (Чехия), К. МакРобърт (Великобритания), А. Зарадия-Киш (Хърватска), С. Богданова (България), и др.), така и на по-млади учени, напр. В. Криско (Русия), Л. Тасева (България), В. Ломагистро (Италия), Н. Нечунаева (Русия), П. Станковска (Чехия), Х. Тончева (България) и др. В техните доклади пряко или в компаративен план бяха привлечени данни от историята на старобългарския език.

Истинска сензация за конгреса представляваше докладът на А. Зализняк (Русия), който представи най-ранния известен писмен паметник върху восьчен слой, нанесен на дървени корици (триптих) — от първата половина на XI в. Кодексът, намерен при разкопки край Новгород, е запазил в най-горния си слой (върху воська) текст от Псалтира, а под него, в няколко слоя (върху дървото) — вероятно апокрифни текстове с оригинален характер. Авторът допуска, че кодексът е принадлежал на книжовник, който се е числил към еретическа община. Според приписка, разчетена в най-долния слой, която носи дата 999 г., той е живял в самия край на X в. Безспорен интерес

представляваше и докладът на Т. Рождественская, която представи изчерпателен анализ на графити с библейски текстове от староруските храмове. Тези доклади, макар и не с българистична насоченост, имаха редица интересни наблюдения, свързани и с историята на старобългарската писмена култура.

Литературоведската проблематика бе насочена преди всичко към проблема за типологията на явленията, за системата на жанровете в различните славянски литератури, а по отношение на модерната и постмодерната епоха — към проблема за националните идентичности и за диалогичността на литературата. В редица доклади беше проследен континуитета и дисконтинуитета на литературния процес в широки рамки — от периода на Средновековието до постмодернизма. Бяха очертани връзките между славянските литератури по отношение на тяхната тематика, образност и поетика. Съществени приноси бяха изнесени и в областта на фолклористиката, особено по проблема за съотношението на устна и писмена форма на литературата и изменението на границите между тях — напр. докладите на О. Белова (Русия), И. Ито (Япония) и др.

Тринадесетият конгрес на славистите, организиран от Словения, ще остави впечатления за топло гостоприемство на домакините и за много нови идеи, обменени между участниците. На фона на голямата тревога, изказана при закриването на конгреса, за „свиването“ на славистиката поради затихването на редица славистични образователни центрове и поради закриването на научни институции в редица европейски държави, участниците в конгреса показаха, че големите постижения в науката са налице. Тези постижения, както и новите тенденции, набелязани в обобщаващите доклади на председателите на отделни секции, укрепват надеждите за още по-резултатни изследвания. Бе взето решение следващият домакин на четиринадесетия конгрес на славистите през 2008 г. да бъде Македония.

Анисава Милтенова

**Седма българо-американска конференция,
9—12 октомври, 2003,
Университет на щата Охайо, Кълъмбъс**

Седмата българо-американска конференция бе юбилейна — тя отбеляза 30 години от началото на двустранните научни срещи. Докладите, повече от 40 на брой от двете страни, показаха резултатите от едно обновено — както по отношение на обхвата на източниците, така и в теоретичен план — двустранно сътрудничество в областта на хуманитарните и обществените науки. В докладите бяха представени не само традиционните теми и анализи с историческа, социологическа, лингвистична, литературоведска и изкуствоведска тематика, но и редица нови проекти, основани на приложението на информационните технологии в съвременната хуманитаристика.

Докладите бяха разпределени в две основни секции: по обществени науки и по филологически науки, които работиха паралелно. В първата секция участваха български и американски учени с теми в областта на историята, социологията и политологията. На първо място заслужава да се отбележи обзорният доклад на Веселин Трайков (БАН) върху подготовката на българо-американските срещи, който даде възможност да се очертае в детайли тяхната история. Повечето от учените бяха избрали теми от общ интерес, в които се разглеждаха въпроси на българо-американските взаимоотношения. На по-общи въпроси от българската история през XX в. бяха посветени докладите на Георги Марков (Институт за история на БАН) — за програмата на президента Уилсън за мир и българската политика по време на Втората световна война, на Витка Тошкова (Институт за история на БАН), засягащ политиката на САЩ по отношение на България през периода 1919—1989 г. Кристин Холдън (Университет на Южен Мейн) представи резултатите от проучването си върху българското присъствие в концентрационните лагери по време на Втората световна война. Аналитичният доклад на Фредрик Чери (Северозападен университет на Индиана) бе съсредоточен върху митовете и реалностите в България по отношение оценката на холокоста. Румяна Прешленова (Институт по балканистика на БАН) и Джеймс Фрусета (Университет на Мериленд) направиха преглед на икономическото състояние на България след Берлинския конгрес; с актуална проблематика бяха докладите на Джералд Крийд (Колеж Хънтър на Университета в Ню Йорк) за хибридните явления в българското селското стопанство, на Боб Бег (Университет Индиана в щат Пенсилвания) за икономическата и социалната диференциация на съвременното развитие на България, като характеризира, от една страна,

столицата, а от друга, локалните области. Привлече внимание докладът на Пепка Бояджиева (Институт за социология на БАН) за модела на Американския университет като фактор за модернизация и демократизация на българското общество; на близка тема бе докладът на Лиляна Симеонова (Институт за балканистика на БАН) за преподаването на история в университет в САЩ по време на югославската криза. В съвместния си доклад Иван Чалъков (Институт за социология на БАН) и Хуан Роджърс (Университет на Джорджия) направиха преглед на съотношението между България и САЩ при формирането на националните научни общества и ролята на интернет в този процес. На теми от съвременната политика бяха посветени докладите на Марта Макуард (Университет на Мисури) за признаците на социополитически контрол сред българското население и Росен Василев (Университет на Охайо) за икономическото и политическото състояние на България през последното десетилетие. В програмата присъстваха и портрети на американски учени — Денис Хъпчик (Университет Уилкис) направи преглед на научното дело на историка Джеймс Кларк, един от основателите на Асоциацията за българистични проучвания.

Изкуствознанието бе представено в научната среща в няколко тематични кръга: фолклор, музика и кино. Докладът на Албена Георгиева (Институт за фолклор на БАН) дискутираше възможностите за запазването на традиционната идентичност чрез опазването на фолклора и народните обичаи. Интерес предизвика докладът на Ян Перковски (Университет на Виржиния) за демонологията в културата на българските мюсюлмани. Али Еминов (Държавен колеж Уейн) постави въпроси за социалната и културна идентичност на помаците в България според съвременните проучвания. Дона Бученан (Университет на Илинойс в Урбана-Шампейн) анализира някои модели на ритмичните и тонални определители на българското хоро. Интересни наблюдения върху нов материал бяха изнесени в докладите на Грегори Майерс (Университет на Британска Колумбия), на Кристина Япова (Институт за изкуствознание на БАН) и на Жан Кристенсен (Университет на Луисвил) върху явления от музикалното книжовно наследство от древността до наши дни — Търновската химнографска школа през XIV в., приносът на Добри Христов за полифонията на църковната музика в началото на XX в., както и съвременните явления по отношение на българската музика в периода на преход. Историята на киното бе представена в докладите на Александър Янакиев (Институт за изкуствознание на БАН) — посветен на късометражните американски филми в България между двете световни войни и на Ингеборг Братоева (Институт за изкуствознание на БАН) за българската кинематография през 90-те години на XX в. в търсене на нова идентичност.

Литературоведските доклади се характеризираха с актуалност и комплексност на проблематиката. Йосиф Бенатов (Университет на Пенсилвания)

направи анализ на водещи теми в произведенията на Йордан Радичков от гледна точка на тенденциите към глобализация на литературата. Елка Димитрова (Институт за литература на БАН) се спря на въпроса за утопичните и реални измерения на глобализацията въз основа на трактовката му в произведения на български и американски писатели. Морис Фадел (Институт за литература на БАН) се спря на изключително важния въпрос за понятието „национализъм“ в съвременната българска и американска литературна теория.

Докладите на лингвистите в конференцията обхващаха различни области — диалектология, синтактични и морфологични явления, прагматика. Докладът на Ронел Аликсандър (Университет на Бъркли, Калифорния) имаше принципно значение за проблема „съотношение на книжовен език и диалект в съвременна България“. Йосиф Шалерт (Университет на Торонто, Канада) разгледа акцентните особености на съществителните (м.р., ед. и мн. ч.) в архаичния диалект на Крумовград. По-различен характер имаше докладът на Виктор Фридман (Университет на Чикаго), който сумира своите наблюдения върху турцизмите в съвременната българска преса в сравнение с други балкански страни. Един цял цикъл доклади бе посветен на клитиките и техния анализ: на Стивън Франкс (Университет на Индиана) и Кетрин Рудин (Държавен колеж Уейн) за удвояването на клитиките, на Мила Тасева-Кюркчиева (Университет на Южна Каролина) за посесивите и клитиките в структурата на българския език, на Йовка Тишева (Софийски университет) за особеностите на въпросителните конструкции. Татяна Шамрай (Институт за български език на БАН) се спря на някои развойни процеси на членуването в съвременния български език. Докладът на Кетил Ро Хауге (Университет на Осло, Норвегия) предизвика заслужен интерес с историята и обяснението на формулата за т.нар. „зъбен данък“ по време на османското владичество. Светла Коева (Институт за български език) представи проекта „WordNet“, който се разработва от няколко години в БАН. Антоанета Преславска (Софийски университет) разказа за специализираната българска енциклопедия „Bulgarian Book“. Марит Веймераши (Североизточен университет на Илинойс) анализира някои интернет сайтове, които могат да бъдат в помощ при изучаването на български език.

Традиционната за българо-американските срещи медиевистична проблематика бе представена от няколко доклада. Основно значение имаше докладът на Светлина Николова (КМНЦ, БАН) за състоянието на извороведските изследвания и възможността за съвместни проекти. Искра Христова (Софийски университет) изложи наблюденията си върху превода на Апостола и групирането на ръкописите според лексикалните им особености. Даниел Колинз (Университет на Охайо) разгледа няколко дискуссионни места в Солунската легенда, като предложи оригинална интерпретация, свързана с

апостолската мисия на св. Кирил. Лора Тасева (КМНЦ, БАН) и Таня Иванова (Университет на Охайо) предложиха проект за лексикална база данни от преводи от гръцки на среднобългарски, направени през XIV в. Проектът бе свързан с приложението на информационните технологии във филологията. В тази насока бяха докладите, представени от Дейвид Бирнбаум (Университет на Питсбърг) и Анисава Милтенова (Институт за литература на БАН) — обобщение на резултатите от съвместния проект за компютърна обработка и анализ на средновековни славянски ръкописи през последните години и на Андрей Бояджиев (Софийски университет) за възможностите за компютърно описание на езика и правописа на ръкописите. В последвалата дискуссия бе изтъкнато значението на проекта „Реперториум“ и възможностите за по-нататъшното му разгръщане.

В рамките на конференцията се състояха и няколко съпътстващи прояви. Проф. Роланд Марти (Саарбрюкен, Германия) и проф. Кетил Ро Хауге (Осло, Норвегия) изнесоха специални лекции на 8 октомври, които предизвикаха интересни дискусии. На 11 октомври се състоя кръгла маса на тема „Българо-американското научно сътрудничество — личен поглед“ с участието на Любомира Парапулова-Грибъл (председател), Патриша Френч (Дюкейн институт), Предраг Матеич (Университет на Охайо), Ърнест Скатън (Университет на Олбъни), Уолтър Колар (Дюкейн институт) и Леон Тварог (Университет на Охайо). Всеки от участниците сподели своя организационен опит в българистичните изследвания — както в миналото, така и перспективите за бъдещо сътрудничество. Изнесоха се данни за издателство „Славика“ в Кълъмбъс (основател проф. Чарлз Грибъл), което в продължение на почти две десетилетия издава и разпространява научна българистична литература. Проследиха се моменти от първото запознанство на американски учени с българския фолклор и резултатите от неговото проучване, за създаването на български клуб и танцов ансамбъл в Питсбърг. Участниците си припомниха контактите с българските учени и по-специално с акад. Петър Динев, в резултат на които се активизира научното общуване, както и възникването на проекта за събиране на микрофилми от славянски ръкописи в т.нар. „Хилендарска стая“ (основатели проф. Матея Матеич и д-р Предраг Матеич) в библиотеката на Университета на Охайо. Бе представена също така програмата за сътрудничество между Университета в Олбъни и Софийския университет и др. В дискуссията бе обсъдена възможността за търсене на финансови средства за създаване на катедра по българистика в университета на Охайо и за по-нататъшни съвместни проекти, като се включат представители на българската емиграция в САЩ. В рамките на конференцията българската делегация се запозна с работата на Катедрата по славянски и източноевропейски езици и литератури в Университета на Охайо (с декан проф. Даниел Колинз), а също така с историята, с настоящите и бъдещи задачи на Хилендарския

изследователски център (с директор д-р Предраг Матеич). Уникалната сбирка от ръкописи, архивни документи, книги и микрофилми от цял свят за изучаване на Византийското и на Славянското средновековие, създавана в продължение на няколко десетилетия, бе оценена изключително високо от участниците. По време на конференцията на проф. Чарлз Грибъл, президент на Асоциацията за българистика, бе връчена почетната грамота на БАН „За заслуги към българистиката“ за цялостното му научно творчество и за приноса му в българо-американското сътрудничество.

В настоящия обзор не биха могли да бъдат обхванати всички теми на докладите и всички прояви по време на конференцията. Заслужава да се отбележи, че много млади учени бяха заявили участие — както от българска страна, така и такива, които учат и работят в университетите на САЩ. Бяха демонстрирани нови идеи по редица теоретични въпроси. Приложението на информационните технологии присъстваше в проблематиката като нова гледна точка към структурата на текста и към средновековните ръкописи като обекти на изследване. Организацията на конференцията бе образцова, а програмата, съставена от Ърнест Скатън (Университет на Олбъни), се отличава с добре намерени акценти и ритмично темпо на работа. Имаше достатъчно време за дискусии и обмяна на мнения, за срещи между участниците. Финансирането на конференцията бе осигурено със съвместните усилия на Българската академия на науките, на Университета в Охайо и на Асоциацията за българистика на САЩ. В резултат на прецизната и отговорна дейност на Чарлз Грибъл, на Ърнест Скатън, на Халина Стефан (Директор на Центъра за славянски и източноевропейски изследвания, Университет на Мичигън), на Предраг Матеич (Директор на Хилендарския изследователски център, Университет на Охайо) и на Съвета за чуждестранна българистика при УС на БАН Седмата българо-американска конференция се превърна в отправна точка за нови проекти. Както отбеляза един от основателите на двустранните срещи, проф. Томас Бътлър, в словото си при закриването — „взаимното обогатяване на учените от двете страни е ценен дар, който трябва да опазим и да предадем на бъдещите поколения“.

Анисава Милтенова

Международна научна конференция
„Българите в Словакия — етнокултурни характеристики
и взаимодействия“
15—17 октомври 2003, Братислава

Изследванията на българската диаспора по света в последните години станаха приоритетни за нашата хуманитаристика. През 2001 г. стартира интердисциплинарен изследователски проект на тема „*Българите в Словакия — етнокултурни характеристики и взаимодействия*“, в който участват учени от Института за фолклор, Института за български език, Етнографския институт с музей на БАН, а от Словашката академия на науките — Институтът по етнология и Езиковедският институт „Людовит Щур“, както и Катедрата по етнология и етномузикология към Философския факултет на Университета „Константин Философ“ — Нитра и Институтът за социални и културни изследвания към Факултета за хуманитарни науки на Университета „Матей Бел“ — Банска Бистрица. Ръководител на този мащабен проект от българска страна е ст.н.с. д-р Вл. Пенчев, а от словашка страна — доц. Ева Крековичова. Като обобщение на проведените теренни изследвания през пролетта на 2002 г. от екипа от БАН и САН почти из цяла Словакия, където живеят компактни български общности, в Братислава се проведе международна интердисциплинарна конференция в периода 15—17 октомври 2003 г. Главни организатори на този научен форум бяха колегите от Института по етнология на САН и Института за фолклор на БАН в сътрудничество с всички институти и катедри към университети, участващи в проекта. Имаше участници от България, Чехия и Словакия. Конференцията започна на 15 октомври с приветствено слово от посланика на Република България в Словакия Ярослав Галев, който направи и кратка историческа ретроспекция на заселването и установяването на българската общност в Словакия. Пленарни доклади изнесоха историците Костадин Гърдев от Института по история — БАН и Ян Рихлик, заместник-декан в Карловия университет в Прага. Те представиха историческите факти около заселването на българските градинари в Словакия от 20-те до първата половина на 50-те години на 20 век (К. Гърдев) и миграцията им в Словакия след 1945 г., както и юридическото им положение (Я. Рихлик). Езиковедският аспект в контекста на българската общност постави видният лингвист Винцент Бланар с обширния доклад на тема — „Словашкият език на българите в словашка среда“. След официалните доклади последва филм за българите, живеещи в Словакия, направен от екипа на ИФ-БАН и който детайлно въведе и гостите на конференцията в битието на българската общност, защото се показаха разнообразни по тематика и същ-

ност материали. Павол Лацканич, магистър от Университета „Св. св. Кирил и Методий“, гр. Търнава, представи съвременното състояние на българската общност в Прешов — проблеми на традиционната култура и форми на интерпретации, а Мириям Моравцова от Карловия университет в Прага — „Студентските общности в Прага и техните проблеми на адаптация в чуждоетнична среда“. Последваха три доклада, които обрисоваха етничната идентичност на българина по интересен и научнообоснован подход. Първият — на Вл. Пенчев (ИФ-БАН) — внесе яснота по отношение на термините, които се използват за определяне битуването на българите в другоетнична среда, акцентира на взаимодействията между етнокодовете при различните типове миграция, разположени във времето, и „възприемането на „българското“ не само като емблема, но и като битие“. Наталия Рашкова (ИФ-БАН) представи чрез доклада си как българският културен код се експонира, реализира и трансформира при словашките българи от „второто“ поколение, като умело използваше етносемиотичния подход — един от най-новите и модерни подходи за изследване на етнодиаспори в културната антропология и културология. В духа на новаторските и разгънати интерпретации бе докладът за „другостта“ на българите в Словакия, изнесен от Иван Николов (ЕИМ-БАН) — „Другостта“ като ориентир, като културна комуникация, но и като предпоставка в някои случаи за негативни стереотипи за „българското“. Детайлно навлизане в битието и традиционната култура на българите в Словакия осъществи следващата група доклади. Светла Антова, докторант (ЕИМ-БАН) обхвана проблемите при междуетничните бракове. Катя Михайлова (ИФ-БАН) постави проблеми, отнасящи се не само до празничността на българите, но и до тяхната религиозна специфика в обкръжението на силната католическа традиция в Словакия. Религията, както посочва Михайлова, е като маркер за идентичност и приведе много примери от задълбочената теренна работа, извършена в много части на Словакия. С примери бе подкрепен и докладът на Ваня Матеева (ИФ-БАН), който интерпретира женските образи на българската общност в Словакия, които са многофункционални и значещи не само за възпроизвеждане на българската култура и традиция, но и на езиковите рефлексии в чуждоетничната среда.

С патриотичен и етноемблематичен заряд бе музикалната програма на вокална група „До ре ми“ от българското училище „Христо Ботев“ в Братислава и българските песни просълзиха дори и словаците. Като продължение на този дух бе докладът на дебютиращата в научното поле Радостина Максудова, магистър от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, която показва как книгата „изживява своята емблематична и сакрална съдба“ в битието на българите в другото комуникативно и етнокултурно пространство. Следващият доклад отпрати интересен поглед към междуетничните взаимодействия и трансформации на културите, представен от Ян Ботик от Историческия музей при Братиславския замък — „Реми-

грантите от България като носители на българските културни традиции“. Самият проф. Ботик е от т.нар. български словаци, живели в Плевенския район около 30—40-те години на миналия век. Детайлните му анализи бяха подкрепени и с интересни фотографии от битието, ежедневната и празнична култура на словаците по българските земи и как тази трансформирана култура и „биидентичност“ продължава да се поддържа и след връщането им в Словакия.

Докладът на Снежана Йовева-Димитрова, докторант (ИБЕ-БАН) „Речевото поведение на българската общност в Словакия“ — илюстрира характерните ситуативни и комуникативни стратегии в нережисираната реч на българите чрез културологичен и социолингвистичен подход, показва чрез илюстративен материал важността и ритуалността на българската реч в определени ситуации и разнообразни ролеви отношения, предложи ново назоваване на етнопсихолингвистично речево явление като „отключване на речевия и комуникативен етнокод“. Докладът на Величко Панайотов, (Софийски Университет) представи методите и начините за събиране на лингвистичен материал в чуждоетнична среда — проблеми и особености в контекста на словашката. Докладът на Зузана Бенюшкова (ИЕ-САН) обобща резултатите от проведената анкета сред българите предимно в Братислава.

Състоя се и кръгла маса, на която бяха дискутирани много от проблемите на българската общност в Словакия.

В доклада си Мария Кошкова (Славистичен кабинет — САН), направи подробен разрез на влиянието на Земплинското наречие върху ежедневните речеви актове на българите от Михаловце, Източна Словакия. Езиковедският анализ, направен от д-р Кошкова, (която е от смесен българо-словашки произход), бе подкрепен с примери, в които ясно се открояваха диалектните земплински лексеми в българската реч, семантичното калкиране, хибридизацията и др. Предимството да произхождаш или живееш в смесено семейство и да наблюдаваш културните и езикови трансформации и натрупвания води до по-задълбочени научни изводи, които се откриха в доклада не само на д-р Кошкова, но и в доклада на проф. Бланар, който е анализирал речевото поведение на своята съпруга българка.

Последният доклад — на Рене Лужица, телевизионен мениджър — представи телевизионните предавания за българската общност в Словакия.

Тази конференция препотвърди поставените от векове мостове между културите на България и Словакия, между научните търсения и преоткривания на *човека* като реален двигател и съградител на социума и културата в контекста на Обединена Европа. Мисля, че екипът от БАН и САН, който много добре се справи с поставените си научноизследователски задачи от споменатия интердисциплинарен проект, доукрепи тези межкултурни връзки и зададе нови насоки не само за научни, но и за приложни и образователни изследвания в областта на хуманитаристиката.

Снежана Йовева-Димитрова

Летен семинар по български език, август 2003, София

Отново, за четиридесет и първи пореден път, за три августовски седмици в подножието на Витоша и Люлин планина едно интернационално общество имаше за свой общ език българския. Този път в Летния семинар по български език и култура за чуждестранни българисти и слависти, уреждан от Министерството на науката и образованието и Софийския университет "Св. Климент Охридски", взеха участие 92 студенти, преподаватели и почитатели на българския фолклор от 20 страни: Белгия, Германия, Гърция, Естония, Италия, Испания, Киргизстан, Молдова, Полша, Румъния, Русия, САЩ, Словакия, Турция, Унгария, Франция, Хърватска, Чехия, Югославия, Япония.

Директор на семинара за втора поредна година беше проф. Василка Радева, известен български езиковед с дългогодишен опит в преподаването на български език на чужденци. Творческата база на Съюза на българските журналисти в тези дни предложи възможности за един модел на бъдеща Европа, създадена върху равноправието на различни народи и различни култури. Най-ярка демонстрация на това бяха общите фолклорни танци и народни песни, водени от очарователната Даниела Иванова. Имаше нощна разходка до близкия Клисурски манастир и хоро на поляната пред него.

Лектори бяха проф. Александър Фол, проф. Ана Илиева, проф. Иван Павлов и други университетски преподаватели. Сред дискусиите относно разликата между митовете и действителността във вековната българска история и литература се прокрадна като предизвикателство прогнозата на професора от Болонския университет Умберто Еко, безспорно един от съвременните европейски мъдреци, че бъдещето на Стария свят би включило подсилена *балканизация*, разбирана като резерв от древни вярвания, обичаи и книжовно наследство, а не като символ на непрестанни протовопоставяния, вражди и войни.

Иван Пехливанов

BULGARIAN BOOKS

Книгоразпространителска фирма „*BULGARIAN BOOKS*“
предлага български научни издания, речници, енциклопедии, албуми,
художествена литература.

За информация и контакти:

*The book-dealing company „BULGARIAN BOOKS“ offers
to its clients scientific books, dictionaries, encyclopedias,
albums, fiction from Bulgaria.*

For contacts, please use the following address:

BULGARIAN BOOKS
SOFIA 1000
PO Box 1567
fax/tel. (359 2) 952 25 75
e-mail:bulgarian_books@abv.bg

Mrs Teodora Davidova

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Рубриката съдържа периодика и книги (монографии, сборници, учебни помагала, речници и др.) за 2003 г. По отношение на научната периодика, която тук е представена за пореден път, от съдържанието на всяка книжка са подбрани статии, студии и научни съобщения на български автори, които изследват българистични теми и проблеми в областта на хуманитарните и обществени науки (история, обществознание, археология, кирилометодиевистика, език, литература, изкуствознание, традиционна и съвременна култура и др.). Поради спецификата на настоящия информационен бюлетин не се включват научни изследвания от чужди автори, преводни материали (от чужди на български език), както и рецензии, обзори и др. Принципно е отразена научната периодика за 2003 г. В случай, когато няма излезли книжки от определено периодично издание за 2003 г., са отразени последните регистрирани години. Книгите с липсващ ISBN и периодичните издания с липсващ ISSN са означени със знака *.

От редактора

КНИГИ 2003

BOOKS

ОБЩ ОТДЕЛ / GENERAL

БЪЛГАРИ и хървати през вековете. С., Гутенберг —

Т. 2. 2003. 312 с. ISBN 954-9943-51-8.

Сборникът съдържа доклади на учени от конференцията под същия наслов, проведена през май 2001 г. На български и хърватски език.

БЪЛГАРИТЕ и американците. *The Bulgarians and the Americans.* С.,

Тангра ТанНакРа, 2003. 208 с.

ISBN 954-9942-53-8.

Ред.: Александър Фол

Изданието е посветено на 100-годишнината от установяването на дипломатически отношения между България и САЩ. Паралелен текст на български и английски език.

ГАДЖЕВ, Иван. Непримирият. Институт по история на българската емиграция в Северна Америка и Гутенберг, 2003. 284 с. + 13 л. цветни снимки

ISBN 954-9943-49-6.

Подзаглавие: Илия Минев — от първо лице и другите за него.

Книга за живота на Илия Минев — български правозащитник и дисидент, репресиран по политически причини, прекарал дълги години в комунистическите затвори. Съдържа спомени от и за него, писма, документи, фотографии.

ГЕЧЕВА, Кръстина. Иван. Д. Шишманов. Библиография. С.,

Гутенберг, 2003. 330 с.

ISBN 954-9943-53-4.

Подробно е представено многообхватното дело на проф. Иван Шишманов в хронологичен и тематичен план. Съдържа богат помощен апарат.

Д-р Кр. Кръстев, П. Славейков, П. К. Яворов, П. Ю. Тодоров. Кръгът

„Мисъл“. Кореспонденция. С., Синева, 2003. 196 с.

ISBN 954-9983-28-5.

Съдържа вече публикувани писма на членовете на литературния кръг „Мисъл“ с нанесени корекции и допълнени пропуски. Включени са новооткрити и пропуснати при предишни публикации документи.

ЕКАТЕРИНА Каравелова. Спомени. С., Синева, 2003. 280 с.

ISBN 954-9983-25-0.

За пръв път без съкращения са публикувани спомените на бележитата българка за цар Фердинанд, П. Каравелов, Ст. Стамболов, Д. Груев и др.

ИВАН Шишманов. Дневник I. 1879—1927. С., ИК Синева, 2003. 350 с.

ISBN 954-9983-32-3.

Подг. за печат: Ива Бурилкова, Цочо Билярски

Томът е първо издание на дневниците и дневниковите записки на големия български учен.

КИРИЛО-Методиевска библиография. 1516—1924. С., КМНЦ-БАН, 2003.

586 с.

ISBN 954-9787-05-2.

Под общата редакция на Светлина Николова

Съдържа научна студия от ст.н.с. д-р Светлина Николова за отпечатания през 1934 г. внушителен труд „Опыт систематической кирилло-мефодиевской библиографии“ на руския учен Григорий Илински и фототипно издание на самата библиография. След него са публикувани фототипно няколко рецензии за нея, които съдържат добавки и поправки. Изданието е допълнено с българска кирило-методиевска библиография (1846—1934 г.), която съдържа 4 473 заглавия.

КИРИЛО-Методиевска енциклопедия. С., АИ Марин Дринов —

Т. III. П—С. 2003. 794 с. ISBN 954-430-943-8.

Гл. редактор: Лиляна Грашева

Пореден том от мащабното справочно издание, чиято основна цел е да предостави начална и основна информация за явленията, проблематиката и изследователите на Кирило-Методиевото дело в съответствие с най-новите научни изследвания. Особено внимание е обърнато на библиографските данни, които са обогатени максимално.

ПЕТЕВ, Петьо. Началото между два свята. С., Парадигма, 2003. 253 с.

ISBN 954-9536-85-8.

Един век дипломатически отношения между САЩ и България.

ТОДОРОВ, Илия. Паисий Хилендарски. С., НБ Св.св. Кирил и Методий,

2003 с. 171 с.

ISBN 954-523-066-5.

Анотиран библиографски указател, който представя литературата за живота и делото на Паисий Хилендарски.

ТРИФОНОВ, Трифон. Седемстотин наименования от Българското черноморие. Справочник. Варна, 2003. 166 с.
ISBN 954-8991-33-0.

Изследване за наименованията по бреговата линия на Черноморието ни. Освен с географската си характеристика всяко наименование е представено със своя произход, исторически лексикални промени и превод в случаите, когато е от чужд произход.

ЮХНОВСКИ, Иван. За българската наука и Българската академия на науките. С., АИ Марин Дринов, 2003. 268 с.
ISBN 954-430-964-0.

В сборника са събрани някои от публичните изяви в различни медии и пред различни аудитории на акад. Иван Юхновски, председател на Българската академия на науките от 1996 г.

ЯКИМОВ, Георги. Пангелей Кисимов. Живот и дейност. С., АИ Марин Дринов, 2003. 284 с.
ISBN 954-430-888-1.

Монографията е посветена на една от най-интересните и противоречиви личности на възрожденската епоха.

*Bulgaria, Korea, Central & and East Europe: Humanities and Social Science. The Third International Academic Conference of KACEES. Sofia, 14–15 July 2003. Sofia, 2003. 440 p.

Сборникът съдържа доклади в областта на езикознанието, литературознанието, социалните науки и културологията на учени от Корея, България, Полша, Холандия, Германия.

ИСТОРИЯ / HISTORY

БАЕВА, Искра и Евгения Калинова. Следвоенното десетилетие на българската външна политика (1944–1955). С., Полис, 2003. 263 с.
ISBN 954-796-004-0.

Предлаганият лекционен курс проследява трудните първи стъпки на следвоенната българска външна политика.

БОНЕВ, Александър. Ранна Тракия. Формиране на тракийската култура – края на второто – началото на първото хилядолетие пр.Хр. С., АИМ БАН, 2003. 172 с.
ISSN 0205-0722.

Монографично изследване, посветено на културно-историческото развитие на Ранна Тракия.

Поредица: Разкопки и проучвания, книга XXXI.

БЪЛГАРИ и хазари през Ранното средновековие. С., Тангра ТанНакРа, 2003. 254 с.

ISBN 954-9942-49-X.

Съставител и редактор: Цветелин Степанов

Сборникът съдържа десет статии и студии на утвърдени български археолози, историци и културолози. Разглеждат се връзките между българите и хазарите, мястото на Хазарския хаганат в номадския свят и във византийското ойкумене, хазарската религия и сакрален свят.

БЪЧВАРОВ, Крум. Неолитни погребални обреди. С., Бард, 2003. 304 с.

ISBN 954-585-453-7.

Подзаглавие: Интрамурални гробове от българските земи в контекста на Югоизточна Европа и Анатолия.

В монографията е изложена цялата възможна информация за неолитните погребални обичаи в региона на Източните Балкани.

ГЕШЕВА, Йорданка. Парламентарните анкетни комисии по министерската отговорност. С., Иврай, 2003. 328 с.

ISBN 954-91210-5-4.

В монографията са разгледани въпросите кога и за какво отговарят министрите пред Гърновската конституция, откъде и как започва процедурата по предаване на министрите на съд, каква е ролята на парламента при търсене на политическа и съдебна отговорност на министрите.

ГОТИТЕ и старогерманското културно-историческо присъствие по българските земи. Балканмедиа, С., 2003.

ISBN 0861-5047.

Съставител: Росен Милев

Сборникът съдържа статии от известни български изследователи, посветени на значимото място на готите и изобико на старогерманците в българската история.

ГРОЗДАНОВА, Елена и др. Контрасти и конфликти „зад кадър“ в българското общество XV—XVIII век. С., ИК Гутенберг, 2003. 478 с.

ISBN 954-9943-55-0.

Сборникът съдържа студии на специалисти по довъзрожденска и ранновъзрожденска история. В научно обръщение е въведен необнародван и неизползван досега изворов материал.

ГРУЕВ, Михаил. Между петолъчката и полумесеца. Българите мюсюлмани и политическият режим (1944—1959). С., КОТА, 2003. 262 с.

ISBN 954-305-035-X.

Опит за анализ на събитията и процесите в българо-мохамеданската

общност през втората половина на 40-те и 50-те г. Монографията е резултат от няколкогодишна изследователска работа в централните и регионалните архиви.

ЕЛДЪРОВ, Светлозар и др. Илинденско-Преображенското въстание 1903 г. С., Военно издателство, 2003. 336 с. ISBN 954-509-254-8.

Изследването засяга военната подготовка и провеждането на Илинденско-Преображенското въстание.

ИСТОРИЯ на българите. С., Знание и Труд —

Т. 1. От древността до края на XVI век. 2003. 590 с. ISBN 954-621-186-9; ISBN 954-528-289-4.

Под. ред. на проф. Георги Бакалов.

Основната цел, която си поставят авторите на това издание, е да представят цялостна панорама на българската история, основаваща се на нови данни, натрупани през последните петдесет години. Специално внимание е отделено на пренебрегваните и дискуссионни въпроси.

ЙОСИФОВ, Калин. Тоталитарното насилие в българското село (1944—1951) и последиците за България. С., УИ Св. Климент Охридски. 2003. 316 с.

ISBN 954-07-1828-7.

Политологическо изследване за един кратък, но повратен период от новата ни история — насилствената колективизация на българското село.

КАЙЧЕВ, Наум. Македоний, възжелана. С., Парадигма, 2003. 310 с. ISBN 954-9536-79-3.

Подзаглавие: Армията, училището и градежът на нацията в Сърбия и България (1878—1912).

Изследването предлага съвременен поглед върху ключови аспекти от изграждането на българската и сръбската нация.

ЛАЗАРОВ, Иван. Политическа идеология на Второто българско царство XII—XIII в. Генезис. Велико Търново, Ровита, 2003. 144 с. ISBN 954-8914-11-5.

Книгата е написана при използването на комплексен историко-социологически и културологичен подход на основата на разнообразни писмени извори, фолклорни материали, археологически данни.

КУМАНОВ, Милен и Колинка Исова. Историческа енциклопедия България. С., Труд, 2003, 400 с.
ISBN 954-528-202-9.

Предлаганата енциклопедия е опит да се отговори на потребността от издание, което да даде нов поглед на цялостното българско минало. Съдържа богат илюстративен материал.

МИЛЕТИЧ, Любомир. Разорението на тракийските българи през 1913 година. Шумен, ЮНИ ЕКСПРЕС, 2003. 326 с. + 64 черно-бели фотографии.
ISBN 954-91344-1-5.

Новото издание на излязлата за първи път през 1918 г. книга на проф. Милетич е с осъвременен правопис, но без други намеси в авторския текст.

МИШЕВ, Годор. Покрайнини в центъра на Балканите. Западните покрайнини. 1990—1995. С., Св. Кл. Охридски, 2003. 208 с.
ISBN 954-91083-6-8.

Подзаглавие: Историко-дидактическо изследване

Авторът на това изследване си е поставил като първа задача сравнението между историческата фактология и нейните съвременни интерпретации.

ОВЧАРОВ, Димитър. Петнадесет съкровища от българските земи. С.,
Български бестселър, 2003. 90 с.
ISBN 954-9308-04-09.

Авторът ни запознава с описанието и значението на историческите съкровища на България. Отделни емисии на английски, руски, френски и немски език.

ОВЧАРОВ, Николай и Даниела Коджаманова. Перперикон и околните твърдини през Средновековието. С., Тангра ТанНакРа, 2003. 112 с.
ISBN 954-994-252-X.

Изследване за крепостното строителство в Източните Родопи.

ПЕТРОВ, Методи. Въртоп. С., Военно издателство, 2003. 194 с.
ISBN 954-509-250-5.

Опит да се разкаже историята на нелегалната революционна организация „Въртоп“, създадена за освобождение на Западните покрайнини на България

РАДЕВА, Мария. Културната политика на българската държава 1885—1908. С., УИ Св. Кл. Охридски, 2002. 278 с.
ISBN 954-07-1718-3.

Второ допълнено и преработено издание. Върху богата документална

основа се проследява развитието на образованието и културните институти на българската държава през първите три десетилетия след Освобождението.

РАЙЧЕВСКИ, Стоян. Америка и българите до Учредителното събрание 1879 г. С., Български бестселър и Национален музей на българската книга и полиграфия, 2003. 316 с.
ISBN 954-9308-10-3.

Книгата е посветена на взаимното опознаване между българи и американци в последните няколко десетилетия преди Освобождението.

РЕВЯКИНА, Луиза. Коминтернът и селските партии на Балканите. 1923–1931. С., АИ Марин Дринов, 2003. 494 с.
ISBN 954-430-853-9.

Монографията изследва дейността на Коминтерна за завоюването на позиции сред селяните и техните политически организации с цел спечелването им за каузата на „световната революция“. Изясняват се причините за провала на политиката на Коминтерна сред селяните и техните организации на Балканите.

СТОЯНОВА, Росица. Под знака на конфронтацията. Демократическата партия и политическите борби в България (1924–1934). Велико Търново, ИК ВИТАЛ, 2003. 350 с.
ISBN 954-8259-66-4.

Изследването, плод на многогодишни изследвания на архивите, хвърля светлина върху цялостното състояние на политическата система в България през 20–30-те години на ХХ век, откроява мястото и ролята на традиционните за българското политическо пространство партии.

ТРАДИЦИИ и приемственост на Балканите през средните векове. Велико Търново, УИ Св. св. Кирил и Методий, 2003. 640 с.
ISBN 954-524-349-X.

Отг. редактор: Казимир Попконстантинов

Подзаглавие: Изследвания и материали от международната научна конференция в чест на 60-годишнината на проф. дин Йордан Андреев. Сборникът съдържа докладите, изнесени на конференцията, обособени в разделите „Античност и археология“ и „Средновековие“.

ЦУРАКОВ, Ангел. Народното събрание на България 1879–2003. С., Петър Берон, 2003. 192 с.
ISBN 954-402-064-0.

Енциклопедичен справочник. Проследява историята на законодателната власт в България от Освобождението до наши дни.

STUDIA Balcanica, С., АИ Марин Дринов —

Т. 24. Изследвания в чест на проф. Веселин Трайков. 2003, 192 с.
ISBN 954-430-946-2.

Сборник в чест на 80-годишнината на изтъкнатия български учен. Съдържа тридесет и осем статии от български и чуждестранни историци, както и подробна библиография на проф. Трайков.

РЕЛИГИЯ / RELIGION

ДРУМЕВА, Валентина. Разкази за български светии и за светините, свързани с България. Света гора, манастир Св. Вмчк „Георги Зограф“, 2003, 565 с.

ISBN 954-770-073-1.

Образите на светците са представени в хронологичен ред: в римо-византийско време, Първото и Второто българско царство и през турско робство.

КАЛОЯНОВ, Анчо. Старобългарски шамани. Религиозен опит и социални функции VIII–XII в. С., ROD, 2003. 408 с.

ISBN 954-476-031-8.

Изследването е опит за реконструкция на старобългарския шаманизъм, основано на археологически проучвания, исторически факти, писмени свидетелства и фолклорни материали.

КОЕВА, Маргарита, П. Йокимов, Л. Стоилова. Православни храмове по българските земи (XV–средата на XX век). С., АИ Марин Дринов, 2002. 535 с. + графики и черно-бели снимки

ISBN 954-430-879-2.

Без да претендира за изчерпателност, изданието дава възможност да се изгради една по-пълна представа за обема и качествата на този дял от българското архитектурно творчество. Съдържа историко-архитектурни материали за значителна част от българското архитектурно наследство. Съдържа богат илюстративен материал и библиография. Поредица: 2000 години християнство

ПАНАЙОТОВ, Филип. Животът и смъртта на Кръстьо Раковски. С., Захари Стоянов, 2003. 556 с.

ISBN 954-739-189-5.

Изчерпателно биографично изследване за известния българин.

СМЯДОВСКИ, Стефан. Светци, свитъци, книги: посланията на текста в иконографския материал. С., Агата-А, 2003. 148 с.
ISBN 954-540-032-3.

Авторът разглежда посланията на текста в иконографския репертоар, надписите в античността и раннохристиянското изкуство. Обърнато е внимание на колажите в текстовете, мястото на книгата в християнското изобразително изкуство и възприемането на надписите от вярващите.

ТОДОРОВ, Георги. България, Православието, историята. С., Фондация Св. Княз Борис, 2003. 285 с.
ISBN 954-91441-1-9.

Книгата съдържа подобрани статии, публикувани през последните години в периодичния печат.

ЕТНОГРАФИЯ И ФОЛКЛОР / ETNOGRAPHY

ГАНЕВА, Радослава. Знаците на българското традиционно облекло. С., УИ Св. Климент Охридски, 2003, 282 с.
ISBN 954-07-1792-2.

Книгата се явява първото обемно монографично изследване върху българския традиционен костюм като социален знак. Направен е сериозен научен опит да се разкрие как функционира костюмът като част от цялостния социален комуникативен процес.

ГЕОРГИЕВА, Албена. Образи на другостта в българския фолклор. С., ИК Гутенберг, 2003. 190 с.
ISBN 954-9943-59-3.

В сборника са събрани статии и студии от последните десет години, обединени от темата за „другия“ и „чуждия“, за преминаването на граници, за пребиваването в различни светове и състояния.

КРАЕВ, Георг. Маска и було. Български маскарadni игри. С., Изток-Запад, 2003. 300 с.
ISBN 954-8945-46-0.

В книгата се описва и обяснява как и защо българите са се маскирали, кога са го правели и какви представи и образи са скрити зад маските.

МАЛКОВ, Васил. Следите на Бога. Благоевград, УИ Неофит Рилски, 2003, 168 с.
ISBN 954-680-241-7.

Настоящото изследване е посветено на античните културно-исторически наслоения в българските фолклорни легенди, свързани с митологични персонажи.

НИКОВ, Николай. Празниците на българите с легенди и предания. С.,
Национален музей на българската книга и полиграфия, 2003. 95 с. +
цветни илюстрации.
ISBN 954-91296-2-4.

В календарен ред са описани празниците на българите със съответните народни легенди, предания и обичаи.

ТЕНЕВА, Надежда. Родопски занаяти. С., ЕИМ-БАН, 2003. 206 с.
ISBN 954-8458-20-9.

Изследването разкрива мястото на занаятите в традиционната култура на Родопския регион.

ТОДОРОВА, Елена. Български народни шевици. С., ПъблишСайСет-Еко,
2003. 104 с.
ISBN 954-749-03-X.

В албума, богато илюстриран с различни видове орнаменти, е включено обяснение за технологията на везане и за необходимите материали и пособия. Показани са и най-употребяваните бодове.

На български и английски език.

ТОДОРОВА-ПИРГОВА, Ивета. Баяния и магии. С., Марин Дринов, 2003.
558 с.
ISBN 954-430-887-3.

Сборникът с описания на баяния и магии е резултат от многогодишно теренно проучване по българските земи и подбор на материали от сравнително редките архивни източници.

ТРАДИЦИОНЕН български календар. Пловдив, БАН, ЦБ БАН, БЕ,
Вион, 2002. 200 с.
ISBN 954-9501-37-X.

Съставител: В. Маринова и др.

Под. ред. на Маргарита Василева

Подзаглавие: Илюстрирана енциклопедия.

Съдържа 100 статии и изключително богат и разнообразен цветен илюстративен материал, представящи българската календарно-празнична обредност.

ЯНКОВ, Ангел. Календарни празници и обичаи на българите католици.
АИ Марин Дринов, 2003, 330 с.
ISBN 954-430-965-9.

Монографията е историко-етнологско изследване на календарните празници, обичаи и обреди на онова население, което първоначално се различава от останалите българи по своите еретически павликянски възгледи, а впоследствие и с католическото си вероизповедание.

Traditional Bulagrain Calendar. Plovdiv, Bulagrain Academy of Sciences, Bulgarian Encyclopaedia, Vion Publishers, 2003, 200 p.
ISBN 954-9501-38-8.

Editorial Staff: Vera Marinkova et all.

Ed.-in-chief: Margarita Vassileva

Съдържа 100 статии и изключително богат и разнообразен цветен илюстративен материал, представящи българската календарно-празнична обредност.

На английски език.

ЕЗИКОЗНАНИЕ /LINGUISTICS

ГЕРДЖИКОВ, Георги. Преизказването на глаголното действие в българския език. С., УИ Св. Кл. Охридски, 2003. 270 с.
ISBN 954-07-1834-1.

Второ фототипно издание. Изследването разглежда един от най-важните и най-интересни проблеми на българската граматика.

ИВАНОВА, Ценка. Щрихи към балканския Вавилон. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2003. 300 с.
ISBN 954-524-326-0.

Подзаглавие: Българско-сръбски книжовноезикови отношения XVIII–XIX век.

ИВАНОВА-МИРЧЕВА, Дора. Българският книжовен език (IX–X до XVIII в.) Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2003. 262 с.
ISBN 954-524-372-4.

Монографията е посветена на първия етап от създаването на историята на българския книжовен език до Възраждането.

ЛАЛЕВА, Таня. Кратка старобългарска граматика във фишове. С., Полис, 2003. 96 с.
ISBN 954-796-003-2.

В таблици на отделни фишове са систематизирани основните граматически правила с кратки дефиниции, подкрепени с примери.

МУРДАРОВ, Владко. Из историята на българистиката и на модерния български език. Пловдив, Пигмалион, 2003. 288 с.
ISBN 954-8336-91-X.

Книгата съдържа статии, писани през последните десет години, обединени от общата им тематика – развоят на книжовния български език през последните два века.

ПЕТРОВА, Анастасия. Езиковата метафора и балканската картина на света. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2003. 350 с.
ISBN 954-524-366-X.

Книгата е опит през призмата на последните идеи за същността на метафората като когнитивнопсихологически факт да се потърси неповторимостта на балканската езикова картина на света в нейния отрязък, свързан с отрицателните емоции.

СЛАВИСТИКАТА в началото на XXI век. Традиции и очаквания. С., Сема РИШ, 2003. 396 с.
ISBN 954-8021-13-7.

Съставители: Величко Панайотов и Янко Бъчваров.

Сборникът съдържа докладите, изнесени на Шестите национални четения, проведени в СУ „Св. Кл. Охридски“.

ШКЛИФОВ, Благой и Екатерина Шклифова. Български диалектни текстове от Егейска Македония. АИ Марин Дринов, 2003. 288 с.
ISBN 954-430-914-4.

Сборник с текстове, които представят разнообразието в областта на фонетиката, акцентната система, морфологията и лексиката. Съдържа речник, в който са дадени книжовните съответствия или тълкувания на диалектните думи.

SLAVIA Orthodoxa. Език и култура. С., УИ Св. Климент Охридски, 2003, 420 с.
ISBN 954-07-1798-1.

Подзаглавие: Сборник в чест на проф. дфн Румяна Павлова

Сборникът съдържа 44 статии на изтъкнати учени в областта на славянската филология от България, Германия, Русия, Полша, САЩ, Сърбия, Унгария. Засегнати са проблеми на археографията, палеологията, текстологията и езика на средновековни славянски писмени паметници.

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ / THEORY OF LITERATURE

АТЛАС на българската литература. Пловдив, Жанет 45, 2003. —

Т. 1. 1878—1914 г. 2003. 464 с. ISBN 954-491-160-X.

Съставители: С. Янев, Б. Борисова и Ст. Петков

Синхронно са представени автори, събития, творби и тяхната рецепция.

БЕЛЕЖКИ на българските книжовници. X–XVII в. С., НБ Св. св. Кирил и Методий —

Т. 1. X–XV век. 2003. 248 с. ISBN 954-523-070-3.

Съставители: Б. Христова, Д. Караджова и Е. Узунова

Изследване върху приписките към българските ръкописи. Съдържа текстовете на приписките, превод на съвременен български език, подробни коментари, богат справочен апарат и черно-бели снимкови образци.

ГЕОРГИЕВ, Никола. Почит и прочити. Велико Търново, Слово, 2003. 560 с.

ISBN 954-439-760-4.

Съдържа станалите христоматийни аналитико-интерпретативни, теоретико-концептуални и полемични текстове на проф. Никола Георгиев.

ДАЧЕВ, Мирослав. Слово и образ. Български балади. Теодор Траянов.

Сирак Скитник. С., Нов български университет, 2003. 288 с.

ISBN 954-9926-52-4.

Едно внимателно изследване на смисловите напрежения между словото на Теодор Траянов и рисунките на Сирак Скитник в две издания на „Български балади“.

ДЕБЕЛЯНОВ. Съвременни интерпретации. Велико Търново, Слово, 2003, 260 с.

ISBN 954-439-753-1.

Съставител: Николай Димитров

Сборник с модерни прочити на христоматийни Дебелянови творби.

ЙОВКОВ. Съвременни интерпретации. Велико Търново, Слово, 2003.

332 с.

ISBN 954-439-771-X.

Съставител: Николай Димитров .

Сборникът съдържа модерни прочити на добре известни Йовкови произведения.

КАМБУРОВ, Димитър. Явори и клони. С., Фигура, 2003. 442 с.

ISBN 954-9985-13-x.

Изследване, посветено на лириката като литературен жанр и на поезията на П. К. Яворов. Анализите са фокусирани върху отношенията между фигуративът и наративът като автономни смислови инстанции в системата на жанра.

КУНЧЕВ, Божидар. Човешката участ в творчеството на Атанас Далчев, Александър Вутимски и Александър Геров. С., Орбел, 2003, 270 с.
ISBN 954-496-059-7.

Изследването е съсредоточено върху темата за човешката участ, видяна като проблем за страданието, болката, вечната неудовлетвореност.

МЛАДЕНОВ, Атанас. Дамаскинските сборници в християнската проповед. Велико Търново, ПИК, 2003. 182 с.
ISBN 954-736-086-8.

Дамаскинските сборници просъществуват цели три века (XVI–XVIII) и са важна съществена проява както в историята на християнската проповед в България, така и в историята на българската литература.

МОДЕРНОСТТА вчера и днес. С., Кралица Маб, 2003. 400 с.
ISBN 954-533-053-8.

Съставители: Рая Заимова и Николай Аретов.

Сборник доклади от научна конференция, проведена през 2002 г. и насочена към различни явления от обществените и културния живот в България и на Балканите през последните три века.

ПЪТНИ достоитъ. Сборник в памет на Стефан Кожухаров. С., Боян Пенев, 2003, 624 с.
ISBN 954-8712-23-7.

Съставител: А. Милтенова

Под ред. на А. Милтенова, Е. Тончева, Сл. Бърлиева

Сборникът съдържа доклади от български и чуждестранни учени, представени на интердисциплинарен колегиум, организиран от Института за литература на БАН през ноември 2001 г. в памет на големия учен в областта на медиевистиката Стефан Кожухаров.

СТАВРЕВ, Кирил Георгиев. Литературно-художествени сборници и антологии 1878–1944. Библиографски указател. С., АИ Марин Дринов — Т. I. Ч. 1. Аналитична част. 2003. 907 с. ISBN 954-430-894-6 (т. I, ч. 1) (АИ Марин Дринов); ISBN 954-8712-20-2 (т. I, ч. 1) (ИЛ).

Първото българско справочно издание, което установява и регистрира всички издадени литературно-художествени сборници, алманаси и антологии и без подбор разкрива аналитично тяхното съдържание.

СТАРОБЪЛГАРСКА литература. Енциклопедичен справочник. Велико Търново, Абагар, 2003. 582 с.
ISBN 954-427-532-0.

Съставител: Донка Петканова

Научни редактори: Иван Добрев и Анисава Милтенова

Съдържа обобщителни статии за книжовници, литературни жанрове, термини, религиозни учения, ереси. Второ допълнено издание.

СТАРОБЪЛГАРСКО книжно наследство. С., Кирило-Методиевски научен център, 2003. 218 с.

ISBN 954-9787-04-4.

Съставител: Лиляна Грашева

Сборникът предлага подбор на изследователски текстове върху литературата — X—XVII в., резултат от проучванията на български учени през последните десет години.

СТЕФАНОВ, Валери. Българска литература XX век. Дванадесет сюжета. С., Анубис, 2003, 439 с.

ISBN 954-426-604-6.

Опит за алтернативна история на българската литература, която не спазва персоналистичния ред и строгата хронология, а избира конструирането на няколко големи „сюжета“, чрез които се маркират културните преобразувания и се въвеждат ключови социокултурни и антропологични проблеми.

ТОПАЛОВ, Кирил. Раковски и Ригас в културно-историческите модели на Балканското възраждане. С., УИ Св. Климент Охридски. 2003. 170 с. + 24 с. илюстрации.

ISBN 954-07-1785-X.

Културологично изследване, което разглежда Раковски и Ригас като представителни за епохата фигури на фона на един общ балкански модел.

La poesia liturgica slava antica. Древнеславянская литургическая поэзия. Relazioni XIII Congresso Internazionale degli Slavisti (Lubliana, 15–21 Agosto 2003) Blocco tematico № 14. Доклады XIII Международный съезд славистов (Любляна, 15–21 август 2003) Тематический блок № 14. Sofia, Associazione Italiana degli Slavisti, 2003. 112 p.

ISBN 954-9787-06-0.

Тематичен сборник доклади на петима медиевисти от България, Италия, Полша и Русия, посветен на химнографския жанр в старите славянски литератури. В приложение е поместен списък на новооткрити оригинални произведения в славянски средновековни ръкописи от IX—Xв. На руски език.

ИЗКУСТВО / ART

АНТОНОВА-РОШКОВСКА, Анна. Българските майстори и паметниците на исляма у нас. С., Издателско ателие А⁶. 2003. 108 с. + 19 с. черно-бели снимки.

ISBN 954-737-348-X.

Изследване, посветено на българските творци от времето на османското владичество, на многообразните им прояви и високия престиж, който са имали.

ИЗКУСТВОТО на текстила в България. С., ЛИК, 2002. 198 с.

ISBN 954-607-525-6.

Съставител: Дима Недялкова-Каприева и др.

Изданието е богато илюстрирано с цветни фотографии. На български и английски език.

*КАЗАКОВ [Димитър]. Паспорти на годините. С., Център за изкуства Сорос, [2003]. 95 с. с черно-бели илюстрации + 4 л. цветни илюстрации.

Съставител: Георги Шапкаров

Подзаглавие: Спомени, есета, интервюта, писма, бележки.

Книгата съдържа текстове, писани от големия български художник Димитър Казаков по различни поводи.

КАУФМАН, Николай. Български народни обредни песни на полски труд. С., АИ Марин Дринов, 2003. 380 с.

ISBN 954-430-837-7.

В монографията се представят цялостно българските народни песни на полския труд – на жетва, копан, гроздобер, розобер, при работа с тютюна и др.

КУЮМДЖИЕВА, Светлана. Ранновъзрожденска българска музика – паметници и певчески репертоар. Йоасаф Рилски. С., АИ Марин Дринов, 2003. 234 с.

ISBN 954-430-880-6.

В книгата са представени по съдържание, репертоар, типология, автори и приписки над 50 неизвестни или малко известни музикални ръкописа от първата половина на XVII и началото на XIX в. За пръв път се изнасят данни за нотирани служби на Иван Рилски и Петка Търновска.

Поредица: 2000 години християнство

OVCHAROV, Nicolay. **The warrior saints in old Bulgarian art. Legends and reality.** Sofia, Agato Publishing, 2003, 114 pp. + черно-бели и цветни снимки. ISBN 954-8761-39-4.

Изследване за изображенията на светците-войни в старобългарското изобразително изкуство. С богат илюстративен материал. На английски език.

РЕЧНИЦИ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК / DICTIONARIES IN BULGARIAN LANGUAGE

БОНЧЕВ, Атанасий, архим. **Речник на църковнославянския език.** С., НБ Св. св. Кирил и Методий, 2002. —

Т. I. А-О. 352 с. ISBN 954-523-064-9.

Науч. ред.: Боряна Христова.

Речникът съдържа около 26 000 речникови единици, извлечени от корпуса на всички руски печатни църковнославянски книги и от ръкописни източници, както и излезлите приживе на автора подобни речници.

МУРДАРОВ, Владко. **Речник на слятото, полуслятото и разделното писане за 21 век.** С., Просвета, 2003. 200 с.

ISBN 954-01-1393-8.

Необходимо помагало — съдържа най-новите модели за образуване на сложни думи в българския език, правописните правила и др.

ПЕРНИШКА, Емилия. **Синонимен речник на българския език.** Пловдив, Хермес, 2003. 470 с.

ISBN 954-26-0029-1.

Речникът посочва почти пълната синонимика за над 3 500 понятия, означени от 1 200 често използвани лексикални единици и от още близо 4 000 техни синонима.

ПЕРНИШКА, Емилия и др. **Речник на новите думи и значения в българския език.** С., Наука и изкуство, 2003, 310 с.

ISBN 954-02-0772-8.

Съдържа около 3 500 нови лексикални единици и 500 сложни названия. Първо издание.

ПОПОВ, Димитър и др. **Правописен речник на българския език.** С., Наука и изкуство, 2003. 808 с.

ISBN 954-02-0281-7.

Съвременен словник, включващ най-често употребяваните и новите активни думи в българския език. Ценно помагало за всички, които ползват български език.

НАУЧНА ПЕРИОДИКА 2003 г.

PERIODICALS

Археология. БАН, Археологически институт и музей. Гл. ред. Васил Николов. ISSN 0324-1203.

2003, № 1: Юркова, Й. 110 години Археологически музей, 5—7; **Китов, Г.** Долината на тракийските владетели (I), 13—28; **Григоров, В.** Принос към проучването на старобългарската диадема (VIII—XI в.), 29—38; **Еленски Н.** Култова шахта от култов комплекс в неолитното селище Самоводене, 39—48; **Плетньов, В.** Капачета на ампули за териак от Варна, 49—51; **Николов, В.** Юбилей на проф. дин Хенриета Годорова, 67—68; **Иванов, М.** Втори международен симпозиум „2 075 години от въстанието на Спартак. Трако-римско наследство. 2 000 години Християнство“, Сандански, 1—4 октомври 2002 г., 70—72; **Аладжова, Д.** Вера Антонова (1917—2002), 73—74.

2003, № 2: Николов, В. и Д. Карастоянова. Рисуваната орнаментация като система за комуникация между поколенията (по материали от ранно- и среднеолитния пласт на тел Казанлък), 5—14; **Петрова, В.** Класификация на керамични съдове от къснохалколитната култура Караново VI в Тракия, 15—27; **Китов, Г.** Долината на тракийските владетели (II), 28—51; **Иванов, М.** Комплекс от ями и съоръжения от IV в. пр.Хр. в кв. Лозенец, 43—51; **Гюрова, М.** Научни публикации на специалисти от АИМ — БАН и катедрите по археология в СУ „Св. Климент Охридски“ и ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, 67—74.

2003, № 3: Чохаджиев, Ал. Халколитни съдове с вътрешна дръжка — аргументи за една хипотеза, 16—20; **Христов, Ив. и Ал. Гонец.** Проучване на тракийско светилище в м. Турлата край Троян, 21—29; **Марков, Н.** Керамична плочка със сцената „Възкресението на Лазар“ от Рациария, 30—32; **Нешева, В.** Деспот-Славовата кулакамбанария на църквата „Св. Никола“ в Мелник, 33—41; **Герасимова, В.** Две камбани от Мелник с надписи от XIII в., 42—49; **Дерменджиев, Евг.** Водоснабдителните съоръжения до църква № 12 на хълма Царевец във Велико Търново (конструкции, периодизация, възстановка), 50—59; **Иванов, Ст.** Национална научна конференция „Културата на Велики Преслав IX—XIV в.“, 75—76.

Българска етнология. БАН, Етнографски институт с музей. Гл. ред. проф. Радост Иванова. ISSN 1310–5213.

2003, № 1: Беновска-Събкова, М. Социални мрежи, коалиции и клиентелизъм на работното място през периода 1960–1989 в София, 5–25; **Бончева, Цв.** Брачни забрани при българите католици от Пловдивско през първата половина на ХХ в., 26–43; **Кръстева-Благоева, Е. и Г. Благоев.** Идентичност и религия: българите мюсюлмани, 44–54; **Георгиев, Г.** Повоят като дар — функции и символика (по материали от българската традиционна култура), 55–81; **Бонева, В.** Три „повелителни“ писма на Шуменската община. Към историята на възрожденската градска култура, 82–95; **Галанова, М.** „Проблемът Изток—Запад. Историческа перспектива“, 105–106.

2003, № 2–3: Георгиева, Ив. Нестинарството в Крим, 9–29; **Николова, В.** За една техника на изграждане на образа на невестата в сватбата, 43–56; **Васева, В.** Етнографски аспекти на митологемата „Златното руно“, 57–82; **Кирилова, А.** „Бабините лица“, 83–95; **Лулева, А.** Полов ред (gender order) и трансформация, 96–109; **Пимпирева, Ж.** Другарският съд в социалистическото ежедневие, 110–128; **Кръстева-Благоева, Евг.** Българинът в криза — европейец или балканец? Аспекти на колективната идентичност, 129–148; **Вълчинова, Г.** Бона Велинова, едно предизвикателство пред българската етнология, 149–162; **Минчева, Е.** От „мутрафона“ до „мобилката“, 163–174; **Бошнакова, М.** Солунските българи в навечерието на Балканската война, 175–191; **Гребенаров, Ал.** Етнографски музейни предмети, подарени от Македонския научен институт в София на Н. Р. Македония, 192–210; **Генчева, А.** Славка Гребенарова. Библиография.

Български език. БАН, Институт за български език. Гл. ред. чл.-кор. проф. В. Станков. ISSN 0005-4283.

2001/2002, 1: Балтова, Ю. 60 години Институт за български език, 1–6; **Пернишка, Ем.** За облика и тенденциите на българската езиковедска наука и критика вчера и днес, 11–21; **Станков, В.** Граматично значение и контекст — I част, 22–40; **Радева, В.** Българският език и науката за него, 41–46; **Попов, Б.** Критерии за табуистичност на названията и структура на категорията табуистично название, 47–57; **Петрова, Ст.** Определеност и членуване, 58–64; **Томов, М.** Начало на езиково планиране в Института за български език, 65–68; **Кацарска, Р.** Информационни потребности на езиковедите в България, 69–73; **Георгиева, Цв.** Синонимни названия на съчетанието „роден език“ в българския език, 74–77; **Карачорова, Ив.** Неизвестен

препис на Епистолия за неделята, 78—86; **Стефова, Л.** За някои особености на несвършения и свършения вид на глаголите в Райковския дамаскин, 87—91; **Деянова, М.** Наблюдения върху синтаксиса на Йосиф Брадати, 92—95; **Херей-Шиманска, Кр.** Светът на здравето и болестта в речника на Найден Геров, 96—101; **Тодоров, Т.** Ат. Относно произхода на две диалектни български думи: *Пачйлен, Плимат (и Плимат)*, с. 102; **Балкански, Т.** Ойконим *Осмар* в етнонимно осветление, с. 103; **Илиева, М.** Още нещо за произхода на лексемите *Калпазан* и *Лафазан*, 104—105; **Карастойчева, Цв.** Послевечки код в Гоцеделчевския таен зидарски говор, 106—113; **Сумрова, В.** Проблемът за маскулинизацията на съществителните имена, 120—125; **Жерева, М.** Изразяване на контекстуално обусловена повторителност в българския език, 126—127; **Дошков, П.** Един вид подложно изречение: топик и свързване, 128—133; **Григорова, М.** Синтактични особености при употребата на словосъчетания от типа *един от най-...* с. 134; **Кърпачева, М.** Библиография на българската езиковедска литература. 2000 г. (първо полугодие), 171—181.

Български език и литература. МОН, Гл. ред. Владимир Атанасов. ISSN 0323-9519.

2003, № 3: Велчев, Ив. Три опита върху „Септември“ на Гео Милев, 3—19; **Кунчев, Б.** „Участ“ и „съдба“ в поезията на Атанас Далчев, 20—33.

2003, № 4: Савова, И. Удвояването на определението в българския език, 3—14; **Господинов, Д.** Смях и печал в света на старовремските българи, 15—27; **Великова, С. и С. Цанов.** Паратекст и смисъл във Вазовата „Епопея на забравените“, 28—38; **Стаматов, Г.** „Под игото“ — из живота на българите между романтичното и еснафското, 39—47; **Турганска, Н.** Клетвите в „Под игото“ от Иван Вазов, 47—50; **Георгиева, Г.** „Под манастирската лоза“ и архетипът на българските фолклорни легенди, 51—56; **Костова-Панайотова, М.** Балканиите: Разсъбличането от метафорите, 57—61; **Спасов, Р.** Книжовният подвиг на Иван Шишманов, 73—76.

2003, № 5: Николова, Е. Социолингвистичен анализ на смолянската ученическа реч, 10—16; **Даскалова, Ф.** Актуален проблем на съвременната българска социолингвистика, 27—32; **Ракъовски, Цв.** Гледната точка на „Записки по българските въстания“ и ценностите на Историята; 33—40; **Азманова, Е.** Парадоксите на един мемоар от Самоковско — „Как щяхме да повалим турската империя“ от Христо Марков, 41—48; **Стойчева, Св. и Ю. Стоянова.** [Димитър

Димов] Навътре към чуждото — стратегията на едно творчество, 49—59.

Български фолклор, БАН. Институт за фолклор. Гл. ред. Любомир Миков. ISSN 0323-9861.

2002, № 3—4: Байчинска, Кр. Женският път към мъдростта („Девойката с отсечените ръце“), 16—30; **Черняева, Н.** Изборът на брачен партньор в българските народни приказки, 31—47; **Бояджиева, Ст.** Локализиране при разказването, 48—58; **Коцева, Й.** Вълшебните приказки в Архива на Института за фолклор. Каталог, 59—108; **Мицева Евг.** Десет години „Международен център по проблемите на малцинствата и културните взаимодействия“, 132—134.

2003, № 1: Илиева, А. За селското и градското в танцовата култура на гр. Банско, 3—11; **Кауфман, Д. и Н. Кауфман.** Оплакванията на покойници у някои другоезични групи в България, 12—26; **Кауфман, Н.** Народният певец и цигулар от гр. Тетевен дядо Петър Милев, 27—35; **Братанова, Р.** Някои възгледи за стилите особености на родопската вокална музика, 36—39; **Ганева, Б.** Песента в обряда *Пеперуда*, 40—49; **Тончева, В.** Историческата песен у българите мюсюлмани в Тетевенско — словесно и музикално съдържание, 50—64; **Бончева, М.** Съвременни инструментални практики с участие на български традиционни инструменти, 65—76; **Маргаритова, Р.** Вариантност при песенната традиция в състояние на упадък, 77—90.

Българско музикознание, БАН. Институт за изкуствознание. Гл. ред. Димитър Христов. ISSN 0204-823X.

2003, № 4: Тончева, Ел. „Привежда в благоритъм душата си...“ (Псалмодирание в балканската славяноезична песенност през Средновековието), 22—43; **Куюмджиева, Св.** В търсене на културната идентичност на средновековната българска църковна музика (Към постановката на проблема), 45—51; **Хърков, Ст.** Многогласно пеене и културна идентичност през Българското възраждане, 84—90; **Янева, Ан.** Реализации на танцовата драма „Нестинарка“ като различни проекции на идентичност в националната ни музикално-сценична култура, 124—145; **Булева, М.** Хармонията на Веселин Стоянов: щрихи към проблема за музикалното мислене като знак на културна идентичност, 147—154; **Влаева, Ив.** В търсене на музикалната ни идентичност. За някои източни музикално-теоретични системи в изследванията на Стоян Джуджев, 188—197; **Райкова, М.** Културно-религиозната идентичност на банатските българи, отра-

зена в църковно-песенния им литургичен репертоар, 199—205; **Япова, Кр.** Музиката и нейните „личности“ (Към проблема „музика за църква“), 207—213; **Бояджиева-Луизова, М.** Аспекти на модерната българска културна идентичност, 215—220.

Годишник на археологическия институт с музей. Гл. ред. Йорданка Юркова. ISSN 1311-7548.

2001, 1: Юркова, Й. Забележителен юбилей — 80-годишнината от основаването на Археологическия институт, 7—15; **Танева, Ст.** Резултати от технико-типологически анализ на праисторически каменни колекции от района на Западните Родопи, 22—41; **Иванова, Ст. и Ц. Цанова.** Анализ на късноплейстоценски кремъчни материали от района на Дикилиташ във фонда на АИМ, 42—59; **Митева, В.** Археозоология и тафономия — методики за анализ на костни ансамбли (приложение върху граветски материал от пещера Козарника, Северозападна България), 60—74; **Сираков, Н. и А. Гуадели.** Праисторически кремъчни ансамбли от Разградско в колекцията на Йосиф Шопов, 75—94; **Бояджиев, Я.** Погребални съоръжения в праисторическия некропол при село Дуранкулак, 95—128; **Йорданов, Й. и Бр. Димитрова.** Резултати от антропологичното изследване на човешки костни останки на погребаните в праисторическия некропол край село Дуранкулак, Добричко, от периода на енеолита, 154—168; **Сиракова, Св., В. Митева и Ст. Танева.** Кремъчен ансамбъл от бронзовата епоха в Централна Северна България, 179—191; **Гюрова, М.** Кремъчна колекция от праисторическото селище Михалич (разкопки 1998—1999 г.), 192—202; **Божкова, Б.** Римски златни монети (I—II век) от фонда на АИМ — БАН, 203—213; **Юркова, Й.** Монетните съкровища от селата Реселец и Ракита, Плевенско, 214—222; **Тонков, Н.** Геофизично проучване на тракийски надгробни могили в Казанлъшко, 253—267; **Щерева, И. и М. Радева.** Средновековна трапезна керамика от Сливен, 268—287; **Сотиров, И.** Нумизматичен етюд към историята на автономното Видинско княжество от края на XIII век до 30-те години на XIV век, 288—332; **Стойчев, Т. и И. Димитрова.** Библиография на археологията в България за 2000 г., 354—372.

2002, 2: Иванова, Ст. Раннопалеолитни находки в Западните Родопи — Югоизточна България, 7—34; **Сиракова, Св. и Ц. Цанова.** Каменен ансамбъл от контактна зона на граветски нива IVa/IVb в пещерата Козарника, 35—62; **Танева, Ст.** История на палеолитните изследвания в България, 63—69; **Перничева, Л.** Седящи женски фигури от халколитното селище Окол глава (Гниляне), Софийско,

112—119; **Златева-Узунова, Р.** Кремъчни ансамбли от ранната бронзова епоха в района на „Марица-изток“, с.м. Мъдрец и с.м. Гълъбово, 120—128; **Гюрова, М.** Кремъчен материал от обект Саите (Чирпанско), 135—139; **Александров, Ст.** Материали пост Чернавода III —Болераз на юг от Дунав, 140—147; **Тонкова, М.** Новооткрит тракийски център от ранноелинистическата епоха при извора Халка Бунар в землището на с. Горно Белево (*проучвания през 2000 и 2001 г.*), 148—196; **Лозанов, И.** Графити от Халка Бунар, 197—205; **Динчев, В.** Към характеристиката на представителната късноантична жилищна архитектура в Thracia и Dacia, 206—241; **Кузманов, Г.** Римски и късноантични лампи от Рациария, 242—261; **Иванов, М.** Импортни саркофази от България II—III в. Производствени центрове, хронология и пътища на разпространение, 262—273; **Йорданов, Й., Бр. Димитрова и В. Русева.** Антропологични данни за погребаните в Късноантичния мавзолей, квартал Лозенец, София, 274—290; **Сотиров, И.** Калоян II Александър Асен. I. *Отново за атрибуцията на гроб № 39 в църквата „Св. 40 мъченици“ във Велико Търново*, 327—346.

Годишник на Общобългарския комитет „Васил Левски“. Българско възраждане. Идеи, личности, събития. ISSN 1311-1337.

2003, 5: Семов, М. Възгледите на Васил Левски за българската държавност и тяхната реализация, 14—19; **Дойнов, Д.** Васил Левски и българските революционни дейци за националната държава, 20—60; **Косев, К.** Политическото кредо на Апостола, 61—64; **Гаврилова, Р.** Левски и раждането на българското общество, 65—68; **Пехливанов, И.** Васил Левски и българската държава на духа, 73—78; **Стоянов, Ив.** Идеите за автономия и дуалистична държава в българската политическа мисъл и практика до Освобождението, 79—91; **Неделчева, Цв.** Лъвът — символ на българската държавност в художествените изяви на Левски, 92—97; **Тренчев, Г.** Васил Левски в Разлог, 98—103; **Митев, П.-Е.** Балканските парадокси. Размисли за историческата съдба на българи и сърби, 104—112; **Жаблянов, В.** Националната кауза на Васил Левски — част от националната революция в Европа, 113—117; **Павловска Цв.** Левски и републиканизмът в българската революционно-демократична идеология, 118—141; **Буруджиева, Т.** Възгледите на Левски като публицистично-медиен образ на българската държава, 142—147; **Танев, Т.** Идеологията на Левски като политическа култура, 148—156; **Димов, Н.** Идеите на Васил Левски в нашето съвремие, 157—163; **Янков, Г.** „Демократската република“ на Васил Левски: политически идеал и реалност,

164—171; **Пиргова, М.** Националният идеал в прехода от модерност към глобалност, 172—176; **Джавезов, Ст.** Сто шестдесет и пет години от рождението на Васил Левски. Хроника на националната програма, 177—182.

Годишник на СУ „Св. Климент Охридски“. Център за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“.

Отг. ред. проф. д.изк.н. Аксиния Джурова. ISSN 1311-784X.

2002, 91: **Тъпкова-Заимова, В.** Св. Йоан Владимир и културното общуване в западните части на Балканския полуостров, 51—62; **Джурова, А.** Славянските светии в контекста на бароковата иконография на покровителството, 63—78; **Георгиев, П.** Мъченическият култ към Енравота: критицизъм, хиперкритицизъм и реалност, 79—92; **Паскалевски, С.** Иконното изображение на „Свети цар Борис“ в храм „Св. Вознесение“ в Шумен в контекста на проблема за сакралното и представите за него в българската култура и изкуство 20—40 г. на XX в., 93—108; **Николов, А.** Царят-богоподражател. Един пренебрегнат аспект от политическата концепция на Симеон I, 109—124; **Генова, Е.** Църквата при гроба на св. Йоан Рилски. Стенописи и зографи, 133—146; **Павликянов, К.** Saint Romylos of Vidin and His Activity as the Spiritual Instructor of an Unknown Slavic Monastic Settlement on Mount Athos, 147—154; **Ракова, С.** Свети Сава в историческата традиция на Балканите, 155—162; **Тодоров, Т.** Кога били пренесени мощите на св. Иван Рилски в Средец?, 169—180; **Иванова, М.** Лечителството. Дарът на отшелника, 181—188; **Минчева, К.** Св. Йоаникий Девически (Девичи), 189—196; **Паскалева, К.** Свети Георги Софийски (опит за идентификация на тримата софийски мъченици), 209—240; **Вълчинова, Г.** Религия и съпротива в култа на „българския“ Мъченик Терапонт, 241—256; **Лачев, М.** Мнимият светец Терапонт Софийски, 257—264; **Патев, И.** Формиране и развитие на иконографския образ на двама от късните български светци-мъченици във Възрожденското изкуство, 271—288; **Полимирова, М.** За някои аспекти на култа към св. Харалампий в Самоковско, 289—296.

Известия на държавните архиви. Главно управление на архивите.

Отг. ред. Цочо Билярски. ISSN 0323-9780.

2002, 82: **Грозданова, Е. и Ст. Андреев.** Исторически маршрути от 1650 до 1750 г. с пътеводител „Книгите на жалбите“, 3—34; **Кръстева, М.** България в сферата на съветските геополитически интереси на Балканите (1944—1952) (Според донесенията на френски дип-

ломати и военни аташета в България), 35—72; **Билярски, Ц.** Пътни бележки на специалния кореспондент на в. *Вечерна поща* П. Н. Даскалов за Цариград, Света гора и Македония от 1904 г. (II ч.), 73—115; **Симеонова, Р.** Отново за процеса и разстрела на майор Коста Паница, 116—141; **Бошнакова, М.** Документи на окръжни комитети на Вътрешната македоно-одринска революционна организация (1903—1912 г.), съхранявани в Български исторически архив при Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, 142—189.

Исторически преглед. БАН, Институт по история. Гл. ред. проф. Георги Марков. ISSN 0323-9748.

2003, № 1—2: **Ангелова, Р.** Народната партия и вътрешнополитическото развитие на България (6.05.1903—16.01.1908), 3—31; **Бояджиева, Е.** Историческите срещи между българската и немската култура. Междуличностни общувания (1919—1939), 32—50; **Панова, Р.** Промяна в картината на света. Средновековните столици Велики Преслав и Търновград, 75—79; **Желев, Й.** Завещанието и наследството на княз Александър Богориди, 80—94; **Драганов, М.** Формиране и развитие на пазара на бутилирана минерална вода в България, (1882—1912), 94—106; **Кендерова, Ст.** Нов извор за соколарите от село Драгиново, Велинградско, 115—128; **Минкова, Л.** Одеският историк Николай Никифорович Мурзакевич и Българското възраждане (Първа част), 129—154; **Жечев, Н.** Спомени на Григор Начович за ученическите му години, 155—177; **Вилмош Карло, П.** За ломския революционер Христо Савчов, 178—204; **Чорбаджиев, Н.** Поп Стефан Трифонов (1831—1876), 205—215; **Веков, М.** Историко-метрологична характеристика на предметричните мерки по българските земи XV—XIX в., 221—259; **Тошев, М.** Научна конференция „История и култура на град Омуртаг и омуртагския край“ в чест на 180 години от смъртта на българския свети мъченик Йоан Трапезундски, 292—295.

2003, № 3—4: **Данчева-Василева, А.** Социалната структура на населението на Филипопол (Пловдив) IV—XIV в., 3—29; **Янева, С.** Стопански практики през Възраждането — търговският тефтер на х. Христо Рачков, опит за маикроанализ, 30—67; **Иванова, Ц.** Реформите и националното обединение на българския народ във възгледите на Григор Начович, 68—90; **Канавров, Д.** Използване на авиационни стрели от българските хидроплани през Първата световна война, 91—102; **Русев, И.** Едно интересно описание на Черноморието от 1802 г. и бележките на неговия френски автор, 103—118; **Минкова, Л.** Одеският историк Николай Никифорович Мурзакевич

и Българското възраждане (Втора част), 119—148; **Данова, Н.** Иван Добровски във Виена, 149—197; **Дамянова, Р.** Национално честване на Петко Р. Славейков, 255—256; **Никова, Г.** Конференция във Виена, посветена на България, 255—256; **Попова, Н.** Българска историческа научна книжнина през 2002 година, 262—272; **Петров, М.** Слово за Веселин Хаджиниколов, 273—276.

Историческо бъдеще. Асоциация Клио. Директор Петя Димитрова. ISSN 1311-0144.

2002, № 1—2: Бонева, В. Райна, българска княгиня, 10—19; **Бибина, Й.** Българската политика по кипърския въпрос до средата на 60-те години, 75—101; **Гюзелев, В.** Гутенберговото „Възвание към християнството срещу турците“ от 1454 г. и българите, 178—190; **Събев, О.** Османски обществени библиотеки в София (Нови архивни сведения от XVIII—XIX век), 191—207; **Георгиева, С.** Междуполовите отношения в брачното и бракоразводно право, действало в средновековна България, 208—230.

История. Гл. ред. проф. Георги Бакалов. ISSN 0861-3710.

2003, № 3—4: Йорданов, К. Политическите отношения между Тракия, Македония и Пеония ок. 432—281 г. пр. Хр., 2—10; **Порожанов, К.** Тракийското пристанище и владетелска резиденция КАЛПЕС / КАЛПЕ на южния бряг на Черно море, 11—15; **Гагова, Кр.** „Задграничното зло“ (Никита Хониат срещу кръстоносците), 16—22; **Дроснева, Е.** Докосване до XVIII век, 42—49; **Рачева, В.** Към въпроса за политическата култура на възрожденския българин от втората четвърт на XIX век, 50—60; **Ангелова, Р.** Народната партия в опозиция на вътрешната политика на правителствата (12 януари 1901—6 май 1903), 61—72; **Станев, Вл.** Българската общественост и военноконтролните органи след Първата световна война 1920—1927 г., 73—87; **Семкова-Димитрова, З.** Приложение на сталинския лозунг „Кадрите решават всичко“ в съдебната власт на България (9 септември 1944 г. — есента на 1945 г.), 88—100; **Баева, И.** Имперският принцип в Източния блок след Втората световна война, 101—109; **Отец д-р Петър.** Проблеми пред клира на Българската православна църква, 110—116.

2003, № 5: Гочева, Зл. Анонимният тракийски бог конник, 16—20; **Стоянов, Ив.** Още за появата и утвърждаването на българското национално знаме, 76—89.

Македонски преглед / Macedonian Review. Македонски научен институт. Гл. ред. проф. Димитър Гоцев. ISSN 0861-2277.

2003, № 1: Янчева, И. Влияние на палеологовското изкуство в гр. Охрид през XIII—XIV в. (предвъзрожденски традиции в живописата), 51—70; **Кочев, Ив.** Към теорията на „Български диалектен атлас. Обобщаващ том“ (с особен поглед към създаването на том II), 71—80; **Василева, Л.** Един случай на словообразователна конкуренция в македонските говори, 81—90; **Кочева, А.** Немски лексикални елементи в западнобългарските диалекти (върху фолклорен материал), 91—102; **Германов, Ст.** Началото на преценка на българската политика по македонския въпрос 1948—1963 г., 103—136; **Кювлиева, В.** По обратния път на думите (за диалектизмите *тòрбеш*, *торбешин* и свързания с тях „рожбен обичай“ в Македония), 137—138.

2003, № 2: Митев, Тр. Идейна и тактическа еволюция на пробългарските лобистки кампании в САЩ през първата половина на XX век, 7—40; **Попов, Ж.** Румъния и българското националноосвободително дело в Македония от началото на XX в. до Балканската война, 41—62; **Грънчарова, К.** Исторически музей — Благоевград — средище на национална култура и богатство, 63—84; **Кочев, Ив.** Ятовата изоглосна област — съставна част на централнобългарския изоглосен пояс, 85—96; **Благоев, Г.** За някои известни и нови факти от Преспанския остров „Свети Ахил“, свързани с българската история, 97—106; **Гребенаров, Ал.** Показания на ген. Иван Вълков и кап. Иван Харлаков за събитията около 9 юни 1923 г., 107—116; **Добрианов, Т.** Българската екзархия в защита на българските национални интереси в Македония и Одринско, 117—122; **Хаджийски, Ив.** Никола Коларов — обществен живот и творческа дейност, 123—134; **Попов, Ж.** 150 години от рождението на академик-възрожденец Ефрем Каранов, 135—140.

2003, № 3: Гоцев, Д. Илинденско-Преображенското въстание — връх в борбите на българите в Македония и Тракия за освобождение и обединение, 7—18; **Филчев, Ив.** Величавият подвиг на тракийци от 1903 г. 19—28; **Германов, Ст.** Европейският печат за въстаническите действия в Серски революционен окръг, 29—34; **Трайков, В.** Отзвукът от Илинденско-Преображенското въстание в балканските страни и народи, 35—46; **Митев, Тр.** Илинденски основи на „старото“ пробългарско лоби САЩ, 47—62; **Кочев, Ив.** Езикът на документите на ВМОРО от Илинденското въстание, 63—68; **Попов, Ж.** Добруджанци и националноосвободителното движение в Македония (1878—1903 г.), 69—72; **Гоцев, Сл.** Илинденското въстание в Скопския революционен окръг, 73—83; **Тренчев, Г.** Учас-

тието на учителите от Разложко в Илинденско-Преображенското въстание, 83—90; **Сахатчиев, Ж.** Участието на якорудчани в Илинденското въстание, 91—94; **Марков, Ив.** Въоръжени акции в Неврокопско по време на Илинденско-Преображенското въстание, 95—98; **Янева, Ел.** Участието на Кръстьо Асенов, племенник на Хаджи Димитър, в освободителните борби в Македония, 99—106; **Гребенаров, Ал.** Съдбата на илинденци, 107—112; **Бъчварова, Д.** Семейства от Гоце-Делчевия род в гр. Петрич, 113—114; **Величкова, Цв. П.** Дървингов и неговият дневник на Беласишкия отряд през 1903 г., 115—130; **Николова, М.** Участието на Петър Манджуков в националноосвободителното движение в Смолянско през 1903 година (по негови спомени), 131—138; **Ванчева, Ел.** Сто години Илинденско-Преображенско въстание. Библиография, 139—162; **Захаријева, Сн.** Юбилейна научна конференция „100 години Илинденско-Преображенско въстание“, 163—172.

Минало / Minalo. Гл. ред. Любомир Юруков. ISSN 1310-3415.

2003, № 1: Карайотов, Б. Нов руски медальон с хералдическо изображение на Бургас от 1829 г., 7—8; **Чурешки, Ст.** Именникът на българските владетели — документ от славянската традиция, 15—26; **Петров-Чомаков, Ст.** Преминаването на шведския крал Карл XII през България през 1713—1714 година, 27—33; **Хамамджиев, К.** За въвеждането на взаимоучителния метод по българските земи, 34—46; **Петков, П.** Решаващото сражение на Изток — 1877 година, 47—52; **Петров, Кр.** Писма на Димитър Петков до Белизар Каракашев, 56—67; **Станев, Вл.** Дипломатическата дейност на генерал Михаил Савов, 68—77; **Милков, Хр.** „Българската линия“ в англо-германския двубой в ефир (28 октомври 1940 — 22 юни 1941г.), 78—88; **Тодорова, Д.** Процеси на акултурация на Балканите в периода края на XIV—XVII в., 89—96.

2003, № 2: Стефанов, П. Тенгренизмът на хазарите и неговите прабългарски паралели, 10—15; **Тренчев, Г.** Васил Левски в Разлог, 41—46; **Кацарова, Р.** Организираното здравеопазване в Пазарджик след Освобождението до 1900 година, 47—54; **Радославова, Л.** Южна Добруджа в българската история — края на XIX — началото на XX век — история, хора, съдби, 55—61; **Пенчев, Вл.** Колективна находка от билонови скифати от началото на XIII в., намерена край Якоруда, 68—70; **Тодорова Д.** Процеси на акултурация на Балканите в периода края на XIV — XVII в., 75—82; **Проданов, Н.** Към проблема за изследователския предмет на историографията в контекста на българската историческа наука, 83—94.

2003, № 3: Стойнов, П. Моливдовул на протоспарий Страцимир от района на Praesidium Montemno, 14—18; **Станев, К.** Възстановяване на византийската власт в Паристрион през 1059 г. и произходът на името Никопол, 19—24; **Милчев, Вл.** Българската емиграция в Украйна през XVIII век, 34—42; **Чурешки, М.** Неизвестни родови корени на писателя Елин Пелин, 43—46; **Задгорска, В.** Утвърждаването на Висшето училище като главен център за развитие на българската историческа наука през периода 1894—1903 г., 47—56; **Карабулков, Т.** Френският печат за 9-ти юни 1923 г., 57—66; **Ракова, З.** Българската политическа емиграция и „Възродителния процес“ в България, 67—79; **Маркова, М.** Аспекти на съвременната българска културна идентичност. (През призмата на култа към св. Мина в Софийско), 80—84; **Дроснева, Е.** Вицът като исторически извор, 85—96.

2003, № 4: Пенчев, Вл. Пентобол на Атина от фонда на НИИИ-София, с. 5; **Марков, Н.** Накрайник от младоженчески колан от късната античност в сбирките на НИИИ-София, 6—7; **Пенчев, Вл.** Билонова скифата на цар Иван Асен II, намерена при археологическите разкопки в Силистра, 8—11; **Желев, Ж.** „Хранените хора“ и войската, 10—14; **Манолов, Д.** Хронологически бележки за пренасянето на мощите на св. Иван Рилски от Рила в Средец, 15—23; **Златкова, М.** Германският период в живота на Богдан Филов, 33—41; **Николова, М.** Един забележителен момент от дейността на ВМОРО „Централни Родопи“, 47—50; **Велев, И.** Другият във външнополитическите концепции на някои български опозиционни партии през втората половина на 1912 г. Проблемът за характера на Първата балканска война, 51—65; **Гигова, Р.** Булото в сватбата, 82—88; **Петков, В.** Генерал Иван Василев Дипчев, 89—93; **Панова, Р.** Топоси в старобългарската литература. Проблемът за границата, 94—96.

Музикални хоризонти. Съюз на българските музикални и танцови дейци. Гл. ред. д-р Юл. Куюмджиев. ISSN 1310-0076.

2003, № 1: Стамболиев, О. Българската опера — една предизвестена смърт?, 3—4; **Янев, Ем.** Първият граждански духов оркестър у нас, 5—6; **Коцева, З. и Б. Гатев.** Концерт на Милена Коларова, с. 9; **Кушева, Т.** Тенорът Андрей Найденов, с. 10; **Хаджиатанасов, А.** Доайенът на българската цигулкова школа, 30—31.

2003, № 2: Чапкънов, Ст. Метричен строеж на странджанската народна песен, 20—21; **Попов, Т.** Немският свободен изразен танц

— влияние върху развитието на българския балетен театър (първата половина на XX век), 22—25; **Стамболиев, О.** Богдана Пенева — емоционалност и интелект, с. 32.

2003, № 3: Велчева, Е. Майсторски клас на Антон Диков, с. 15; **Гатев, Б.** Юбилеен концерт на Красимир Илиев, с. 16; **Борисов, Ил.** Тържества, посветени на Дико Илиев, с. 16; **Вълчинова-Чендова, Ел.** История с поглед към бъдещето. 100 години Духов оркестър — Перник, 29—32; **Букурещлиев, М.** Делото на Кирил Стефанов, 33—35; **Кауфман, Н.** Годор Джиджев на 75 години, 36—37.

2003, № 4: Дуканова, М. Събитие с европейски измерения. Поглед към 43-ия международен фестивал „Мартенски музикални дни“ — Русе, 4—6; **Тодорова, Р.** За нашия национален химн — аспекти на нотирването, 27—35; **Граматицова, Б.** Лазар Върбанов и професионалното музикално образование в Бургас, 36—40.

2003, № 5: Калудова-Станилова, Св. За работата върху артикулацията и дикцията в обучението по народно пеене, 29—32; **Букурещлиев, М.** Радетел за родното танцово изкуство. Красимир Петров на 60 години, 37—38; Хор „Детска китка“ на 55 години, 38—39; **Серафимова, Авг.** Плевенската филхармония на 50 години, 40—42.

2003, № 6: Илиева, Н. XXXIV фестивал „Софийски музикални седмици“. Симфонични, камернооркестрови и концертнооперни изпълнения, 7—8; Наградите на Третия международен конкурс „Панчо Владигеров“ — Шумен, 2003, с. 25; Едно голямо непреходно дело. 60 години творческа дейност на доц. Лидия Кутева, 35—36; **Сагаев, Д.** Композитор и учен от най-висок ранг. 50 години творческа дейност на проф. д-р Пенчо Стоянов, 37—38; Професионален ансамбъл за песни и танци „Странджа“, 39—40.

Проблеми на изкуството / Art Studies Quarterly. БАН, Институт за изкуствознание. Гл. ред. проф. Елка Бакалова. ISSN 0032-9371.

2003, № 2: Избрана библиография на проф. Елена Тончева, 3—4; **Досева, И.** Колоните с „възли“. Опит за интерпретация, 15—19; **Пенкова, Б.** Към иконографията на евангелистите в Боянската църква, 20—22; **Гергова, Ив.** Резбата в ателието на св. Пимен Зографски, 23—32; **Куюмджиева, М.** Цикълът по историята на пророк Мойсей в галерията на църквата „Рождество Христово“ в Арбанаси, 33—40; **Куюмджиев, Ал.** Неизвестни творби на Митрофан Зограф, 41—53.

Старобългаристика / Palaeobulgaria. БАН, Кирило-Методиевски научен център. Гл. ред. ст.н.с. Светлина Николова.
ISSN 0204-4021.

2002, № 3: Добрев, Ив. Каноните за св. Иван Рилски от Георги Скилица, 3—12; Костова, Кр. Савината книга в контекста на ранната кирилска книжовна традиция, 13—19; Мирчева, Б. Един непубликуван препис на Канона за Димитър Солунски от сбирката на А. И. Хлудов в Москва, 20—32; Христова, Евд. Исторически промени на вокалите в един български говор в Албания, 33—44; Табакова-Бушева, Цв. Лингвистични особености на псалмите от фрагмент № 453 от сбирката на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, София, 45—55; Андреев, Хр. Надписи от средновековната църква при с. Ръждавица, Кюстендилско, 56—72; Хаджиев, К. За датировката на надписа от Патриаршията (Девинград) във Велико Търново (1300—1323 г.), 73—76.

2002, № 4: Тасева, Л. Непознати евангелски хомилии в южнославянски триоди от XIV—XVII век, 3—32; Ждраков, З., А. Бояджиев, и Ст. Александров. Към интерпретацията на седмолъчната звезда от Плиска, 33—54; Райкова, М. Неизвестни славянски гражданскоправни текстове от византийската църковноюрдическа книжнина, 55—65; Мавродинова, Л. За сюжета, обединил изображенията на Богородица и евангелиста св. Йоан Богослов върху Погановската икона, 66—74; Димитров, Хр. За разчитането и тълкуването на така наречения „Кирилски надгробен надпис на княз Пресиян от XI в.“ от Михаловце / Михалд (днешна Словакия), 81—88.

2003, № 1: Gjuzelev, V. Bulgaren und deutsche im Zeitalter der Ottonen (919—1024), 3—10; Христова, И. Атонската редакция на Апостола, 11—36; Цибранска, М. Правилата на апостолите Петър и Павел в Устюжката кормчая от XIII—XIV в. (Към проблемите на Методиевия Номоканон), 37—52; Павликянов, К. Неизвестен славяногръцки документ от архива на атонската обител Ватопед, 75—84.

2003, № 2: Савова, В. Непознато химнографско произведение на св. Климент Охридски за св. Алексей Човек Божи (предварителни бележки), 3—12; Костадинова, А. Службата за Успение Богородично в Минея № 113 от сбирката на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, 13—31; Велчева, Б. Художествени изразни средства в дамаскините от XVII в. с оглед началото на новобългарския книжовен език, 32—52; Мъжлекова, М. Наблюдения върху употребата на приименни падежни форми с посесивно значение в старобългар-

ските евангелски преписи, 53—75; **Овчаров, Н.** Златовезана дреха с монограми „цар на българи и гърци“ на българския владетел Иван Александър от църквата „Св. Никола“ край Станичене, Пиротско, 76—83; **Косева, Д.** Два комплекта икони от 1616 и 1685 г. за иконостаса на църквата „Св. Георги“ във Велико Търново, 84—99.

Съпоставително езикознание / Сопоставительное языкознание / Contrastive linguistics. СУ „Св. Климент Охридски“.

Зам.-гл. ред. Павел Петков. ISSN 0204-8701.

2003, № 1: **Bagasheva, A.** On the Semantics of some Types of Event Construal in English and Bulgarian, 17—24; **Жерева, М.** Модалната натовареност на императивните форми от свършен и несвършен вид в български и руски език, 25—29; **Simeonova-Savova, S.** El español y el búlgaro: dos lenguas posesivas, subjetivas e ... irresponsables, 30—37; **Попов, К.** Парадокси в семантиката на думата *тишина*, 94—96.

2003, № 2: **Аврамова, Цв.** Основни тенденции при образуването на префиксални съществителни в българския и чешкия език в края на XX век, 5—42; **Стойнова, Ю.** Тенденция към архаизация на лексикални елементи от съвременния словашки и български речников състав, 43—48; **Tincheva, N.** Analyzing English-Language and Bulgarian-Language Political Speeches, 49—59; **Веселинов, Д.** Изследване на междуезиковите контакти през призмата на българския език, 60—69; **Салджиев, Хр.** Фонетични, морфологични и лексикални особености на говора на турскоезичното население от с. Горно Ново село (Старозагорска област), 78—86; **Ivanov, L.** On the Romanization of Bulgarian and English, 109—118; **Попов, К.** Поливалентност на думата *сърце* в българска и руска словоупотреба, 130—136.

Bulgarian Historical Review / Revue bulgare d'Histoire. Bulgarian Academy of Sciences, Institute of History. Ed.-in-Chief Radoslav Popov. ISSN 0204-8906.

2003, № 1—2: **Angelov, P.** Die Geschenke in den diplomatischen Beziehungen der Bulgaren während des Mittelalters, 3—28; **Kovačev, R.** Register aus dem osmanischen Archiv in Konstantinopel für die Stadt Varna und ihre Umgebung (zweite Hälfte des 16.Jh.), 29—68; **Bojinov, P.** La Mission diplomatique bulgare du 1876 et Dr. Stoyan Tchomakov – un conflit sans alternative, 69—98; **Trajkova, V.** Contribution to History of Bulgarian-Greek Relations in Macedonia (1902–1904), 99—124; **Genov, G.** The

Bulgarians in America and the Native-born Intelligentsia in Defence of the Macedonian Liberating Movement (1899–1906), 125–145; **Бицаева-Стойнова, Р.** Южнославянски пансион Тодора Минкова, 179–185; **Ангелова, Р.** Народна партия о внешнеполитическа дейност на правителствата (1899–1911), 186–206; **Krăsteva, M.** Le problème du débouché maritime bulgare sur la Mer Egée pendant les premières années après la Deuxième guerre mondiale. Aspirations nationales et réalité politique, 207–224; **Чукова, Р.** Проблема Восток–Запад. Историческа перспектива. Международна конференция, състояща се в София, 17–19 октомври 2002 г., 242–248; **Totev, T., G. Vassilev.** Jean Duvernoy, un savant à l'autorité internationale et un bon ami de la Bulgarie – Docteur honoris causa de l'Université de Choumen, 251–246; **Попова, Н.** Littérature scientifique historique bulgare en 2002, 257–273.

Études balkaniques. Institute d'études balkaniques. Ed.-in-Chief Agop Garabedian. ISSN 0324–1654.

2002, № 4: Petrov, B. Collaboration in the Balkans during World War II – Forms, Motives and Results, 13–26; **Petrova, A.** La conceptualisation de la *joie* dans les langues bulgare et grecque, 62–74; **Janakieva, S.** La notion ὁμόγλωττοι chez Strabon et la situation ethno-linguistique sur les territoires thraces, 75–79; **Antonova-Vasileva, L.** A propos des noms propres et de leurs dérivés dans le folklore bulgare, 80–90.

2003, № 1: Todorova, M. Memoirs, Biography, Historiography: the Reconstruction of Levski's Life Story, 23–33; **Sabev, O.** Private Book Collections in Ottoman Sofia, 1671–1833, 34–82; **Gjuzelev, V.** La bataille de Nicopolis à la lumière des dernières recherches (Nicopolis, 1396–1996), 147–151.

2003, № 2: Danova, N. Ivan Dobrovski à Vienne (Contribution à l'histoire de Vienne en tant que centre politique et culturel des peuples balkaniques au XIXe siècle), 3–45; **Boyadjiev, P.** Sofroni Vračanski a Bucarest, 46–56; **Georgieva, G.** Functions and Prerogatives of the Rumeli Vali in the First Half of the 19th Century, 57–77; **Aretov, N.** The Abducted Faith and Bulgarian National Mythology, 103–133.

ДИСЕРТАЦИИ

2003

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Иванка Янакиева **Атанасова**. Терминология на изобразителното изкуство в руския и българския език (семасиологически и ономасиологически аспект). С., 2003.

Милена Георгиева **Велева**. Родовата вариантност при нарицателните съществителни имена в българския език. С., 2003.

Снежана Иванова **Великова**. Посвещението — структурни, семантични и прагматични аспекти. С., 2003.

Илиана Генов-Пухалова. Оценъчни фразеологични единици в български, новогръцки и полски език. С., 2003.

Димитър Михайлов **Иванов**. Стоян Михайловски — поетически текст и национален контекст. С., 2003.

Десислава Чанкова **Иванова**. Славянски маргинални текстове. С., 2003.

Мариалена Карамузи. Творчеството на Никодим Светогорец и атонския исихазъм. С., 2003.

Илиана Павлова **Колева**. Очерковите форми в контекста и еволюцията на възрожденската проза (за вътрешножанровите аспекти и статут на очерка от 40-те до 70-те години на XIX век). С., 2003.

Лиляна Димитрова **Лесничкова**. Изразяване на подбудителност в унгарския език в съпоставка с българския (подбудителни комуникативни стратегии). С., 2003.

Георги Атанасов **Митринов**. Златоградски сборник — среднородопски възрожденски паметник от средата на XIX век. С., 2003.

Антоанета Стоянова **Михайлова**. Страдателният залог в съвременния немски език въз основа на текстовите видове репортаж и коментар. С., 2003.

Албена Проданова **Стаменова-Сеизова**. Лексикални старобългаризми в съвременния украински книжовен език (с оглед тяхната история). С., 2003.

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ "СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"
ДЕПАРТАМЕНТ ЗА ЕЗИКОВО ОБУЧЕНИЕ – ИЧС

Адрес: 1111 София, ул. "Коста Лулчев" № 27
Тел: (+359 2) 710 069; Факс: (+359 2) 723 877

E-mail: interschool@deo.uni-sofia.bg <http://www.deo.uni-sofia.bg>

МЕЖДУНАРОДНА ШКОЛА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И КУЛТУРА 2004

ЗИМА:	26 януари — 13 февруари 16 февруари — 5 март	ЛЯТО:	14 юни — 2 юли 5 юли — 23 юли
ПРОЛЕТ:	19 април — 7 май		26 юли — 13 август
ЕСЕН:	25 октомври — 12 ноември 15 ноември — 3 декември		16 август — 3 септември

Семинари — 12 ч.:

История на старобългарската книжнина — 12 ч.

ст. н. с. д-р Анисава Милтенова, БАН, София

Старобългарски език — практически курс — 12 ч.

гл. ас. Цветана Табакова, ДЕО-ИЧС

Актуални проблеми на българския правопис

и правоговор — 12 ч.

доц. д-р Мария Григорова, ДЕО-ИЧС

Сравнителна граматика на славянските езици — 12 ч.

доц. д-р Искра Ликоманова, СУ "Св. Кл. Охридски"

Сравнително балканско езикознание — 12 ч.

доц. д-р Елена Чаушева, ЮЗУ "Неофит Рилски"

Кратък практически курс — 12 ч.

· *Полски език* — доц. д-р Искра Ликоманова,
СУ "Св. Кл. Охридски"

· *Чешки език* — д-р Йорданка Трифонова, БАН

· *Гръцки език* — доц. д-р Елена Чаушева,

ЮЗУ "Неофит Рилски"

Еднодневна екскурзия в планината Рила (*Рилски манастир*) или *Копривица*.

Полудневна екскурзия в планината Витоша (*Боянска църква и Драгалевски манастир*).

Етническите българи, живеещи на територията на републиките на бившия Съветски съюз, Югославия и

Румъния, ползват 50% намаление, а останалите граждани на тези страни — 30%. Българските

изселници в Турция ползват 50 % намаление.

НАУЧНИ ФОРУМИ

ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ НАУЧНИ ФОРУМИ

„България и Сърбия в контекста на византийската цивилизация“

Първи българо-сръбски симпозиум

Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Институт за изкуствознание на БАН, Институт за литература на БАН, Византолошки институт при Сръбската академия на науките и изкуствата

14—16 септември, 2003 — София

38 доклада

XI Интердисциплинарен колегиум по старобългарска литература и култура, посветен на паметта на академик Петър Динеков

Институт за литература на БАН

7—8 ноември, 2003 — София

24 доклада

Научна сесия, посветена на 125-годишнината на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

11—12 декември, 2003 — София

30 доклада

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Колегиум по възрожденска литература

Посветен на светлата памет на проф. Дочо Леков

Институт за литература на БАН

20—21 ноември, 2003 — София

Климентови четения

Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Катедра по Кирилометодиевистика
2 декември, 2003 — София
15 доклада

Научна сесия в памет на Никола Фурнаджиев

По случай 100 години от рождението му
Институт за литература на БАН
11 декември, 2003 — София
21 доклада

Национална научна конференция „Творчеството на Михаил Арнаудов и прочитът му днес“

Посветена на 125 години от рождението му
Институт за литература и Институт за фолклор на БАН
29—31 октомври, 2003 — София
37 доклада

ИСТОРИЯ И АРХЕОЛОГИЯ**Международен симпозиум „Праисторическа Тракия“**

По повод 40 години от разкопките на Азмашката селищна могила
Археологически институт с музей на БАН, Регионален исторически музей —
Стара Загора
30 септември—4 октомври, 2003 — Стара Загора

Научна конференция „Владимир Сис и България“

Институт по история на БАН, Чешки център, Исторически музей — Хасково
20—21 ноември, 2003 — Хасково

ХОРИЗОНТИ

Полската българистика днес

Между учените българисти от над тридесет страни в света полските с право могат да се нареждат сред най-заслужилите. В Полша българистиката има най-дълга история, най-трайни традиции. Затова днес български език и литература се изучават в седем полски университета: Краковския, Варшавския, Познанския, Лодзкия, Люблинския, Сусновския и Торунския.

В Ягелонския университет в Краков, в подножието на стария замък Вавел, където от X в. насам са живели полските князе и крале, в старинните сгради още от 1893 година, в специалността Славянска филология започва да се изучава български език. Първият преподавател е видният полски учен езиковед Ян Розвадовски, а след него: д-р Тадеуш Станислав Грабовски, проф. Казимеж Нич, Витолд Ташицки, Тадеуш Лер-Сплавински, Казимеж Мушински, Веслав Ледницки и т.н. до покойния проф. д-р Франчишек Славски. Имах щастието да познавам проф. Славски отблизо — като ръководител на българистичната катедра в Ягелонския университет по времето, когато бях лектор по български език, литература и култура и под негово ръководство усвоявах високите изисквания на полския научен елит към университетските преподаватели и към чуждестранните лектори. Проф. Славски и по-младият от него проф. Йежи Русек бяха превърнали българистиката във водеща специалност, благодарение на дълбокото си разбиране и своята преданост към България и към българската култура. Под ръководството на такива големи учени като тях и като проф. д-р Тереза Домбек-Виргова от Варшавския университет, чиито заслуги към нашата литература и култура са неизброими, пред очите ми израснаха учени от по-младото поколение, сред които са проф. Александър Наумов и д-р Войчех Галонзка, автори на приносни изследвания върху средновековната и новата българска литературна история.

Днес българистиката в Ягелонския университет в Краков се ръководи от учени от средното и от младото поколение. След пенсионирането на проф. Йежи Русек, ръководител на Катедрата по българска филология стана проф. Александър Наумов — световноизвестен специалист в областта на старите славянски литератури, който в момента чете лекции по своята специалност във Венеция, в Краков, в Европейския университет в Гнездо

(Полша). Д-р Ванда Стемпняк-Минчева, освен че чете лекции по старобългарски език, е поела и ангажиментите на временно изпълняващ длъжността ръководител на катедрата (докато проф. Александър Наумов чете лекции във Венеция). Лекциите по нова и съвременна българска литература са поети д-р Целина Юда, която е пред хабилитация върху проблемите на съвременната българска литература и от д-р Малгожата Внук. В краковската българистика пред хабилитация е и езиковедката Елжбета Солак, която чете лекции по проблеми на българския език не само в Краков, но и в Познан.

Смяната на поколенията създава трудности пред полската българистика. Чувства се отсъствието на проф. Йежи Русек и на д-р Войчех Галонзка (най-известният специалист по нова и съвременна българска литература и култура, автор на редица изследвания за наши писатели и преводач на едни от най-изтъкнатите български поети, разказвачи, романисти), който се отдаде на дипломатическа работа. Д-р Галонзка извърши много полезни дела за полско-българските културни връзки като директор на Полския институт в България. А без проф. Русек, един от най-ценените специалисти в съвместната дейност на учени от двете страни по старобългарски език и по историческа граматика на българския език, не можем да си представим краковската българистика. За щастие, макар и пенсионер, проф. Йежи Русек неизменно присъства в своя кабинет в Института по славянски филологии и се грижи за младите краковски българисти.

Трудовете на д-р Войчех Галонзка по проблемите на нашата литература и култура, ценните му преводи и студии и изключителното му присъствие в средите на българската интелигенция като Директор на Полския Институт в София подхранват надеждите ни, че той отново ще се завърне в България. За него, както и за редица полски учени българисти, България е втора родина.

Днес българистиката в Краков може да се похвали със способни и солидно подготвени най-млади магистри и докторанти. Ще спомена някои от тях: д-р Ян Страдомски — специалист по стара българска литература, аспирант на проф. Александър Наумов; Роберт Сендек, специализиран в областта на езикознанието; Жанета Павлович, която работи върху съвременните български автори и в момента е лектор по полски език в Софийския университет (което значително улеснява научните ѝ изследвания поради достъпа до българските библиотеки, книжарници и до самите творци).

Подобни процеси на смяна на поколенията протичат и сред българистите от Люблинския университет, където български език и култура се изучават в рамките на руска филология.

Във Варшавския университет продължител на традицията, създадена от проф. д-р Тереза Домбек-Виргова, е сегашният заместник-директор на Института по славянски филологии — д-р Гражина Шват-Гълъбова, чиято монография върху дуализма в съвременната българска литература и култура

обещава да бъде безспорен принос не само в областта на българистиката. Д-р Гражина Шват-Гълъбова чете лекции по българска литература, култура и странознание пред студентите българисти и напътства най-надеждните от тях като Агнешка Дейнович, Олга Гроновска, Анна Тренда, които са завършили в Университета в Лодз. Във Варшавския университет курсът по старобългарски език успешно се води от Игнаци Долински.

Някои българисти работят в различни институти на Полската академия на науките — например Йоланта Суецка от Варшава, която е пред хабилизация (преди няколко години лектор по полски език в Софийския университет). Почти навсякъде в Полша, където се изучава български език и литература, младите изследователи се стремят да специализират или да работят като лектори по полски език в България, което за тези бъдещи професори и хабилизирани преподаватели по български език, литература, култура, странознание, фолклор — е много полезен стаж в опознаването на страната ни, в усъвършенстването на езика, както и в разширяване на познанията им в областта на останалите изкуства, на народопсихологията ни и на трудовете на нашите литературни историци и критици.

Преди по-малко от десет години в Торун, в известния университет „Николай Коперник“, проф. Вяра Малджиева започна да преподава български език и да запознава студентите българисти с културата на България. Сега с нея работи и доц. Никола Топузов като преподавател по българска литература. Има шансове българистиката в Торун да прераствне след време в отделна специалност.

Днешната славянска филология в Лодзкия университет съществува от 1995 г., когато към Катедрата по история на полския език е създадена специалност „Славянска филология“ — първоначално с българистичен профил. От 1999 г. лодзката славистика вече е самостоятелна катедра във Филологическия факултет, в която влизат три специалности: българистика, сърбистика и словенистика.

Катедрата по славянска филология в Лодзкия университет се ръководи от известната проф. Малгожата Коритковска — езиковед, една от най-активните по отношение на българистичната проблематика. Особено резултатно тя работи заедно с проф. Георги Минчев, автор на интересни изследвания, чиято тясна специалност е старобългаристиката. Той не се затваря в любимата си област, а усърдно и всеотдайно работи с най-способните си студенти, магистри, докторанти, насочвайки ги към различните области на българистичното хуманитарно познание. Между студентите на проф. Коритковска и проф. Минчев четиридесет души успяха да се дипломират като магистри още от първите два випуска на новата българистика в Лодз, която много бързо набира скорост. В момента в катедрата се обучават петима докторанти в областта на литературознанието (под ръководството на проф. Георги Мин-

чев), на историческата граматика на българския език и в областта на съвременния български език (под ръководството на проф. Малгожата Коритковска). За създаването на новата специалност „Българистика“ в Лодз заслуги има проф. Мария Каминска, която през 1995 г. помогна за формирането на първия випуск българисти.

Славистичното образование в Лодзкия университет се развива благодарение на солидно подготвени и всеотдайни в работата си със студентите двама професори — Малгожата Коритковска (езиковед) и Георги Минчев (литературовед), които въвеждат нови, модерни методи на преподаване, представяйки специализираното знание в по-широк контекст и давайки възможност на своите абсолвенти по-лесно да се приспособяват към съвременните реалности. Между студентите българисти от Лодз мнозина са заинтересовани не само от пряката си специалност, но и от езика и цялостната култура на България. Те участват в международни научни конференции, печелят награди за най-добри преводи от български на полски език. Наградените преводи на лодзките абсолвенти се публикуват в авторитетното списание „Орсје“, чийто бр. 2 от 2001 г. е изцяло посветен на българската литература. Лодзките студенти печелят конкурси и в други университети в Полша, както и в институтите на Полската академия на науките. Благодарение на амбицията на преподавателите и тук, както в Краков и Варшава, се подготвят старателно и отговорно бъдещи българисти — изследователи, преподаватели, преводачи. Най-добрите текстове, спечелили конкурси, се публикуват не само в „Орсје“, но и в списанието „Tygiel Kultury“.

И в Лодз, както и в Краков, всяка година се приемат нови петнадесет студенти в специалност „Българска филология“. От 1995 до 2003 г. тук вече са се дипломирали около шестдесет магистри — чисти българисти. Двете аспирантки, ръководени от проф. Минчев — Малгожата Сковронек и Беата Котик — са пред защита на докторските си трудове върху българската литература. Нови две аспирантки ръководи и проф. Малгожата Коритковска — Юлия Мазуркевич и Агата Мошинска.

Между ценната научна продукция на славистите в Лодз, която има значение за популяризиране на българското културно наследство, не може да се подмине изключителният сборник с жития, преведени от старобългарски език (преводите са направени от абсолвенти българисти). Редактор на сборника е Галя Конах.

Освен българистиката в Лодз видимо напредва и българистиката в Познанския университет „Адам Мицкевич“. Тук специалността „Българска филология“ е в Катедрата по славянски филологии заедно със сръбска и хърватска филология. Чешки и македонски се изучават като втори езици. Специалността „Българска филология“ се ръководи от проф. Богуслав Желински, който чете лекции и по литература на южните славяни, а д-р Галя Симеонова-

Конах чете лекции по българска литература след Освобождението до наши дни. Освен този основен курс тя чете лекции на първокурсниците българисти по история на българската култура, наречен „Странознание“, води и курс по теория на превода. Галя Симеонова-Конах е сред най-надеждните специалисти със защитена преди няколко години докторска дисертация, посветена на големия български поет Николай Лилиев. Дисертацията ѝ беше високо оценена в Ягелонския университет, където блестящо протече защитата на нейния докторат. Книгата ѝ „Поетът и лилията“, издадена на български, бе преведена и на полски език и представлява новаторско, оригинално и задълбочено изследване върху творчеството на Николай Лилиев, мястото му в българския символизъм и в новата българска християнска култура.

Преди четири години в университета в Познан се върна д-р Мариола Валчак-Мостовска — българист езиковед, която няколко години работи като лектор по полски език в Пловдивския университет. Тя безспорно е една от големите надежди на университета „Адам Мицкевич“. Значителен принос за засилването и укрепването на полската българистика — и най-вече за познанската — от последните няколко десет-петнадесет години има краковският проф. д-р Александър Наумов, който пое курс лекции в Познан и създаде свои ученици и последователи. В Познанския университет се приемат през година по двадесет студенти българисти, които успяват да организират екскурзии до България и проявяват специален интерес както към българското изкуство, така и към природата ни.

В университета в Сусновец, наричан още Катовицки или Шльонски университет, продължава своята дългогодишна и всеотдайна дейност българският професор езиковед Людвиг Селимски. Той заедно с талантливата българистка и ценителка на българското живописно и скулптурно изкуство д-р Йоанна Млечко, която чете лекциите по българска литература, са крепители на българистиката в Шльонск.

Най-характерно за полските българисти от седемте университета, в които се обучават специалисти по български език, литература и култура, е създадената още от студентската скамейка привързаност и обич към България, уважение към нейната култура — особено към делото на св. св. Кирил и Методий и техните ученици — и към богатото българско фолклорно наследство.

През последните десетина години в Полша се засилва интересът на младите хора, които дори са започнали да предпочитат българската пред английската филология (по данни от полската информация по проблемите на образованието). Интересът е главно към културата на нашето Средновековие. Новата система на обучение, свързана с интердисциплинарността и все развиващата се глобализация, провокират по-силен интерес у младите хора. Те участват с желание в различни видове конкурси за превод. Като пример може да се посочи организираният и проведен от д-р Галя Конах конкурс за

български произведения, преведени от млади преводачи на полски, който е четвърти пореден, проведен за 2002—2003 г., на който са наградени седемнадесет студенти българисти от Полша.

И в седемте университета, в които се преподава български език и литература, се създават нови и нови форми на оживен и любопитен диалог между различни полски слависти със специалистите от българските университети и от институтите за литература и за български език на БАН. Съвременни форми се прилагат и в изследователската и преподавателската работа, предвид изискванията на нашето постмодерно общество с неговите нови предпостави за необходимо и полезно за живота образование.

Елка Константинова

ПРОФИЛИ

СТО ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ПРОФ. МЕЧИСЛАВ МАЛЕЦКИ

През 2003 г. се навършват 100 години от рождението на видния полски учен Мечислав Малецки — годишнина, която ни дава повод да си припомним неговите приноси в областта на полонистиката и славистиката, преподавателската и организаторската му дейност в Ягелонския университет, диалектоложките му експедиции и изследванията на говори в широк славянски ареал. Особено значими за нас остават приносите на големия диалектолог, свързани с проучването на български говори извън пределите на България.

Мечислав Бронислав Малецки е роден на 14 юли 1903 г. в гр. Мелец. Завършва класическа гимназия през 1915 г., а от 1923 г. до

1927 г. следва полска и славянска филология в Ягелонския университет с допълнителна специалност — романистика. Негови професори са били известните учени Игнаций Храновски, Ян Лош, Ян Розвадовски, Кажимеж Нич, Станислав Вендкевич. През 1925 г. специализира в гр. Дижон (Франция), а през декември 1926 г. защитава магистърската си работа, след което за около една година работи като помощник в Семинара по история на полската литература. Същата година спечелва стипендия в Сърбия (1927—1929 г.), където едновременно прави и диалектоложки проучвания. Защитава докторат на тема „Sakawizm a mazurzenie“ върху събраните теренни материали в Югославия. От октомври 1929 г. до 1935 г. е главен асистент в Семинара по славянско езикознание. През януари 1929 г. започва работа като сътрудник в Езиковата комисия при Полската академия на науките. Хабилитира се през март 1930 г. въз основа на трудовете „Przegląd gwar Istrii“ (Преглед на говорите в Истрия) и „Zagadnienie jedności językowej serbochorwackiej“ (Въпросът за сърбохърватското езиково единство).

Интересът му към южнославянските говори го отвежда отново на Балканите. В продължение на една година (1932/33) прави теренни проучвания на българските говори на територията на Гърция, а през 1934 г. изследва банатските говори в Румъния.

Няколко години след това (1937 г.) е избран за професор и ръководител на Катедрата по южнославянска филология (създадена по негова инициатива). През есента на 1939 г. заедно с други професори от Ягелонския университет е арестуван и изпратен в немски концентрационен лагер. Завръща се в Краков през зимата на 1940 г. и се включва в нелегалната организация в Ягелонския университет, която провежда тайно преподавателска и научна дейност, подготвя магистранти и докторанти. Непосредствено след освободението на Краков М. Малецки започва да изпълнява задълженията си на професор в новооткритата катедра по Славянска диалектология, а през 1945 г. е избран за член на Полската академия на науките. Една година след това, в разцвета на творческите си сили, почива след неуспешна операция.

За по-малко от 20 години М. Малецки постига забележителни успехи в науката, в дидактиката и административната дейност. Неговата научна продукция обхваща около 80 заглавия, между които осем книги и студии. Научните му изследвания са в областта на полската и славянската диалектология, балканистиката и старобългарския език и неговите славянски редакции. Във всяко едно от тези направления той оставя приноси с непреходно значение.

Научната му кариера започва с изследвания в областта на полската диалектология: защитената от него магистърска работа излиза малко по-късно като монография под заглавие „*Archajzm podhalański (wraz z próbą wyznaczenia granic tego dialektu*“ (1928 г.). С методологията си тя и до днес служи за образец в работата на полските диалектолози. Следващият значителен принос на М. Малецки е „*Atlas językowy polskiego Podkarpacia*“ (1930), който съдържа 500 карти. Големи заслуги има и за проучването на полските диалекти извън границите на Полша. Обнародвал е в тази област редица статии, а също и студията „*Język polski na południe od Karpat (Spisz, Orawa, Czadeckie, wyspie językowe)*“ — „Полският език на юг от Карпатите (Спиш, Орава, Чадецке, езикови острови)“, както и редица публикации върху преходните говори.

Постепенно М. Малецки разширява своите интереси и извън границите на полския език, като се насочва към южнославянските езици: сериозен дял има в проучването на сръбските и хърватските говори и на българските говори извън териториалните граници на България. Тези изследвания му осигуряват заслужено място в историята на южнославянската диалектология, като запазват своята актуалност до днес.

М. Малецки се запознава основно с чакавските говори по адриатическото крайбрежие и на островите; изследва сложните диалектни отношения на

полуостров Истрия и т.н. Важни са заслугите му и при проучването на черноргорските диалекти. В изследванията си големият диалектолог се придържа към новаторски методи в областта на лингвистичната география.

Натрупал достатъчно опит в теренните проучвания, той насочва вниманието си към солунската говорна област, привлякла интереса на славистите през втората половина на XIX в. след публикацията на М. Хатала „Върху носовите гласни в българския език“ в хърватското списание „Книжевник“, в която авторът препечатва една дописка от с. Висока, поместена в цариградския вестник „Съветник“ (написана на местен диалект с отразена архаична особеност — запазени стб. носовки). След М. Хатала мнозина диалектолози правят теренни проучвания на крайните югозападни говори, въодушевени от идеята да намерят черти, свързващи ги със старобългарския език, както и да локализируют местното наречие, легнало в основата на Кирило-Методиевия език. Един от тях е словенецът Ватрослав Облак, в чийто труд „Македонски студии“, обнародван посмъртно, са описани особеностите на редица говори от крайния югозапад на македонската област (дебърски и солунски, между които и говора на с. Сухо). Нови приноси в изследването на тези говори има и от страна на българските учени А. П. Стоилов (описал селищата Висока и Зарово — *На гости в Зарово и Висока*, Бълг. сбирка, 1900, кн.10; *Остатъци от назализма в солунските села Зарово и Висока*, Период. сп., 1901, отд. отпечатък), А. Кузов (*Костурският говор*, Изв. на Семинара по славянска филология, IV, 1921, с. 86—125), Й. Иванов (*Един архаичен български говор — Un parler bulgare archaïque*, Revue des Etudes, II, 1922, 86—103).

Главно към диалекта на двете села Сухо и Висока съсредоточава интереса си и М. Малецки. В запазените архаични черти (рефлекси шт, жд от *tj, *dj, съхранени носовки и ят, гръцки заемки и т.н.) той намира неоспоримо доказателство в полза на тезата за българската основа на Кирило-Методиевия език и против панонската хипотеза.

Няколкогодишните проучвания на Малецки върху крайните югозападни български говори са обобщени в две ценни публикации. Първата от тях: „Dwie gwary macedońskie Suche i Wysoka w Soluńskim“, cz. I. Teksty (*Два македонски говора — Сухо и Висока в Солунско*. Краков, 1934) съдържа 44 текста, записани фонетично; а втората част представлява речник от 4 000 думи (Краков, 1936 г.). Предвидена е била и трета част на изследването — граматически очерк на говора, която, за съжаление, ученият не успява да завърши.

В уводната част М. Малецки прави важни корекции на някои пропуски в труда на В. Облак — неправилно отбелязване на някои носовки в думите; за вокалната редукция в говорите в Богданско и палатализацията на съ-

гласните; съществени бележки има и по отношение на морфологичното описание, както и на речника. Теренната работа дава възможност на М. Малецки да установи и да опише една важна акцентна особеност на говора на с. Сухо, а именно двойното ударение. Това фонетично явление е подробно изследвано по-късно от наши диалектолози, които доказват, че то обхваща значителна част от езиковото землище, лежащо между крайния български югозапад и крайния български югоизток, с което се потвърждава единството на българския език (вж. Иванов 1970).

Въпреки че и преди това има проучвания върху архаичните български говори от крайния югозапад, тези публикации са изключително ценни с богатия илюстративен материал, представен на високо професионално равнище. М. Малецки проявява рефлекс на учен, използвал една от последните фази на тяхното функциониране, за да ги опише и по такъв начин да ги предостави за информация и изследване на следващите поколения слависти. Подготвеният от него речник е единственият пълен речник на посочените български говори.

В своите критични бележки той засяга съществения въпрос за границите на южнославянските говори. Разглеждайки отношението на македонските говори към българския и сръбския език, той следва правилната постановка за комплексен езиков анализ, като отдава еднакво значение на особеностите от всички езикови равнища, а също и на фонетичните. Българският характер на македонските говори се определя преди всичко от техния аналитизъм и по-конкретно от следните основни черти: разпадане на склонението и загубата на инфинитива, задпоставения определителен член, еднакъв начин на степенуване на прилагателните и на образуване на бъдеще време и др.

Проследявайки историческата съдба на старобългарския език, М. Малецки спира вниманието си върху състоянието на носовките и характера на ударението в Костурско-Леринския регион (*За развоя на носовите гласни в Костурско и За полското ударение в костурско-леринските говори*, 1934 г.).

Спира се специално и върху проблема за балканизмите в южнославянските езици, като отбелязва, че само век-два след Кирило-Методиевото книжовно дело в старобългарския език се появяват характерните балканизми — задпоставен член, тенденция към отпадане на инфинитива и др., с което формулира постановката за старобългарския като балкански език. Изследванията на учения в тази насока дават началото на полските балканистични изследвания.

Изследванията на М. Малецки хвърлят светлина върху езиковите особености на двете изключително интересни в говорно отношение солунски села, като допълват и коригират някои неточни констатации в работите на негови предшественици. Това увеличава още повече приноса на полския учен за

по-нататъшното проучване на югозападните български говори и в частност на солунския диалект, легнал в основата на първия писмен език на славяните — старобългарския.

Старобългарският език (според полската терминология ученият го нарича староцърковнославянски) заема, макар и по-скромно място, в изследователските задачи на М. Малецки. Започва работа над учебник по староцърковнославянски език, предназначен за полонисти и слависти, но успява да завърши единствено неговата първа част, от втората е нахвърлил само фрагменти. Студията „Najstarszy literacki język Słowian“ (1947) от този проект десетки години след отпечатването ѝ се използва от преподаватели и студенти.

М. Малецки е известен с големия си администраторски и организаторски талант. По негова инициатива през 1934 г. се открива Катедрата по южнославянска филология, на която дълги години е ръководител. По време на хитлеристката окупация е пълномощник на ректора по линия на нелегалната учебна дейност, извършвана от Ягелонския университет. Като ръководител на Славянския семинар той спомага за неговото развитие, увеличава катедрите на 11, открива специална библиотека към него. Много усилия посвещава за популяризирането на славянознанието.

М. Малецки се е радвал на уважението от страна на своите студенти, за научното израстване на които е полагал големи грижи. Негови ученици са видните слависти Фр. Славски, К. Куев, Збигнев Голомб, Алфред Заренба.

Ягелонският университет тачи свято името на М. Малецки: тържествено е отбелязана 30-годишнината от смъртта му с посветена на неговото дело научна конференция (15—17 .11. 1976 г.). Стотната годишнина от рождението му също ще се отпразнува със специално организираната от Института по славянска филология научна сесия, която ще се проведе на 7—8 ноември, 2003 г., и с отпечатване на избрани негови трудове. Патрони на тържествата по случай годишнината на М. Малецки ще бъдат ректорът на Ягелонския университет проф. Фр. Жейка и генералният секретар на Полската академия на науките проф. Й. Вирозумски.

По предложение на Ягелонския университет улицата в Краков, на която е живял и работил големият учен, е наречена на неговото име — „М. Малецки“ — знак, че делото му е високо ценено и уважавано.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Л. Милетич.** Мечислав Малецки за разграничаването на богданските говори в югоизточна Македония. — *Lud słowiański*. Kraków, 1933, s. 90—130.
2. **К. Мирчев.** Професор Малецки за някои от проблемите на македонската диалектология. - *Македонски преглед*, XI, 1939, кн. 3—4, с. 169—179.
3. **К. Мирчев.** Проф. Мечислав Малецки. — *Език и литература*, кн. 1, с. 68-69.
4. **М. Карас.** Записки по история на краковската лингвистика. В чест от 30-годишнината от смъртта на Мечислав Малецки. — *Литературен живот*, бр. 1295 от 21 ноември, 1976.
5. **Т. Бояджиев.** Мечислав Малецки и българската диалектология. — *От Висла до Марица*. Краков, 1981.
6. **Л. Мошински.** Значението на диалектоложките проучвания на Григорович и Малецки за установяване на прародината на староцърковнославянския език. — *Acta Universitatis Lodzianis. Folia linguistica*, 12, 1986, p. 125—132.
7. **Й. Н. Иванов.** Двойно ударение в българския език. — *Изв. на Инст. за бълг. език*, кн. XX, с.187—224.
8. **Й. Н. Иванов.** Приносът на проф. Мечислав Малецки за проучването на югозападните български говори. — *Научни трудове на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“*, т. 29, кн. 1, *Филология*, Пловдив, 1991, с. 5—12.
9. **М. Младенов.** Мечислав Малецки. - *Кирило-Методиевска енциклопедия*, т. II, С., 1991, с. 598—600.
10. **J. Rusek.** Mieczysław Malecki (1903-1946). W setną rocznicę urodzin. — *Alma Mater. Miesięcznik Uniwersytetu Jagiellońskiego* maj 2003 N 51, s. 15—17.

Диана Иванова

РИКАРДО ПИКИО НА 80 ГОДИНИ

Световноизвестният италиански славист Рикардо Пикио е роден през 1923 г. в Александрия, областта Пиемонт, Италия, в семейството на адвокат с особен пietet към класическите езици и литератури. През 1941 г. започва да учи във Факултета по филология и философия на Римския университет. Първоначално има намерение да изучава германистика, но скоро научните му интереси се насочват към българската филология. Решаваща роля за формирането му има големият учен Енрико Дамиани, който е един от основателите на съвременната българистика в Италия. През 1942—1943 г. Р. Пикио е на специализация в София,

но за кратко време, тъй като Втората световна война прекъсва заниманията му. По-късно той защитава докторска дисертация върху творчеството на Пенчо Славейков (1946). Междувременно започва да се занимава с журналистика, става кореспондент на вестник „Месаджеро“, където се появяват и първите му българистични статии. В следващия период от своето развитие младият учен има възможност да преподава във Варшавския университет (италиански език и литература, 1947—1949), както и да специализира в Париж в Националното училище за живи и източни езици (1949—1951) под ръководството на френски палеослависти и българисти — Роже Бернар, Андре Вайян и др. Той усвоява напълно не само български език, но се запознава задълбочено с историята на старобългарските книжовни паметници. Същевременно усъвършенства познанията си по руска средновековна литература под ръководството на Андре Мазон, занимава се с полска литература и култура, както и с история на славянската филология. Израз на новия етап, в който навлиза европейската славистика в следвоенния период, става изданието „Ricerche Slavistiche“ (първият том излиза през 1952 г.) — планирано и осъществено от Р. Пикио и Джовани Мавер, „бащата“ на славянската филология в Италия.

Преподавателската дейност на Р. Пикио от средата на 50-те до средата на 80-те години е изключително интензивна — в Университета на Флоренция (1954—1961) и Университета в Пиза (1959—1961). Вече добре известен на

научните среди, през 1961 г. е избран за редовен професор по славянска филология в Римския университет. След пенсионирането на Джовани Мавер поема и ръководството на Института за славянска филология. Работи като гост-професор във Варшавския университет и в Колумбийския университет в Ню Йорк. От 1969 г. е професор в Йейлския университет в Ню Хейвън, където от 1971 г. поема ръководството на Катедрата по славянски езици и литератури. По време на прекараните в САЩ близо 15 години заедно с Виктор Ерлих, Робърт Джексън, Александър Шенкер, Едуард Станкевич и др. Р. Пикио утвърждава авторитета на славистиката и българистиката и Йейлският университет става един от водещите центрове в тази област. От 1984 г. ръководи Катедрата по руска литература на Източния институт към Университета в Неапол, като временно ръководи и Катедрата по българска литература в същия университет. В продължение на последните две десетилетия активно сътрудничи на редица славистични и българистични издания, създател е и главен редактор на поредицата „*Studia Historica et Philologica*“ (Флоренция). Представител е на Италия в Международния комитет на славистите (1961—1968). Избран е за чуждестранен член на БАН (1981), член е на Американската медиевистична академия, на Академията „Адам Мицкевич“ в Болоня. Носител на орден „Кирил и Методий“ I ст., на международната награда „Братя Кирил и Методий“ (1983), почетен доктор е на Софийския университет (1988).

В изследователската си дейност Р. Пикио остава верен на концепцията за широка сравнителна основа на славянските литератури, които разглежда като цялостна система от лингвистични, литературноисторически и културни явления. Тематичният обхват на заниманията му с българска литература е много голям — от проблема за европеизацията на българската интелигенция (по отношение на поколението на Пенчо Славейков), до проблема за историографията в прехода между Средновековие и Възраждане (Паисий Хилендарски); от делото на св. св. Кирил и Методий и утвърждаването на славянската писменост през IX—X в. в България, до втория голям разцвет на българската литература през XIV в. (Патриарх Евтимий, Григорий Цамблак и др.). Методологическият подход на учения съчетава най-добрите традиции на филологията от първата половина на XX в. с редица нови насоки в анализа, чрез които разкрива по блестящ начин закономерностите в изграждането на текста. Убеждението му, че структурният анализ на средновековните текстове трябва да се съчетава с отчитането на тяхната функция, на мястото им в цялостната система на литературата, намира множество последователи в нашата съвременност. Изследвайки източноправославното книжовно наследство, Р. Пикио формулира някои същностни особености на литературната техника, като напр. изоколното членение на текста (повторяеми риторически структури с определен брой срички и ударения) и

библейските тематични ключове (смислови нива на текста под формата на цитати или позовавания, насочващи към изходния библейски модел), които значително обогатяват възможностите за проучвания на поетиката. В тази насока са и неговите изключително ценни наблюдения върху стила „плетение словес“ през XIV—XV в., които разкриват механизмите на преплитането между ритмични и синтактични парадигми в красноречието на южно- и източнославянски писатели от това време. Той изследва жанровете и жанровата система, образците, моделите на типовете текстове и техния развой, зависимостта между състава на сборниците и отделните текстове и т.н. Наред с теоретичните приноси ученият публикува множество конкретни анализи на литературни творби, които остават класически в историята на славистичната медиевистика.

Заслужат внимание някои съществени приноси на Р. Пикио в областта на текстологията. Нему принадлежат детайлни текстологически проучвания, уточняващи редица дискуссионни места в ключови средновековни текстове и по-специално — в Пространните жития на Кирил и на Методий, „За буквите“ на Черноризец Храбър, „Проглас към евангелието“ и др. Той застъпва гледището, че дори при добре запазена и проучена ръкописна традиция се налага цялостно критично преценяване на текста, преди да се направят окончателни изводи. Неговата високостепенност към изворите и високите му критерии се доразвиват и прилагат на практика от редица негови възпитаници в Италия, САЩ, България, Полша.

Една от най-важните теоретични постановки на Р. Пикио, оказала съществено влияние върху съвременната палеославистика, е тезата за съществуването на две подсистеми в славянската средновековна култура — на православно славянство (*Slavia Orthodoxa*) и на римското славянство (*Slavia Romana*). Характеризирайки *Slavia Orthodoxa*, ученият обосновава идеята, че тази подсистема обхваща средновековната и предмодерната (от IX до XVII в.) културна общност на южните и източните славяни. Той я свързва не само с религиозните различия и етнолингвистичната обособеност, но с наднационалния характер на моделите, създавани в славяно-византийския свят. В този смисъл Р. Пикио определя специална роля на старобългарската литература и култура — като създател и носител на образци, на оригинални парадигми, които стават валидни за цялото православно славянство. В студията си „Мястото на старата българска литература в културата на средновековна Европа“ (Литературна мисъл, 25, 1981, № 8, 19—36) той пише: „старобългарската литература не се е ограничила в ролята на посредница между възникналата култура на християнската Славия и другите славянски литератури от Балканите до Русия. Тя е създала нови тематични и структурно-формални образци. Някои идеологически и изразни схеми, кодифицирани в средновековна България, обусловиха създаването

на една специфична литературна система, която впоследствие е била властваща в по-голямата част от славянските православни литератури чак до прага на модерната епоха. Тези характеристики ни упълномощават да гледаме на старата българска литература като на „първичен извор на модели“, т.е. като на „литература на образци“ (с. 34).

Р. Пикио посвещава няколко обширни студии на въпроса за характера на Кирило-Методиевия език и за формирането на книжовния език в средновековна България. Според него първоначално Кирило-Методиевият език е изпълнявал функцията на апостолски, мисионерски език, който е бил предназначен за разпространение на християнската литургия сред западните славяни. Имайки за своя основа български диалект, той е бил възплъщение на необходимостта да се създаде превод на Свещеното писание на език, разбираем за всички славяни. По-късно, пренесен в България от Кирило-Методиевите ученици, той придобива характер на държавен, „осветен от Бога“ език и писменост. Р. Пикио аргументира виждането си за значението на т.нар. „Кирило-Методиевска идеология“, която оборва статичната концепция за трите свещени езика — еврейски, гръцки и латински и за предварително установените авторитети на „свещените власти“. Той показва, че в основата на Кирило-Методиевата мисия стои убедеността в приемствеността на апостолството, в равноправието на славянските народи в културата и в равнопоставеността на новите „свещени власти“ (от владетелите на Велика Моравия, българските владетели и по-късно — владетелите на Русия и Сърбия). Апостолското достойнство на славянските просветители, илюстрирано с многобройни примери, според него е една от доминантите в старобългарската литература от времето на Първото българско царство. Равноапостолството на славянските просветители Кирил и Методий достига до нашата съвременност, когато бе признато в световен мащаб. Те бяха прогласени за съпокровители на Европа чрез посланието на папа Йоан Павел II „Egregiae Virtutis“ от 1980 г. и енцикликата от 1985 г. „Slavorum apostoli“ — „за възпоменание на евангелизаторското дело на светите Кирил и Методий след единадесет века“.

С богатата си научноизследователска и педагогическа дейност Рикардо Пикио е емблематична фигура в нашата съвременност, чието влияние продължава да се чувства в проучванията на няколко поколения слависти от много страни. Да му пожелаем от все сърце още дълги години плодотворна работа!

Избрана библиография

1. La „Istorija slavënobolgarskaja“ sullo sfondo linguistico-culturale della Slavia Ortodossa. – Ricerche slavistiche, 6, 1958, 103–118.
2. „Prerinascimento esteuropeo“ e „Rinascita slava ortodossa“. – Ricerche slavistiche, 6, 1958, 185–199.
3. Compilazione e trama narrativa nelle „Vite“ di Costantino e Metodio. – Ricerche slavistiche, 8, 1960, 61–95.
4. Lo slavobulgaro di Paisij. – Ricerche slavistiche, 14, 1966, 77–112.
5. On the Textual Criticism of Xrabr's Treatise. – In: Studies in Slavic Linguistics and Poetics in Honor of Boris O. Unbegaun. New York–London, 1968, 139–147.
6. Toward the Definition of Slavo-Bulgarian. – Ricerche slavistiche, 16, 1968–1969, 247–251.
7. Strutture isocoliche e poesia slava medievale: a proposito dei capitoli III e XIII della Vita Constantini. – Ricerche slavistiche 17–19, 1970–1972, 419–445.
8. Questione della lingua e Slavia Cirillometodiana. – In: Studi sulla questione della lingua presso gli Slavi. Roma, 1972, 7–120.
9. Мястото на старата българска литература в културата на средновековна Европа. – Литературна мисъл, 25, 1981, № 8, 19-36 (същото на итал. ез в: Ricerche slavistiche, 27-28, 1980-1981, 37-64).
10. VC and VM's Pauline Connotations of Cyril and Methodius' Apostleship. – Palaeobulgarica, 6, 1982, № 3, p. 112-118.
11. Lingua d'apostolato e lingua liturgica nella chiesa latina e nello Primo impero bulgaro. – In: Atti dell' 8° Congresso internazionale di studi sull' alto Medioevo. Spoleto, 1983, 269-279.
12. Chapter 13 of Vita Constantini: Its Text and Contextual Function. – Slavica Hierosolymitana, 7, 1985, 133-152.
13. Литературни и езикови аспекти на старобългарската традиция. – В: Втори международен конгрес по българистика. 1. Пленарни доклади. С., 1986, 79-101.
14. Православното славянство и старобългарската културна традиция. С., 1993, 724 с.

Красимир Станчев, Анисава Милтенова

ЯРОСЛАВ ЩАПОВ НА 75 ГОДИНИ

Ярослав Николаевич Щапов е роден на 6 май 1928 г. Висше образование завършва в Историческия факултет на Московския университет, където се обучава под ръководството на видни медиевисти като К. В. Базилевич, Б. Д. Греков, А. Н. Неусихин и Л. В. Черепнин. Научната си кариера започва през 1952 г. в ръкописния отдел на Руската държавна библиотека „В. И. Ленин“, където под ръководството на И. М. Кудрявцев изследва ръкописното наследство на Древна Русия и участва в археографски експедиции по издирването на ръкописи от периода XV—XVII в. През 1957 г. Я. Н. Щапов постъпва на работа в Института по история към Академията на науките на СССР.

Още в началото на научните му занимания неговото внимание е привлечено от средновековните славянски правни паметници, с чието издирване, обнародване и изследване е белязано цялото му научно творчество. Първата група проблеми, около която се концентрират неговите изследвания, е свързана с проучването на древноруските княжески устава, чието пълно академично издание завършва през 1976 г. Основни източници за изучаване развитието на обществото и държавата, на семейното и брачното право, тяхната публикация е ценен принос за руското източниковедение. В поредица от статии, обобщени в монография, Я. Н. Щапов анализира съдържащите се в княжеските устава сведения за обема на епископската и митрополитската юрисдикция и източниците на материалното им обезпечаване, проследява разграничаването на правовите, административните и финансовите интереси между княжеската и висшата църковна власт, разглежда историята на паричното обръщение и много други въпроси от стопанската, обществената, политическата, правната и културната история на Русия през XI—XV в. Установяването на предполагаемия първоначален вид на княжеските устава, условията на тяхното възникване, както и щателният анализ на добавките, пропуските или измененията, свързани с общата преработка както на уставите, така и на обкръжаващите ги статии в ръкописите, позволяват на Щапов да направи няколко важни наблюдения: 1) Според него отговорът на въпроса за липсата на норми, регулиращи вътрешно-семейните и брачните отношения в древноруските юридически кодекси (Кратката и Пространната редакция на Руската Правда), едва ли се крие в обстоятелството, че през X—XII в. такива не са съществували. Разрешаването на този проблем според автора трябва да се търси в паметниците от домонголския период, включващи княжеските устава, които отразяват местните обичайно-правни

норми. 2) Между каноничното и светското право в Русия, според Я. Н. Щапов, съществува разграничение, но без ясно очертана граница. Изучаването на княжеските устава сочи, че първоначално църквата разпростира своята юрисдикция и над брачно-правните въпроси, чието разрешаване по принцип е приоритет на светските съдилища. 3) Включването в княжеските устава на църковни поучения и полемични съчинения, посветени на защитата на църковната поземлена собственост, показва, че обработката им има определен публицистичен смисъл, който цели да утвърди авторитета и позициите на духовната власт.

Средишно място в научните дирения на Я. Н. Щапов заема проучването на Древнославянските кормчии. Резултатите от неговите изследвания са представени в многобройни статии и студии и са обобщени в монографията му „Византийское и южнославянское правовое наследие на Руси“, в основата на която стои защитената през 1975 г. докторска дисертация. Ученият си поставя за цел да разгледа историята на рецепцията, модификацията и развитието на Кормчиите във връзка със социално-икономическото, политическото и идеологическото развитие на Русия. Той анализира подробно текста на славянския превод на Номоканона в неговите четири редакции (великоморавска, българска, сръбска и руска), като използва всички известни му до момента преписи, някои от които сам открива и за пръв път въвежда в научно обръщение. Текстологическото изучаване на Номоканона върви в две посоки: изчерпателен анализ на преписите му и детайлно изследване на отделните статии. За кирилometодиевистиката особено значение имат изводите на Щапов за времето на възникване и състава на отделните редакции на паметника. Авторът споделя утвърденото в науката мнение, че за нуждите на великоморавската църква Методий превежда Синтагмата на Йоан Схоластик. Основанията за избора на славянския учител Щапов вижда в краткостта на паметника и неговата опростена структура с разположените в тематичен порядък църковни канони, което го прави по-подходящ за една новопокръстената страна. Пропускането при превода на онези събори и правила, които не са приети от Римската църква, авторът свързва по-скоро с характера на Методиевия превод, чиято цел е да съкрати обема на сборника, съхранявайки неговото канонично съдържание, съобразено с местните условия във Великоморавия, отколкото с отгласа на съперничеството между Папството и Константинополската патриаршия през IX в.

Я. Щапов приема, че Методиевият превод на Номоканона е пренесен от Кирило-Методиевите ученици в България още през IX в. Значителното усиливане на българското царство, развитието на църковната организация и превръщането на славянския език в официален предпоставя според него славянския превод на още един каноничен сборник — Номоканона от XIV титула. Според Я. Н. Щапов неговият славянски превод е направен не по-рано от

912 г., когато са внесени последните допълнения. Особено внимание заслужава тезата, че именно тази Кормчия е подложена на основна преработка и се разпространява в Средновековна Русия, където в нея са включени цели древноруски юридически паметници и придобива оригинален характер.

Интерес представлява и твърде оригиналната хипотеза на Я. Н. Щапов за произхода на проримската схолия, поместена след схолията към 28-ото халкедонско правило в Ефремовската кормчия — най-старият известен препис на Номоканона от XIV титула. Наблюденията върху техниката на превода навеждат учения на мисълта, че тя е включена още в гръцкия текст, а не е допълнение към славянския превод. Наличието на проримската схолия и маргиналните бележки с името на Григорий Акрагантски към заглавието на *Collectio 93 capitulorum* според него говори за това, че сборникът на път от Константинопол попада в ръцете на привърженици на римокатолицизма. Следователно за Щапов е напълно възможно, той да е проникнал в България не от Византия, а от територия, намираща се по това време под църковната юрисдикция на Рим.

Внимание заслужава и предположението на руския учен за ранното проникване на славянския превод на двата канонични сборника в Сърбия. Според него е възможно Методиевият Номоканон да е бил познат в Сръбското княжество още през втората половина на IX в., когато то може би е част от диоцеза на Методий. Според Щапов съществува голяма вероятност Номоканонът от XIV титула да е пренесен в сръбските земи по времето на цар Симеон (893—927), или след падането на Източна България под византийска власт (971), когато те преминават под църковната юрисдикция на Охридската архиепископия. През XII в. в Сърбия се прави нов превод на Номоканона, в чиято основа стои Фотиевата редакция на Номоканона от XIV титула, допълнена основно с тълкуванията на Йоан Зонара.

Работата по състава на Кормчиите насочва вниманието на Я. Н. Щапов и към славянския превод на Прохирона. Откритите от него нови преписи на закона му позволяват да обърне внимание на разпространението на този законодателен паметник не само в Русия, но и в Украйна. Изводите му за неговия първоначален превод са свързани с цялостната му концепция за времето и състава на най-стария Номоканон от т.нар. българска редакция. Ученият отхвърля възможността пълният текст на Прохирона да е преведен в Преслав през IX—X в. Основните си съображения той свързва с факта, че от този паметник в Ефремовската кормчия са поместени само три титула. Изучаването на ръкописната традиция на славянските преводи на Прохирона в руските, украинските и белоруските ръкописи от XII—XVIII в. показва, че отделни негови статии, отнасящи се до сключването и разтрогването на брака, до процесуалното и углавното право са включени в светски законодателни сводове на руска почва, а преводът им е извършен директно

от гръцкия текст, с който са разполагали митрополитите и епископите. В местната древноруска редакция на Кормчията (1260—1270), свързана с дейността на митрополит Кирил, от пълния текст на Прохирона са включени само 5 титула. От втората половина на XIII в. в Русия става известен и пълният текст на закона, разпространяван в юридически сборници, предназначени за светските съдилища и органите на управление, а така също и в преписите, възхождащи към сръбската редакция на Номоканона.

Немалко са приносите на Я. Н. Шапов и в областта на археографията и източниковедението. Той въвежда в научно обръщение ред древноруски писмени източници, съхранявани в чуждестранни архиви, изучава и описва старинните ръкописи, запазени на територията на Югославия, Полша, Германия и др. Важна негова заслуга е изработването на археографска, палеографска и кодикологична методика за изследването и текстологичния анализ на Кормчиите. Заниманията на Шапов с историята на славянските правни паметници провокира у него интерес и към научното наследство на видния петербургски канонист проф. В. Н. Бенешевич. На усилията на Я. Н. Шапов се дължи публикуването на част от неиздадените съчинения на проф. Бенешевич и издаването на втория том от незавършения му труд „Древнеславянская кормчая XIV титулов“ (1987) в сътрудничество с Българската академия на науките.

Най-новите публикации на учения са посветени на текстологичното изследване и критичното издание на славянската Еклога — важен паметник на средновековното славянско законодателство. Сравненията с гръцкия текст на паметника показват, че славянският превод стои в тясна връзка с първоначалната Еклога и т.нар. частна Еклога, но при превода текстът частично е изменен, а непосредственият гръцки оригинал не е запазен. Подготвяното от Я. Н. Шапов издание на славянската Еклога съдържа и нови сведения, спомагащи за детайлното изучаване на историята на Закона за съдене на людете, достигнати на основата на филологическия и юридическия анализ на текста на целия паметник и на отделните му части, като е акцентирано най-вече на тези от тях, които съдържат отлики от оригиналния текст на Еклогата.

Научните изследвания на Я. Н. Шапов оставят трайна диря в историята на европейската и руската медиевистика. Да пожелаем на юбиларя преди всичко здраве и още дълги години плодотворна работа!

Избрана библиография

1. Собрание И. Я. Лукашевича и Н. А. Маркевича. Описание. Сост. Я. Н. Шапов. Москва, 1959.
2. Кирик Новгородец о берестяных грамот. — Советская археология, 1963, № 2.
3. Редакции устава князя Ярослава Владимировича. — В: Проблемы источниковедения. Т. XI, 1963, 481—513.
4. Смоленский устав князя Ростислава Мстиславича. — Археографический ежегодник за 1962 г. Москва, 1963, 37—47.
5. „Правило о церковных людях“. — Археографический ежегодник за 1965 г. Москва, 1966, 72—81.
6. Устав князя Ярослава и вопрос об отношении к византийскому наследию на Руси в середине XI в. — ВВр, 31, 1971, 71—78.
7. В. Г. Брюсова, Я. Н. Шапов. Новгородская легенда о Мануиле, царе греческом. — ВВр, 32, 1971, 85—103.
8. Княжеские уставы и церковь в Древней Руси XI—XIV вв. Москва, 1972.
9. Первоначальный состав Рашской кормчей книги 1305 г. — Записки отдела рукописей ГЧЛ. Вып. 33, Москва, 1972, 140—147.
10. Некоторые юридические и канонические памятники в славянской письменности XII—XV вв. — Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей хранящихся в СССР. Вып. 1. Москва, 1973, 261—273.
11. К истории соотношения светской и церковной юрисдикции на Руси в XII—XIV вв. — В: Польша и Русь. Черты общности и своеобразия в историческом развитии Руси и Польши XII—XIV вв. Москва, 1974, 172—190.
12. К характеристике некоторых летописных трудов XV в. — В: Летописи и хроники. Москва, 1974, 173—186.
13. Le Nomocanon grec en traduction slave dans les pays roumains. — Actes du XIVe congrès international des études byzantines. Bucarest 6—12 sept. 1971. Vol. II. Bucarest, 1975, 595—601.
14. Византийские хронографические сочинения в древнеславянской кормчей Ефремовской редакций. — В: Летописи и хроники, Москва, 1976, 252—263.
15. Восточнославянские и южнославянские рукописные книги в собраниях Польской Народной Республики. Ч. I—II. Москва, 1976.
16. Древнерусские княжеские уставы XI—XV вв. Москва, 1976.
17. Рецепции сборников византийского права в средневековых балканских государствах. — ВВр, 37, 1976, 123—129.
18. „Написание о правой вере“ Михаила Синкелла в Изборнике 1073 г. — В: Изборник Святослава 1073 г. Сб. статей. Москва, 1977, 332—341.
19. Прохирон в восточнославянской письменности. — ВВр, 38, 1977, 48—58.
20. Византийское и южнославянское правовое наследие на Руси. Москва, 1978.
21. Памятники церковного права IX—XII вв. — В: Древней Руси и славянских стран (Опыт сравнительно-исторического изучения). — Исторические записки, Т. 107, 1982, 304—332.

22. Закон Судный Людем и Славянская Эклога. — ВSl, 46, 1985, 136—139.
23. „Номоканон“ Мефодия в Великой Моравий и на Руси. — В: Великая Моравия ел историческое и культурное значение. Москва, 1985.
24. Le droit romain oriental en Russie jusqu'au XVIe s. Nouveaux aspects du problème. — Popoli e spazio romano tra diritto e profezia (Da Roma alla Terza Roma. Documenti e studi). Т. III. Napoli, 1986, 478 – 495.
25. О системах права на Руси в XI—XIII вв. — История СССР, 1987, № 5, 175—181.
26. Римское право на Руси до XVI в. (Новые аспекты проблемы). — В: Феодализм в России. Москва, 1987, 211—219.
27. Об изучении древнерусских письменных источников. — В: Древности славян и Руси. Москва, 1988, 179—184.
28. Государство и церковь Древней Руси X — XIII вв. Москва, 1989.
29. „Священство“ и „царство“ в Древней Руси в теории и на практике. — ВВр, 50, 1989, 131—138.
30. Эклога законов в русской письменной традиции. — ВВр, 54, 1993, 93—104.
31. К изучению „Чина венчания на царство“ Ивана IV. — В: Римско-константинопольское наследие на Руси. Идея власти и политическая практика. Москва, 1995, 213—225.

Десислава Найденова

В ПАМЕТ НА НИКОЛАЙ ТОДОРОВ (21.06.1921—27.08.2003)

Той стана основателят на балканистиката у нас заедно с известния учен езиковед акад. Владимир Георгиев. Това се осъществи, след като през 1963 г. в Румъния се събраха изтъкнати учени хуманитаристи, за да създадат онези научни организации, които се обединиха около Международната асоциация за проучване на Югоизточна Европа. Тогава се създаде и Институтът по балканистика на БАН, чийто пръв директор беше Николай Тодоров. Така в началото на 1964 г. започна да се развива това звено, което и днес е тясно свързано с родствените му институти. Тогава не само в балканските, а и в някои европейски и извъневропейски страни се разгърна богата дейност, чиято основна тематика е свързана с балканската история, култура и езици, но също така и с проблематика, която има отношение към външнополитическата практика.

В тази среда Николай Тодоров се изяви като забележителен организатор. Двадесет години по-късно самият той направи следната равносметка: „Институтът по балканистика съумя да се развие като важно научно звено със свое особено място в обществения живот на страната и е с признат международен авторитет“. И наистина, независимо от някои събития в част от съседните ни страни, сплотеността около балканистиката като наука не претърпя никаква криза. Първият конгрес беше в София през 1966 г., тук беше и петнадесетият през 1989 г., т.е. в периода на „голямата екскурзия“, но въпреки това отново ни обедини в общата тематика и начин на мислене. Изредиха се два конгреса в Букурещ, един в Атина и един в Солун, друг в Анкара, после в Белград, а очакваме следващият — осемнадесетият — да бъде в Тирана. С други думи, редуването на различни балкански столици и градове, като отразяващи постепенната равносметка на нашите изследвания, върви хармонично и до днес.

Николай Тодоров често беше начело на многобройни по-малки изяви, като конференции, кръгли маси и пр., подавайки ръка на колегите, които ръководеха балканистичните изследвания в съседните страни.

Той е автор на над 400 научни труда, повечето от които са свързани с проблемите на балканската политическа и икономическа история. Публикации му започват да излизат още през 50-те години, но книгата му „*Филики етерия и българите*“, която се появи през 1965 г., намери много добър прием главно в Гърция. Така беше и със съвместния му с В. Трайков труд „*Българи участници в борбите за освобождението на Гърция, 1821—1828*“,

отпечатана през 1971 г. На подобна проблематика е посветена още една негова книга: „Балканските измерения на гръцкото въстание от 1821 г. Приносът на българите“. В първия си вариант на гръцки език тази книга излезе през 1982 г., а на български през 1984 г. На руски, английски, немски, френски, гръцки, турски и арабски беше преведена научно-популярната му публикация „Кратка история на България“, която видя бял свят през 1973 г.

Най-широко разпространение през този период обаче имаше обемистият му труд „Балканският град, XV–XVIII. Социално-икономическо и демографско изследване“. С., 1972. Този труд беше преведен на руски, английски, немски и френски език. В тези години на голяма научна плодовитост Николай Тодоров издаде и два тома „Турски извори за българската история“ (първият в съвторство с Б. Недков през 1966 г., а вторият с М. Калицин през 1977 г.). На трето място трябва да се спомене излезлият през 1988 г. негов труд: „*Situation démographique de la Péninsule Balkanique (fin du XV-ème s. – début du XVI-ème s.)*“, който е в съвторство с А. Велков.

През тези около три десетилетия научните публикации на Николай Тодоров продължават да се редуват паралелно с преподавателската му работа в Софийския университет и главно с плодовитата му организационна дейност, за която вече споменах. От тази богата научна продукция трябва да споменем още двукратноиздадения том с избрани статии в известното лондонско издателство *Variorum Reprints* през 1997 и 1998 г.

През 1969 г. Николай Тодоров стана основател и директор на Института за външна политика към МВНР и остана на този пост до 1974 г. Същевременно в периода от 1972 г. до 1978 г. е директор на Единния център за наука и подготовка на кадри по история при БАН, а след тази дата е посланик на България в Гърция, където в продължение на пет години работи за развитието на българо-гръцките отношения в дух на приятелство, добросъседство и плодovitото научно сътрудничество. Спомени за този период са отразени в книгата му „Посланикът — историк. Свидетелство за българо-гръцките отношения през 80-те години.“ С., 1996. Тя беше преведена на английски и издадена в Ню Йорк три години по-късно.

Избран за член-кореспондент на БАН през 1973 г. и за академик през 1979 г., Николай Тодоров заемаше поста заместник-председател на БАН в годините от 1983 до 1988, когато напусна поста си на директор на Института по балканистика, където се осъществи основната му и най-плодовита научно-организационна дейност. От 1990 до 1991 г. неуморната му активност се изяви и в друга насока. Той беше роден политик и именно тогава беше избран за Председател на VII-то Велико народно събрание.

Тук съвсем не следва да изброяваме само длъжностите, които той заемаше у нас в така разнообразния си и отговорен житейски път, когато ръководеше успешно не една научна програма. Той беше неколкократно

избиран и на отговорни международни постове. В рамките на Международната асоциация за проучване на Югоизточна Европа той беше първоначално ръководител на комисия, а след това един от нейните заместник-председатели и председател от 1974 до 1979 г. През 1976 г. той стана основател и Генерален секретар, а после и председател на Международния център за балканска документация и архивистика, т.нар. СІВАІ, който работеше главно в София, в тясно сътрудничество с Института по балканистика. Не мога да не спомена неговото членство в Изпълнителния съвет на ЮНЕСКО от 1972 до 1976 г., а след това и избирането му за председател на XXIII Генерална конференция (1985—1986). Тъй като в рамките на ЮНЕСКО беше избран в Бюрото за издаване на многотомната „История на човечеството“, Николай Тодоров се изяви като отговорен редактор на т. 5 и т. 7, за които написа не малко страници за периода XV—XVIII в.

Той беше редактор на голям брой публикации в България и участваше в много редколегии на международни издания. Най-забележително остава ръководството му като главен редактор на органа на Института по балканистика *Etudes Balkaniques*, периодично издание, което продължава да се радва на интерес не само у нас, но и в чужбина.

Други ще напишат по-подробно за изявите на Николай Тодоров като политик и общественик. За мен той ще остави своето име главно в развитието на науката — тази балканистика, на която той посвети основните си изследвания и своя организационен талант. Когато през 1999 г. ние се събрахме отново в Букурещ на поредния XVII конгрес на Асоциацията за проучване на Югоизточна Европа, написах една статия, която озаглавих „Жива ли е балканистиката?“, като имах предвид всички изпитания от политически и организационен характер, които балканските страни преживяха в течение на повече от едно десетилетие. И си отговорих „Да, жива е!“ . Защото ние създадохме тези научни и дружески връзки, които разширихме далеч отвъд света на европейския югоизток. А Николай Тодоров беше душата на тази организация. Той беше в началото и продължи до края на житейския си път. Последната му изява беше *Приветствието*, което той отправи писмено — защото вече не можеше да присъства лично — през май 2003 г. до Международната асоциация за проучване на Югоизточна Европа, когато в Букурещ се честваше четиридесетгодишнината от нейното основаване.

Василка Тъпкова-Займова

ОТЗИВИ

*Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. III (П – С).
С., АИ Марин Дринов, 2003. 795 с.*

Изданието представлява поредният том от уникална по своя характер специализирана отраслова енциклопедия в четири тома, предназначена както за специалисти в областта на българското Средновековие, така и за широка културна аудитория. Съдържанието и обхватът на включения материал се определят от широтата и значението на Кирило-Методиевото дело, на неговите вековни традиции и на историята на неговото проучване. Затова в енциклопедията са засегнати всички области на обществената и културния живот през IX–X в.: писмо, език, история, литература, археология, изобразително изкуство, архитектура, приложни изкуства, музика, историография на Кирило-Методиевото дело, извори, традиции в България и славянския свят от IX в. до днес.

Върху осъществяването на този внушителен по мащабите си проект се работи повече от две десетилетия (Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. 1 и Т. 2. С., 1985; 1995). Той е обединил усилията на около 100-членен авторски колектив от научните институти на БАН, Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, Археографската комисия при НБКМ и др. Съответно на многообразието от научни факти и необходимостта от ерудираното им представяне в състава на редколегията личат имената на най-изтъкнати български учени медиевисти: Д. Ангелов, В. Велчев, Л. Грашева, Е. Дограмаджиева, К. Иванова, Ст. Кожухаров, Д. Мирчева, С. Николова. Главен редактор на изданието бе академик Петър Динев.

Енциклопедията е съставена от няколко основни типа статии, които имат различен обем и структурна специфика. Обзорните статии с обобщителен характер, в които са представени значителни исторически, литературни и културни явления и проблеми през периода IX–X в., заемат най-важно място в изданието. Обособен дял от тях представляват тези, които са предназначени да разгледат най-старите български писмени паметници; основните богослужебни книги, преведени от славянските първоучители; славянски, гръцки и латински извори за живота и дейността на св. св. Кирил и Методий;

главни жанрове и поджанрове на средновековната книжнина и т.н. Друга група статии разглеждат и тълкуват научно редица специфични термини, които се срещат в изворите за личностите и делото на солунските братя, а също така и научните коментари към тях. Сред статиите, посветени на лица (т.нар. персоналии), се открояват тези, които съдържат данни за живота и делото на Кирило-Методиевите ученици и последователи, на редица политически и църковни дейци, свързани с мисиите на двамата братя през IX в. и др. В предпоследния трети том на енциклопедията са намерили място статии за редица учени, работили в областта на кирилометодиевистиката в продължение на няколко века. Статиите дават пълна и достатъчно прецизна представа за историята на проучванията и за съвременното равнище в тази област.

Един от най-съществените научни приноси, реализиран в енциклопедията, е приложената към всяка статия изчерпателна библиография, която прави изданието единствен по рода си справочник за широк кръг специалисти и учащи се. Библиографията е изготвена *de visu* от специалисти в Секцията по стара българска литература на Института за литература и редактирана от Ана Стойкова. Илюстративният материал включва около 500 цветни и черно-бели изображения, подбрани от Димитрина Димитрова и Марина Йорданова.

Животът и дейността на св. св. Кирил и Методий, както и на техните ученици и последователи, са предмет на изучаване от голям брой учени от цял свят, които не само посрещнаха с подчертан интерес появата на първия и втория том от енциклопедията през 1985 и 1995 г., но дадоха извънредно висока оценка на научната стойност на изданието. Кирило-Методиевската енциклопедия е още едно свидетелство за плодотворния принос на българските изследователи за всестранното осветляване на третата по значимост писмена култура в историята на Европа.

Никола Казански

***Кирило-Методиевска библиография 1516—1934.
Под общата редакция на Светлина Николова. С.,
Кирило-Методиевски научен център, 2003. 685 с.***

Събитие за нашата културна и научна общественост е уникалната библиография, издадена от Кирило-Методиевския научен център на БАН под общата редакция на ст.н.с. д-р Св. Николова. В книгата са обединени няколко части. Автор на въвеждащата студия „За Кирило-Методиевската библиография до 1934 година и Григорий Андреевич Илински“ (с. 7—54) е Св. Николова. Тя е издирила и изследвала огромно количество материали, които се обнародват за първи път. Представени в оригинал са 13 документа. Особено внимание е отделено на личността и научното дело на големия руски славист. Роден през 1876 г. в Санкт Петербург, той завършва Петербургския университет през 1898 г. със златен медал и диплома I степен за работата си върху Орбелския триод, важен среднобългарски паметник от XIII в. През 1907 г. посещава Атон и на път през България в Рилския манастир се запознава с Рилската грамота на цар Иван Шишман от 1378 г. Фундаменталният му труд „Грамоты болгарских царей“ (Москва, 1911) е удостоен с академичната награда „М. В. Ломоносов“ и преиздаден в Лондон през 1970 г. За труда си „Праславянская грамматика“ (Нежин, 1916) Илински по предложение на А. Шахматов получава през 1918 г. златен медал. В книгата „Слепченский апостол XII в.“ (Москва, 1912) събира шестте части на ръкописа, съхранявани в различни библиотеки. До 1917 г. излизат 340 от общо 503 негови публикации. Илински не приема „новите“ методи, насаждани в лингвистиката и славистиката, когато след 1921 г. на славистиката започва да се гледа като на реакционна буржоазна наука, а след 1929 г. започва окончателният ѝ разгром. Своите възгледи той изразява открито в кореспонденцията си с колеги от чужбина. По този повод Св. Николова обнародва откъси от слабо познати или неизвестни досега документи, запазени във фонда на Михаил Попруженко в Научния архив на БАН.

Г. А. Илински подготвя и публикува в България няколко важни труда. В студията „Написание о правой вере Константина Философа“ (1925) за първи път се появява и старобългарският текст на творбата. Св. Николова се спира на кореспонденцията по повод на тази публикация между Илински и видни учени като Ст. Младенов и П. Мутафчиев. Документите в Научния архив на БАН са свързани с труда на Илински „Златоструй А. Ф. Бычкова XI века“ (Български старини, 10, 1929), а също с изследване върху Номоканона на Йоан Схоластик, което е възнамерявал да предложи за печат на БАН, както и с непубликуваната статия „Крал“ в пространното житие на Методия“ и др.

След 1920 г. Илински печата предимно в чужбина, а всички негови публикации от 1931—1934 г. са извън Русия (вж. с.18). В архива на БАН се съхраняват документи, посветени на избирането му на 20 юни 1930 г. от Общото събрание за дописен член на Българската академия на науките. Последния си голям труд „Опыт систематической кирилло-мефодьевской библиографии“ Илински е принуден да представи за печат в чужбина. Св. Николова проследява историята на публикуването на книгата в България след отказа за издаването ѝ от Славянския институт в Прага въз основа на писмата на Илински до М. Попруженко и Ст. Младенов. На 16.XI.1933 г. трудът е докладван в Историко-филологическия клон на БАН от М. Попруженко и Ст. Романски и приет за печат. В края на 1933—началото на 1934 г. в Москва започва т.нар. „дело на славистите“. Привлечени са 34 обвиняеми, сред които Н. Н. Дурново, М. Н. Сперански, А. М. Селищев, Н. Туницки, В. Н. Перетц и др. Илински е заточен на Соловецките острови, после изпратен в Томск, а през 1937 г. отново е арестуван и веднага разстрелян.

В книгата (с. 55—401) фототипно е представен фундаменталният труд на Илински „Опыт систематической кирилло-мефодьевской библиографии под редакцией и с дополнениями М. Г. Попруженка и С. М. Романского“, издаден от БАН в печатницата на П. Глушков през 1934 г. с *Предговор* от изтъкнатите български филолози М. Попруженко и Ст. Романски и с *Предисловие автора* (Г. Илински). „Опит“ е наречена тази библиография от самия Илински, който добре съзнава, че „составление абсолютно полного библиографического обзора кирилло-мефодиевской литературы является музыкой далекого будущего, пока же возможны только подготовительные, более или менее несовершенные опыты“ (с. 64). Авторът работи върху този „Опит“ повече от 20 години. Трудът съдържа 3 385 библиографски посочвания, а заедно с рецензиите към много от тях — общо 4 000 публикации, обнародвани в Европа през периода 1516—1933 г. В началото се посочва *Библиография использованных источников и пособий* (с. 68—98), следва *Введение. Библиография* (с. 99—103) — библиографски работи за Кирил и Методий. Материалът е разделен на две части: *Научная литература* (с. 104—299) и *Литература для широких народных масс* (с. 300—370). В края е посочен *Указатель имен* (на кирилица и латиница, с. 371—393).

Въпреки своите непълноти и несъвършенства, библиографията на Г. Илински има огромно значение за развитието на славянската филология. Тя показва големия интерес на Европа към Кирило-Методиевото дело и допринася за постепенното обособяване на новата интердисциплинарна област в хуманитаристиката — кирилметодиевистиката (вж. с. 7). На с. 401—418 в изданието са представени в оригинал рецензиите с положителна оценка за библиографичния труд на Илински от изтъкнати учени слависти — Б. Хавранек, Ф. Ковачич, М. Вайнгарт, П. Попович, Й. Пата, Й. Курц.

Безспорно събитие за съвременната българска хуманитаристика обаче е новата част в книгата — „Българска кирило-методиевска библиография 1846–1934“ (с. 421–669), подготвена от В. Желязкова и Н. Зафирова и окончателно завършена от В. Желязкова.

Новата част съдържа 4 473 заглавия на български кирило-методиевски публикации (от тях 113 рецензии), които не са включени в „Опита“ на Гр. Илински, а също и в допълненията, направени по-късно в библиографията на М. Попруженко и Ст. Романски. Системното събиране на кирило-методиевската библиография започва още през 1971 г. от Св. Николова в Кирило-Методиевската комисия на БАН, преобразувана през 1980 г. в Кирило-Методиевски научен център. Безспорен е и приносът на В. Желязкова. Тя е издирала всички останали библиографски единици, обработила е неизползвани преди периодични издания, както и материала от българските книги, публикувани до 1934 г., проверила е отново *de visu* целия библиографски масив, като е коригирала многобройните неточности в описанията и накрая е оформила окончателния облик на библиографията (вж. с. 53). Тя е придружена от *Обяснителни бележки* (с. 425–428), *Източници (Периодични издания и Библиографски източници)*, (с. 429–442) (т.е. всички прегледани периодични издания, заедно с годините на тяхното излизане — за периода до 1934 г.), *Именен показалец*, включващ имената на авторите, преводачите и съставителите, (с. 670–679) и *Географски показалец* на споменатите географски имена (с. 680–685), което улеснява използването на библиографията. Показалците имат своето самостоятелно значение.

Събраният материал е разпределен тематично по схемата, предложена от Илински, като в отделни случаи са въведени нови рубрики. В глава VI вместо термина „староцърковнославянски език“ се използва „старобългарски език“ с оглед на традицията в българската наука (самият термин също е употребен в публикации на Илински, вж. забел. на с. 426). *Част I. Научна литература* съдържа следните раздели: I. История на св. св. Кирил и Методий. II. Културно-просветна дейност на св. св. Кирил и Методий. III. История на кирило-методиевската култура. *Част II. Литература за широките народни маси* включва: научно-популярна и популярна литература, църковно-проповедническа литература, хроника на кирило-методиевските юбилеи. *Приложението* обхваща рубриците: св. св. Кирил и Методий и техните ученици в поезията; св. св. Кирил и Методий и техните ученици в художествената проза; св. св. Кирил и Методий в музиката; книги, посветени на паметта на св. св. Кирил и Методий и *Varia*, където са събрани всички материали, в които кирило-методиевската проблематика само се споменава.

Основно място заема българският периодичен печат. Прегледани са 645 списания и вестници, почти изцяло е включена възрожденската периодика.

Добавени са 70 нови книги, свързани с Кирило-Методиевото дело. Наред с научни и научно-популярни списания, а също и издания за деца, застъпена е и учебната литература.

Библиографските единици в отделните параграфи са подредени хронологично-азбучно, на места придружени с кратки анотации. Материалът е събран в четирите най-големи български библиотеки: Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ — София, Народната библиотека „Иван Вазов“ — Пловдив, Централната библиотеката на БАН — София, Библиотеката на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Трябва да се подчертае, че тази професионално поднесена, прецизно изготвена и с богата информация библиография е незаменим и необходим справочник както за палеославистите, така и за най-широк кръг специалисти и читатели. В нея могат да бъдат намерени трудове на такива големи български учени от края на XIX и началото на XX в. като М. Дринов, Н. Бобчев, Г. Баласчев, Й. Иванов, В. Златарски, Л. Милетич, Кр. Миятев, Ст. Младенов, Ал. Теодоров-Балан, Б. Цонев, Ив. Шишманов и др.

Изработването на библиографията е свързано с многобройни справки, с трудности при издирването на изворите и работата с тях. Достъпът до много от публикациите е ограничен, работата е извършена по микрофилми. Във встъпителната си студия Св. Николова посочва, че издирването на пропуснатите заглавия и поправянето на грешките в труда на Илински е изключително трудна задача и „засега единственият път тя да бъде изпълнена, е учените от всяка страна, в която през вековете са се развивали кирило-методиевските традиции и научното изследване на Кирило-Методиевото дело, да се погрижат да издирят и представят, доколкото е възможно най-пълно, пропуснатите от Илински публикации, излезли от печат в собствената им страна — задача, далеч по-обозрима и напълно изпълнима“ (с. 52). Св. Николова изтъква, че преиздаването на библиографията, частично допълнена, е „най-добрият израз на уважение към делото на големия руски учен“ (с. 54). И неслучайно в Кирило-Методиевския научен център предстои да бъде публикувано продължение на този огромен по своите мащаби труд — Българска кирило-методиевска библиография до 1944 г. включително, подготвена от В. Желязкова.

В заключение трябва да отбележим, че внушителното и респектиращо издание на Кирило-Методиевския научен център при Българската академия на науките, появило се в навечерието на 24 май 2003 г., е един ценен дар за цялата ни общественост, за всички, които служат на съвременната хуманитаристика.

Ценка Досева

**Кръстина Гечева. Иван Д. Шишманов. Биобиблиография.
С., ИК Гутенберг, 2003. 330 с.**

Поредният биобиблиографски труд на известната библиографка Кръстина Гечева е посветен на изтъкнатия литературен историк, етнолог и филолог професор Иван Шишманов, действителен член на БАН. Подобни изследвания са плод на дълга и трудна събираческа дейност и тяхната стойност расте все повече във времето. Настоящата книга осветлява творчеството и научната дейност на един от първостроителите на новобългарската просвета и наука в периода 1880—1928 година.

Изследването включва следните части: *Уводна студия* от Георги Димов, *Обяснителни бележки*, *Важни дати от живота и научната дейност*, *Библиография на трудовете*, *Литература и материали за живота и научната дейност* на Иван Шишманов. Изданието е снабдено с богат справочен апарат, включващ показалци на инициалите и псевдонимите, азбучен показалец на заглавията на трудовете, тематичен показалец, показалци на личните и на географските имена, както и показалец на източниците и съкращенията, обхващащ различните видове издания и библиографски източници. Прецизните библиографски описания на трудовете са придружени от подробни анотации, които особено повишават неговата информационна стойност. Като цялостно съдържание и общо оформление това издание може да служи за образец на биобиблиографско изследване.

Благодарение на това справочно издание може да се изследва и анализира в дълбочина цялостното творческо дело на изтъкнатия български учен, който е един от първите от европейска и световна величина.

Може напълно основателно да се каже, че това издание е своеобразен венец на творческата дейност на Кръстина Гечева, която включва библиографиите *Йордан Иванов*, *Михаил Арнаудов*, *Богомилството* и редица други библиографски трудове.

Никола Казански

***Т. Янакиева. Боян Пенев. Биобиблиография. С.,
Изд. център Боян Пенев, 2002. 288 с.***

Историята на българската биобиблиография през последните десетилетия се обогати с две значими библиографски изследвания, посветени на двама от най-големите български учени на ХХ в. — Боян Пенев и Петър Динеков¹. Авторката на техните биобиблиографии доц. д-р Т. Ганева Янакиева е специалист, който съчетава в работата си солидна библиографска подготовка и опит с професионални литературоведски познания и интереси. Тези качества и умения на Т. Янакиева превръщат подготвената от нея библиография в стойностен научноизследователски труд, в който прецизното и изчерпателното отразяване на фактите, свързани с личността и творчеството на Боян Пенев (по-нататък Б. П.), прераства в задълбочено изследване, интерпретиране и оценяване на тези факти. По този начин библиографията придобива характера на мащабно проучване както на отделната личност — едно от най-големите духовни явления у нас през изминалото столетие, — така и на процесите, протичащи в литературния и в културния ни живот през този период.

Биобиблиографията е издание на Института за литература на БАН, спечелило конкурс на Националния център за книгата, с научен редактор Иван Сарандев. Състои се от: *Предговор и обяснителни бележки; Важни дати от живота и дейността на Б. П.; Библиография на неговите трудове; Издания, съставени и редактирани от него; Литература и материали за живота и дейността му и Помощен апарат*. Всяка една от тези свързани в единен текст съставни части допринася по свой начин за очертаването на цялостния образ на Б. П. — достоверен в своята сложност, уловен в различни ракурси, богат и многообразен, роден от една ясна и компетентно изработена авторова концепция за неговата личност и за литературните явления и процеси на епохата.

Достойнствата и приносите на разглеждания труд са представени и оценени в предговора със заглавие *Биобиблиография — прецизно научно изследване*. Неговият автор Иван Сарандев подчертава като изключителен успех на Т. Янакиева, че тя е съумяла всестранно и многоаспектно да разкрие мащабния образ на учения, което показва задълбочено и цялостно познаване на изворовия материал. Благодарение на това библиографията е изработена

---

¹ Я н а к и е в а, Т. Петър Динеков. Биобиблиография. С., 1982.

според стандартите и изискванията, които ѝ налага личността на Б. П., и представлява вярно отражение на духовната му същност.

След обяснителните бележки, въвеждащи в структурата на книгата и представящи единните принципи на отразяване на библиографските факти, следва първият раздел на самата биобиблиография: *Важни дати от живота и дейността на Б. П.* Този перфектно изработен доста подробен летопис представлява една солидна основа за подготвянето на разгърнатата негова биография. Съдържа всички основни и значими факти, белязали неговия живот, като началната дата е 27 апр. 1882 г., денят, в който в Шумен се ражда Боян Пенев Николов, а крайната — 9 юли 1997 г., когато се организира поклонение на гроба му по повод 70-годишнината от смъртта на учения. По този начин тук са отразени и събитията след 1927 — годината на смъртта му, — свързани с личността на Б. П.: посмъртни издания или преиздания на негови трудове, чествания на годишнини, организиране на научни сесии, посветени на него и др.

Включените данни са извлечени от архивни и печатни източници, като събирането им е резултат от проучване на целия документален масив, свързан с учения. Тук са посочени не само традиционно изнасяните факти, свързани с образованието, първите литературни опити и публикации, развитието на научната кариера, лекционните курсове, основните научни трудове, публичните обществени и литературни изяви и др. Ценното в предлагания летопис са подробностите от личен характер, които разкриват съкровената човешка същност на Б. П., приближават образа му до читателя, внасят особена мекота и лирична тоналност в повествованието.

В следващия раздел от книгата — *Библиография на трудовете на Боян Пенев* — истината за него се разкрива от друг ъгъл — чрез онова, което той е сътворил. Може би тук се съдържа най-вярната информация за учения и затова прецизното и компетентното ѝ отразяване е от особена важност. Дългогодишната работа на Т. Янакиева върху литературното наследство на Б. П., както и нейният изследователски усет, са опорните точки за съставянето на библиография, която може да бъде сравнена с монографично изследване. Регистрирането на библиографските факти в нея постепенно прераства в изграждане на единен и свързан научноизследователски текст, подчинен на ясна и цялостна концепция за научното дело и приносите на Б. П. в областите, в които работи, като основните негови тези и идеи са представени в развитие. Това превръща библиографията в особено ценен информационен източник.

Разделът включва 208 публикации за периода 1904—2001 г. Като основен извор при изработването му са използвани списъкът на публикациите на Б. П., съставен от самия него и съхраняван в личния му архив — БАН, фонд 37, прегледът „Печатни произведения на Боян Пенев“, подготвен от Борис Йоцов и публикуван в сп. „Златорог“ след смъртта на учения (1927, № 7— 8,

344—348), както и „Съдържание на I—X годишници на „Златорог“ 1920—1929“ (1929, 525—544). Тези извори имат важно значение за атрибуцията на неподписаните и подписаните с псевдоними и инициали статии на Б. П.

Водещ при отразяването на трудовете е текстологичният подход. Това означава, че се описва не отделна публикация, а текстът на автора под годината на първата му публикация, като всички следващи издания на този текст са отбелязани в сводно библиографско описание. В края на всяка година са изброени поредните номера на препечатаните през съответната година текстове — препратки, благодарение на които може да се проследи издателската активност по отношение на трудовете на Б. П. Всяка публикация е подложена на прецизен текстологичен анализ, за да се установят промените в нея, информацията от който е отразена в библиографския запис. Между тематично и публикационно свързаните текстове са поставени препратки.

Описването на посмъртно отпечатаните трудове на Б. П. изправя библиографа пред ново предизвикателство. Много често се печатат откъси от негови по-големи творби, което поставя въпроса как да бъдат описвани. В повечето от случаите е намерено следното решение — откъсите се описват като самостоятелни единици, защото именно в този си вид са получили широко разпространение в печата и са познати на читателите, като се поставят препратки от тях към основния текст.

Като отделни библиографски единици са отразени преводите на статиите на Б. П. в чужбина, посмъртно издадените му трудове, мемоарни материали, сборници с негови статии и студии.

Всички издирени публикации са описани *de visu* и са подредени хронологично, както е прието при персоналните библиографии, проследяващи развитието на творческата личност през годините. Малкото на брой публикации, с които авторката не е могла да се запознае непосредствено, поради това, че са недостъпни в нашите библиотеки, са означени със звездичка.

Библиографските записи съдържат: пълно библиографско описание; информация за начина, по който е подписана творбата, ако е с псевдоним и инициал, и кой е източникът на данни за авторството; датировка, ако е посочена такава; анотация; съкратени описания на рецензии и полемични статии във връзка с публикацията, както и други данни, извлечени от текстологичния анализ.

Анотациите, които придружават библиографските описания, представляват много подробно изложение на съдържанието на творбите и оценка за научния им принос. Особено внимание е отделено на онези трудове на Б. П., които имат важно значение за българското литературознание. Сред тях са: студията „Посоки и цели при проучване на новата ни литература“ (1910) — встъпителна лекция с програмен характер при избирането на Б. П. за частен хоноруван доцент по българска литература през 1909 г., която представя

методологическите и естетическите възгледи на автора за същността на литературната история; „Основни чърти на днешната ни литература“ (1921) — обобщаваща статия за характерните особености на литературния процес в следосвобожденската епоха; „Духът на българската литература“ (1924, на полски ез.), четена от Б. П. като встъпителна лекция в Краковския университет (1923), а по-късно и във Варшавския университет (1924); студията за Христо Ботев (1926) — един от първите опити за синтетична характеристика на Ботевата личност и поетическо дело; негови монографични трудове и издания на лекционни курсове. В тези случаи анотациите прерастват в реферати, съдържащи обстойно изложение на засегнатите теми и проблеми, както и на основните авторски тези. Проследен е пътят, по който авторът достига до мотивирана формулировка и убедителна аргументация на своите изводи и оценки. Прокарани са вътретекстовите и междутекстовите връзки, за да се очертае в крайна сметка цялостният творчески процес на развитие на Б. П. Приносното в разглежданите рефератни анотации, са собствените обобщения и оценки на Т. Янакиева за обективната стойност на научните изследвания, които описва, както и професионално направеният подбор на онези моменти от тях, които са носители на новаторски идеи и които представят приноса на Б. П. в историята на българското и сравнителното славянско литературознание. Ако към всичко това прибавим и факта, че в разширените анотации и в рефератите са използвани фрази от оригиналния текст, за да може читателят да се запознае със стила на научното изложение у Б. П., ще получим пълна представа за богатото съдържание и информационната стойност на библиографските записи.

В края на записите са посочени със съкратени описания рецензиите за творбите на учения, както и литературните полемики, които те предизвикват. Към тяхното пълно библиографско описание в раздела *Литература и материали за живота и дейността на Боян Пенев* препращат номера, отпечатани с получен шрифт в курсив.

Особено интересни и ценни с оглед на изясняването на обществените и литературните нрави и взаимоотношения у нас в началото на века и мястото на Б. П. в обществения и литературния живот по това време са представените в библиографията полемики, с които е свързано неговото име.

Специалното обособяване в библиографията на полемиките, в които участва Б. П., спомага за подчертаване на качествата му на полемист, който поставя тревожни въпроси, надхвърлящи рамките на конкретния спор и отнасящи се до явления от национална и общочовешка величина. В тези статии се изявяват едни от най-характерните особености на неговата личност — силна аргументация при оценките, широка култура, принципност на позициите, категоричност в присъдите, искреност и възискателност.

За да завършим прегледа на библиографираните материали, в които Б. П. има авторско участие, ще отбележим наличието и на раздела *Издания, съставени и редактирани от Боян Пенев*, който следва веднага след библиографията на трудовете му и всъщност се явява своеобразно нейно допълнение. Тук са представени 15 заглавия — библиотеки, събрани и избрани съчинения, отделни произведения и сборници, редактор (участник в редакционните колегии) на които е Б. П. Последната рубрика от този раздел съдържа издания, на които той е действителният редактор, макар че името му не е изрично посочено.

Дотук библиографията предоставя информация в отговор на интереса ни към създаденото от Б. П. Предстои ни да видим неговото отражение в мненията и оценките на другите за него, представени в раздела *Литература и материали за живота и дейността на Боян Пенев*. Тук са включени към 430 заглавия — монографии, студии, статии, рецензии, подредени в хронологичен ред, като е обхванат периодът 1905—2001 г. В този раздел са описани и публикациите на неизвестни дотогава документи и материали на Б. П., съхранени в личния му архив, както и на писма от и до него, текстът на които обикновено е придружен с богат коментар на авторите. Стремещт към пълнота при отразяването на тази литература дава своя положителен резултат — в библиографията присъства целият спектър на обществената оценка за Б. П. за период от едно столетие. Тук можем да намерим информация за отзивите, отговорите и полемичните статии на негови съвременници във връзка с публикациите му, за широкия отзвук, който предизвиква вестта за смъртта му у нас и в чужбина, за многобройните рецензии на посмъртно издадените негови трудове, за превратностите, през които преминава отношението към него след 1945 г. — в началото остро критикуван от автори като Людмил Стоянов и Пантелей Зарев, но и оценяван високо, схващанията за наследството на Б. П. преминават през 70-те и 80-те години през етапа на преоценка (Пантелей Зарев), за да се стигне до мненията и оценките на съвременното поколение изследователи, които търсят и откриват обективното място на учения в нашата литературна и културна история.

Описанията и тук са придружени с анотации, съдържащи синтетична информация за основните идеи на авторите и критически коментар на изложените от тях тези. Важно е да се отбележи, че в тях Т. Янакиева е успяла да представи спецификата на езика и стила на отделните автори, категориалния апарат, с който си служат, и който показва принадлежността им към определени школи.

Помощният апарат в края на библиографията се състои от 4 вида показалци — различни входове към информацията, съдържаща се в основния корпус. Фактът, че Б. П. понякога подписва материалите си с инициали и псевдоними, поставя изискването от тяхното събиране и представяне на едно

място във вид на показалец. Следва азбучен показалец на неговите публикации, който позволява бързо да се открие библиографската информация за конкретно заглавие. В показалеца на личните имена са включени всички имена на лица, споменати в заглавията и анотациите от библиографията на трудовете му, както и имената на авторите на изследвания, рецензии и критики върху живота и научната му дейност. Основните области, в които работи ученият, и темите, които засяга в трудовете си, са отразени в тематичния показалец с посочване на номерата на библиографските записи, отнасящи се към съответните теми. Към по-широките тематични области са въведени и подрубрики.

Работата с помощния апарат налага впечатлението, че по своята същност той представлява една много внимателно и всестранно обмислена и прецизно изработена система от показалци, която покрива потребностите на ползвателя от комплексна информация за съдържашото се в библиографията.

Приложеният списък на източниците посочва по думите на Т. Янакиева само основните указатели и издания, използвани в работата. Всъщност действително прегледаните помагала са много повече. Той включва: библиографски указатели и справочни издания — извори, персоналии, национална библиография; периодични и продължаващи издания; единични листове; сборници и книги.

Художественото оформление на корицата, илюстрирана с портрета на Боян Пенев от художника Цено Тодоров (София, 1919 г.), допълва цялостното впечатление за отлично свършена работа по създаването и оформянето на биобиблиографията. Притежаваща свой облик на ценно справочно пособие и едновременно с това на задълбочено изследване, тя се нарежда сред образците на българската персонална библиография.

Имената-явления в културната ни история остават в паметта на поколенията и чрез книгите-явления, осветляващи техния живот. В началото на ХХI-я век се появи още една такава книга, благодарение на която сътвореното от и за Боян Пенев получи най-точното си библиографско представяне.

Нели Ганчева

***Райна Каблешкова. Народната медицина.
Етнологическо изследване на Пловдивска област. Мултипринт. С.,
2003, 100 с. с приложения***

Народната медицина е важен дял от народната култура, в който се преплитат рационални знания, религиозни вярвания, суеверия, лечебни практики. Трудът на Райна Каблешкова представлява принос в проучването на народната медицина в Пловдивска област. Той съдържа описания на народните представи за болестите и техните симптоми, на лечебните процедури, на рецепти, на баяния. Освен това в труда се дават сведения за народни лечители и стари лечебници.

Трудът е написан въз основа на богата изворова база: архиви, различни публикации, но преобладава тереният материал, събиран лично от авторката в продължение на много години. Райна Каблешкова е изключителен теренист и компетентен изследовател. Голям професионализъм е необходим, за да накараш хората да предадат своите лечебни умения и да разкрият своите тайни. Затова и тази книга, макар и посветена само на един регион, по своя принос има по-широко значение за изследването на народната медицина.

Обобщеният материал е представен стегнато и задълбочено. В увода е дадено географско описание и отчасти са представени и етнографските особености на изследваната Пловдивска област. Бележките се дават прегледно след края на всяка глава. Привеждат се и фолклорни песенни и прозаични образци за различните болести. Накрая са приложени кратка биография на народния лечител И. Раев, практически съвети на народни лечители и интересен снимков материал.

Книгата на Райна Каблешкова представлява принос в изследването на народната медицина в Пловдивска област като важен дял от българската народна култура. Тя представлява интерес както за специалисти, така и за по-широк кръг читатели.

Иваницка Георгиева

Евдокия Христова. Българска реч от Албания. Говорът на село Връбник. Благоевград, УИ Неофит Рилски, 2003, 285 с.

Излязлата от печат първа книга на доц. д-р Евдокия Христова от Югозападния университет „Неофит Рилски“ представя комплексно езиковедско изследване, което включва следните части: *Увод* (с. 5–16); *Фонология* (с. 17–74); *Исторически звукови промени* (с. 75–96); *Морфология* (с. 97–244); *Бележки върху синтаксиса* (с. 245–250); *Образци от говора* (с. 251–263). Приложен е и списък на основните информатори, а също и използваната и цитирана богата библиография.

Веднага искам да изтъкна, че още самото избиране на диалекта на с. Връбник в Албания за лингвистичен обект е сполука и шанс както за авторката, така и за българската наука. Значимостта на темата се определя от факта, че е проучен говор от най-крайния югозапад на българското езиково землище, отбелязан само в две предшестващи разработки бегло и фрагментарно, а до известна степен и неточно. Този говор, в значителна степен съхранил и до днес едно по-старо състояние на нашия език, е проучен на място от многобройни информатори, заобиколени от чуждоезикова интонационна среда, но ревниво пазещи родния си говор. На практика Евд. Христова, преодолявайки трудности от екстралингвистичен характер, е използвала последната възможност за събиране, анализиране и представяне на достоверен материал от български говор извън държавните ни граници, който, за съжаление, постепенно, но неизбежно губи своята колоритност и е обречен на асимилиране. Авторката е събрала изобилен и уникален по своята същност диалектен материал, който дава нови факти за историята на българския език.

В уводната част се прави кратка географско-историческа и демографска характеристика на проучваното селище. Определят се границите на говора, дава се най-обща характеристика на неговите особености и се привеждат и няколко примера за народна етимология. Още тук авторката заявява своя последователно критичен подход към предшестващите проучвания на езиковата област Корешчата в частност и на крайния югозапад в цялост. Богатата ѝ библиографска осведоменост, многогодишният ѝ диалектоложки опит и зрелостта ѝ на учен ѝ позволяват да спори с наши и чужди учени и аргументирано да излага и защитава своето становище по определен проблем. Тя убедително оборва съществуването на единен костурско-корешчански диалект и въз основа на анализа на езиковите данни смята, че „всяко селище в езиковия район на Корешчата има собствена диалектна система“ (с. 10). До последната страница на своята книга Евд. Христова взема критично и лично отношение към различни дискуссионни въпроси, отхвърля неверни данни и становища и това придава на работата ѝ задълбоченост на стойностен научен труд.

В частта *Фонология* се прави обширен и задълбочен анализ на вокалната и консонантна диалектна система. В методологическо отношение основната задача на фонологичния анализ — да се установят главните типове позиции и свързаните с тях неутрализации за разкриване на връзките и взаимоотношенията между отделните фонологични единици — се решава в съгласие с принципите на класическата фонологична теория на Н. С. Трубецкой и на А. Мартине. При извършването на основните характеристики на фонемите се правят изводи за устойчивостта на определящите фонологични явления в диалекта. В същото време авторката се стреми да разкрие и тенденциите в разволя на диалектната система, като специално отбелязва разликите по генерации. Опитът, който Евд. Христова има като фонолог, личи в изчерпателността, с която се анализират всички възможни позиции и опозиции на моделно и словоформно равнище при всяка фонема, а също и в липсата на каквото и да е било смесване на синхронния с диахронния план в цялото изследване. Богатият и разнообразен материал, с който тя разполага, ѝ дава възможност да подкрепя и обосновава всяко свое твърдение — напр. за липсата на редуване на фонема *a* с друга фонема след палатални съгласни пред сричка, съдържаща предна гласна, а също и за една от най-характерните фонетични източни черти — редукцията на широките гласни в тесни, която характеризира и югозападния връбнишки говор. Подробното описание на самостоятелния палатален ред е на практика едно от малкото на брой описания в нашата научна литература на липсата на мекостна корелация и съществуването на истински палатали в западните говори.

С изнесеня и анализиран материал Евд. Христова фактически потвърждава с нови данни изказаното от други учени становище за съществуването едновременно на източнобългарски и западнобългарски особености в диалектите от крайния югозапад, предопределени от тяхното географско разположение, и същевременно неоспоримо доказва, че в противовес на някои твърдения крайните югозападни български говори „познават както количествената, така и качествената редукция“ (с. 32).

В частта *Исторически звукови промени* в диахронен план са направени съпоставки на съвременната звукова система на връбнишкия говор със старобългарското състояние. Една от най-силните страни в тази глава е непрекъснатото търсене и установяване на мястото на изследвания диалект както сред останалите диалекти от крайния югозапад, така и в непрекъсваемата верига на всички български говори. Този съпоставителен подход авторката последователно прилага във всички части на своята работа. По този начин тя ярко откроява специфичните и собственодиалектни черти на връбнишкия говор, като същевременно посочва и връзките му на различни езикови равнища с близкородствени и по-далечни говори, а също (и това е особено важно за говор от подобен тип) с книжовния български език. Подчертани са онези диалектни черти, които пряко отвеждат към старобългарското

състояние. Такава е напр. частта, в която се разглеждат остатъците от назализма в говора. Разглеждайки тази много важна особеност, Евд. Христова точно, буквално по пунктове, очертава ареала на запазения ринезъм, като дори посочва разпространението на отделни лексеми със запазен назализъм. Без да има приложени карти (с изключение на една), подходът на авторката в много от случаите е лингвогеографски, тъй като тя очертава диалектните изоглоси с изключителна точност. И това се прави последователно в цялата книга (дори за местоименията, предлозите, съюзите), което е един от безспорните успехи на авторката.

С появата на този труд на картата за разпространението на реликтите от някогашната стб. носовост в българския език вече има нов пункт — с. Връбник, Албания, и неговата локализация е също един от приносите на авторката.

Използваните от Евд. Христова термини „разложен назализъм“ и „остатъци от стария назализъм“ са в синонимична употреба, но аз бих си позволила да препоръчам като по-точен и по-верен втория термин, тъй като и връбнишкият говор представя на мястото на старите носови гласни днес съчетание от орална гласна и назална съгласна, което е наследяване на някогашното състояние на съчетание от орална гласна и назална веларна съгласна в стб. език.

Със същата прецизност и последователност е разработена и най-обемната и пространна част на труда — *Морфология*. Авторката систематично разглежда съществителните имена (род, число, определени форми), прилагателните (по същия начин), числителните имена, местоименията, богатата глаголна система, неличните глаголни форми, предлозите, съюзите, частиците и междуметията. Всички тези части са описани в пълнота, като илюстративният материал се придружава от поднесен с професионална ерудираност коментар. Както в целия си труд, така и тук Евд. Христова подава и отрицателна информация, т.е. информация за отсъствието на едно или друго явление, което ще улесни както всеки извършващ в съпоставителен план проучване на нашите диалекти, така и бъдещите изследователи и съставители на общобългарската диалектна граматика.

В тази част особено обстойно са разгледани и обяснени най-ярките собственодиалектни черти: наличието на изключително продуктивното окончание *-енѣшча* за мн.ч. на същ. от ср.р., отричано от други учени до този момент като иманентно на говора, отсъствието на специална количествена (бройна форма) при същ. имена от м.р., оригиналната и много рядко срещаща се в диалектите т.нар. плеонастична определеност, изградена от съчетания от показателно местоимение и членувано същ. име, за чието съществуване и същност в говора авторката предлага свое добре аргументирано становище. Специално внимание е отделено на уникалната демонстративна местоименна система, на конструкциите и формите на слож-

ните бъдещи времена, на сложните минали времена (конструкции с *има* и конструкции със *сакам*). Авторката разглежда в детайли собственодиалектното преразпределение на стб. спрежения отчита високата продуктивност на суфикса *-ива* при итеративните глаголи. И в тази част Евд. Христова отново демонстрира тънка наблюдателност и стремеж към изчерпване на разглеждания проблем (напр. тя добавя специални обяснителни забележки след глаголните спрежения и времена, в които посочва и най-малките изключения от системата или други особености), като е отбелязана всяка диференциална диалектна черта. При все това, независимо от подаваната и тълкувана обилна информация, стилът ѝ остава стегнат, лаконичен и ясен.

Бележките върху синтаксиса всъщност дават представа за най-ярките диалектни черти в областта на синтаксиса в съпоставка с другите български диалекти и книжовния език.

Изнесените в края на труда диалектни текстове в достатъчна степен документират образци на свързана диалектна реч и са поредното доказателство както за автентичността на изследвания говор, така и за неговата несъмнена принадлежност към общността на българските говори.

Невъзможно е в една кратка резенция да бъде изнесена дори и минимална част от извънредно интересните и архаични облици, записани и интерпретирани от Евд. Христова. Въпреки че няма отделна част, посветена на диалектната лексика, и при най-повърхностен прочит се вижда, че говорът е съхранил много старинни думи (напр. *брак*, *вредно*, *опòзде*, имената на месеците и мн. др.). С това изследване за българската наука вече са документирани и спасени ценни фонетични, морфологични и лексикални реликти от една важна по своето значение за българистиката и славистиката диалектна област — крайния югозапад.

Специално искам да отбележа и почти безупречното техническо изпълнение и оформление на труда, което е от особена важност за пълноценното му използване.

Книгата на Евд. Христова е голямо граматично изследване на архаичен и подложен на асимилация български говор от крайния югозапад на българската езикова територия извън държавните ни граници. В края на XX в. на място е изследван непроучен досега български говор, отличаващ се със собственодиалектни уникални особености и съхранил и до днес редица старинни черти, твърде важни за историята на българския език и другите славянски езици. Събран, класифициран и научно интерпретиран е автентичен, богат и в редица случаи непознат досега диалектен материал, от който са направени съществени изводи за историческия развой на нашите югозападни говори. Радващо е, че всичко това е вече достойние на нашата и чужда научна и културна общественост.

Славка Керемидчиева

***Scripta & e-Scripta. Journal of Interdisciplinary Medieval Studies.
Volume 1. Institute of Literature, Bulgarian Academy of Sciences,
Sofia, Boyan Penev Publishing Center, 2003. 244 pp.***

Излезе брой първи на списанието за интердисциплинарни средновековни проучвания *Scripta & e-Scripta*, издание на Института за литература на БАН. То е предназначено за публикуване на резултати от изследвания в областта на историята, литературата, езика, изкуствознанието, антропологията, културологията, както и компютърната хуманитаристика, третиращи проблемите на писменото наследство от периода на късната античност до началото на осемнадесети век. Освен на широкия тематичен обхват в програмата на изданието се отдава приоритет на прилагачи новаторски подходи изследвания върху ръкописната традиция, разпространението на текстове, писмените извори и тяхната история, структура и стил на текста, както и на многоаспектни изследвания върху проблеми, гранични за изброените по-горе дисциплини.

Основните раздели включват: статии, рецензии и анотации на книги, информация за развитието на научни проекти. Предвидена е постоянна рубрика „Дебюти“ за първи публикации на докторанти и млади изследователи. Акцент в информационния раздел на списанието е дейността на основаната през 1998 г. Комисия за компютърна обработка на средновековни славянски ръкописи и старопечатни книги към Международния комитет на славистите, доказала се като основно координиращо звено на проекти и инициативи за приложение на информационните технологии в областта на средновековните славистични изследвания.

Списанието ще излиза веднъж годишно в печатен и електронен формат. Материалите се публикуват на основните европейски езици (английски, немски, френски, руски), придружени с резюмета на български език и кратко представяне на авторите. Международният характер на новия научен форум е отразен и в състава на редакционната колегия, в която влизат изтъкнати специалисти както от България, така и от чужбина: Славия Бърлиева (България), Дейвид Дж. Бирнбаум (САЩ), Ралф Клеминсън (Великобритания), Сергей Иванов (Русия), Габор Кланицай (Унгария), Себастиан Кемпген (Германия), Анисава Милтенова (България), Елисавета Мусакова (България), Татяна Славова (България).

В раздел „Статии“ на брой първи са публикувани докладите от заседанието на Комисията за компютърна обработка на средновековни славянски

ръкописи и старопечатни книги по време на Тринадесетия славистичен конгрес (15—20 август 2003, Любляна, Словения). Студията на *Дейвид Дж. Бирнбаум* „Компютърен анализ и изследване на структурата на сборниците със смесено съдържание“ описва и представя резултатите от прилагане на метод за графично електронно съпоставяне на съставите на корпуси от паметници. Работата на *Синтия Вакарелийска* „Предложения за колация на средновековни евангелски текстове в електронен вид“ представя прект за достъпна по интернет база данни и търсеща програма, които да позволяват съпоставка на масив от евангелски преписи по различни критерии: стих, морфологична форма, граматическа конструкция, жанр на текста и др. В материала на *Кирил Рибаров и Моня Камуля* „Създаване на корпус от картотеки на староцърковнославянския език“ е описана концепция за включване на лингвистичните данни от ръкописните фишове на картотеката на Пражкия речник в състава електронен езиков корпус. На приложните аспекти в компютърната обработка на средновековните извори е посветен докладът на *Андрей Бояджиев* „Електронни учебни издания на средновековни славянски текстове“, в който са описани модели за електронно публикуване на извори и справочен апарат и е приведен изчерпателен списък на съществуващите вече ресурси.

Вторият раздел на пилотния брой на списанието, озаглавен „Извори и изследвания“, включва статии, посветени на различни частни и теоретични проблеми от областта на химнографията, историографията и библистиката. Статията на *Елена Томова* „Слави на южнославянски светци в средновековната сръбска литература (по материал от колекцията на Б. Копитар, Любляна, Словения)“ поставя въпроса за жанровата природа на славите и тяхното изучаване в контекста на по-големи химнографски композиции. *Ангел Николов* („Повест полезна за латините“: старобългарски превод на изгубен антилатински византийски текст от края на XI—началото на XII в.) разглежда непроучен полемичен антикатолически текст, за който установява, че е старобългарски превод на изгубено византийско съчинение, направен в някои от българските манастирски центрове на територията на Охридската архиепископия. Приносен характер има публикацията на *Венета Савова* „Новооткрито химнографско съчинение на св. Климент Охридски“, с която чрез намерения авторски подпис клим в девета песен на канона за св. Алексий Божи човек (Миней № 25 от сбирката на Синайския манастир) се прибавя още едно химнографско произведение към корпуса от оригинални произведения от най-ранния етап на славянската писменност. В изследването на *Мони Алмалех* „Междуетикова асиметрия, езикова картина на света, разбиране и тълкуване на Библията“ се анализират съпоставително семантичните вериги на няколко лексеми в иврит и български като илюстрация на раз-

личията между семито-хамидските и индоевропейските езици и произтичащите от това проблеми на библейския превод.

В раздел „Дебюти“ са поместени публикациите на докторанти от Българската академия на науките и Софийския университет. Изследването на *Регина Койчева* „Звук и смисъл в химнографския текст (върху един тропар от триодния цикъл канони с акростих на Константин Преславски)“ поставя основни теоретични въпроси и предлага методологически решения, свързани с чисто литературоведската интерпретация на химнографските текстове и двустранната зависимост между текстологическия и стиховедски анализ. *Екатерина Панчева* в статията „Паузата като разказвач (бележки върху пунктуацията в един текст от XIV век)“ се спира подробно върху проблемите на графичното членение на текста на Житието на св. Иван Рилски от св. Патриарх Евтимий и стига до извода за стриктно разграничение на функциите на различните интерпунктуационни знаци в съответствие с античната теория за периода и неговото деление на кулони. В статията на *Ирина Кузидова* „Към въпроса за средновековните южнославянски антологии от мъдри изречения (жанрови особености, терминология и заглавия на текстовете)“ се съпоставят гръцки и славянски наслови на сборки с мъдри изречения и апофтегми с цел да се определи жанровата рефлексия върху гномологиите през Средновековието. *Диана Атанасова* („Молитвеникът на Никета (№ 646 НБКМ): изследване на случая“) разглежда от функционална гледна точка състава и оформлението на ръкопис от XVIII в. и го определя като един от характерните за периода на късното Българско средновековие молитвеничета-амулетни за лична употреба. Нов поглед върху изворите, съставянето и функционирането на Апокрифния Апокалипсис на Йоан Богослов предлага статията на *Явор Милтенов* („Фрагмент от съчинение на св. Папий Йераполски в Апокрифния Апокалипсис на Йоан Богослов“), в която въз основа на текстологичен анализ се изследва компилаторският подход на анонимния автор на съчинението, основаващ се на древни практики за писмено фиксиране на устно предание.

В библиографско-информационната част на тома са поместени рецензии за монографичното изследване на *Ágnes Kacziba* „Budimpeštanski rukopis Hristofora Račanina: Sadržaj, paleografski opis i pravopis“ (Szeged-Segedin: Institut za slavistiku Univerziteta „Jožef Atila“ u Segedinu, 1999), 391 pp. (*Елисавета Мусакова*) и сводния каталог „Cyrillic Books Printed before 1701 in British and Irish Collections, a Union Catalogue“, compiled by Ralph Cleminson, Christine Thomas, Dilyana Radoslavova, Andrej Voznesenskij. London, The British Library, 2000, XLVII+[Pl.XVI]+172 pp. (*Маргарет Димитрова*), както и тематичен преглед с кратки анотации на публикувани през последните две години в България книги по медиевистика (*Маргарет Димитрова* и *Никола Казански*). Следва „Отчет за дейността на Комисията за компютърна обра-

ботка на средновековни славянски ръкописи и старопечатни книги към Международния комитет на славистите (1998—2003)“ от съпредседателите на Комисията *Анисава Милтенова* и *Дейвид Дж. Бирнбаум*.

Към достоинства на периодичното издание, съставена и под редакцията на *А. Милтенова*, трябва да се добавят и безспорното качество по отношение на книжното оформление (дизайн: *Милена Вълнарова*, предпечатна подготовка: *Румян Лазов*) и полиграфическото изпълнение (Печатница „Симолити“). Първият брой на изданието излиза с финансовата подкрепа на UNESCO и Фондация „Манускрипта“.

Трябва да се подчертае, че новопоявилото се списание определено запълва, от една страна, липсата на специализирано периодично издание за публикации в областта на утвърдената се вече тенденция за развитие на компютърна медиевистика в рамките на славистиката, и от друга, нуждата от по-широко международно популяризиране на интердисциплинарни изследвания на българските медиевисти, включително на най-младото поколение специалисти.

Диляна Радославова

Computational Approaches to the Study of Early and Modern Slavic Languages and Text. Proceedings of the „Electronic Description and Edition of Slavic Sources“ conference. 24–26 September 2002. Pomorie, Bulgaria. Comp. A. Miltenova, D. J. Birnbaum. Sofia, Boyan Penev Publishing Center, Institute of Literature, Bulgarian Academy of Sciences, 2003. 328 pp.

Сборникът съдържа докладите от международната конференция и семинар „Електронно описание и издание на славянски извори“ (Поморие, 24–26 септември 2002), за който бе поместена информация в бр. 5/2002 г. на настоящото издание. Форумът бе проведен в рамките на дейността на Комисията за компютърна обработка на средновековни славянски ръкописи и старопечатни книги към Международния комитет на славистите (основана през 1998 г.) и като част от двугодишен съвместен проект (2002–2003) с участници: Секцията по стара българска литература в Института за литература (БАН), Факултетът по славянски филологии на Софийски университет и Централната библиотека на БАН, спонсориран от UNESCO, БАН, Софийски университет и фондация „Манускрипта“.

В тома са отпечатани доклади, разпределени в три раздела, съответстващи на тематичните блокове на конференцията в Поморие: „Традиционна и корпусна лингвистика“ (Traditional and Corpus Linguistics), „Средновековни славянски ръкописи, текстове и кодиране“ (Medieval Slavic Manuscripts, Texts, and Encoding) и „Дигитални библиотеки, автори и читатели“ (Digital Libraries, Authors and Readers).

Първият раздел на сборника започва с доклада на *Красимира Петрова, Красимира Алексова и Петя Осенова* от Софийския университет (An Overview of Electronic Resources and Tools for Slavic Languages, 21–36), в който се разглеждат тенденциите в приложението на информационните технологии в изследването на естествените езици и практическото приложение на електронните ресурси в обучението по славянски езици. Статията на *Кристофър Аймер* от Катедрата по славянски езици на Университета на Гьотеборг, Швеция (The Use of Translation Corpora: Contrastive Notes and modal words of Deontic Necessity in Russian and Bulgarian, 37–51) описва използването на съпоставителния функционален анализ при преводи на текстови корпуси и предлага насоки за по-нататъшни изследвания, засягащи структурата на компютърните текстови корпуси и теорията на превода. *Йовка Тишева* и *Марина Джонова* от Софийския университет (Lexical Markers on the Infor-

mational Structure Level, 53–75) анализират лексикалните маркери от гледна точка на връзката между синтаксис и семантика в разговорния български език. *Ивелина Стянова* и *Светлозара Лесева* от Института за български език на БАН (The Formalization of Bulgarian Analytic Verb Forms Using INTEX (Linguistic Development Environment), 77–89) изследват проблема за изучаването на аналитичните глаголни форми в съвременния български чрез използване на компютърна система, разработена в Института за български език. *Андерс Сандстрьом* от Катедрата по славянски езици на Университета на Гьотеборг, Швеция (The Bank of Swedish: A Linguistic Database, 91–96) описва създаването на текстовата база данни на шведския литературен и разговорен език, съдържаща 75 милиона думи в текстове от различен тип и стил от деветнадесети век до днес, и поставя някои методологически проблеми, свързани с развитието на корпусната лингвистика. В кратката статия на *Арне Хулт* от Катедрата по славянски езици на Университета на Гьотеборг, Швеция (How Can Computers Help Us Periodize the History of the Bulgarian Language?, 97–101) се засягат основни теоретични и методологически проблеми на приложението на компютърните технологии в сферата на конкретно филологическите изследвания, които са формуирани от автора в хода на работата му по проект за публикуване в интернет на езиковото описание на 260 ръкописни дамаскина от XVI–XVIII в.

Разделът, посветен на компютърното описание и обработка на славянски ръкописи, започва с дискуссионната статия на *Ралф Клеминсън* от Университета на Портсмут, Великобритания (A Good Servant but a Bad MASTER: Uses and Abuses of Standards in Manuscript Description, 105–111), основаваща се на конкретния опит на изследователя в описанието на славянските ръкописи от Библиотеката Сечени в Будапеща с помощта на XML-модела, разработен в рамките на европейския проект MASTER. Въз основа на подробен критичен анализ е изведена тезата за преимущество на използването на частни схеми в рамките на отделните местни проекти, конвертируеми спрямо схемата на MASTER, с цел включването на ръкописни описания в общоевропейски своден компютърен каталог. *Андрей Бояджиев* от Софийския университет, *Анисава Милтенова* и *Диляна Радославова* от Института за литература на БАН (A Unified Model for the Description of Medieval Manuscripts?, 113–133) предлагат съпоставка на два тествани в практиката TEI–производни модела за компютърно описание на средновековни ръкописи. Статията се основава на опита на работната група от Института за литература и анализира структурата и елементите на двата модела, разкривайки характеристиките на описанието от филологическа и от информационна гледна точка. Целта на изследването е да бъде поставен въпросът за използването на общ стандарт за описване на западни и славянски ръкописи. *Елисавета Мусакова* от Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София

(The Element „Decoration“ in Electronic Manuscript Catalogs, 137—156) представя детайлен анализ на елементите, необходими за компютризираното описание на украсата на ръкописната книга. Взета е предвид сложната природа на описвания обект, свързан със съдържанието на текста и спадащ към чисто кодикологическите параметри. Статията е допълнена с конкретни примери от описанията на славянските ръкописи в сбирката на Библиотеката Сечени в Будапеща и поставя редица проблеми. Публикацията на *Екатерина Крушелницкая* от Руската национална библиотека в Санкт Петербург (Description of Medieval Slavic Sources in the Electronic Catalog of The Department of Manuscripts in the National Library of Russia: Goals, Research Problems, and Prospects, 157—188) представя базата данни на славянските ръкописи в Руската национална библиотека с подробен анализ на структурата на базата и на отделните полета на описанието. *Олег В. Мотигин* и *Андрей С. Слуцки* от Института по проблемите на машинното инженерство в Санкт Петербург (Electronic Editions of Medieval Manuscripts: Thirteenth-Century Slavonic Euchologia, 189—199) представят дизайн за хипертекстово електронно публикуване на славянски служебници и требници, спирайки се подробно на проблемите както на кодирането на текста във формат най-близък до оригинала, така и на организацията на електронния текст на различни графични нива. Статията демонстрира предимствата и възможностите в приложението на различни компютърни формати за електронни издания на старославянски текстове. Публикацията на *Моня Камуля* от Университета на Пиза, Италия и *Кирил Рибаров* от Карловия университет, Прага (Old—Church Slavonic in Codes, 201—241) е от съществено значение в сферата на компютърната славистика, тъй като представя систематизиран материал, сумиращ резултатите от дългогодишните усилия на множество учени от различни страни в Европа и Америка в съставянето на предложение за създаване Unicode стандарт за кодиране на старата кирилица.

Статията на *Юрий Кагарлицки* от Института за руски език при РАН, Москва (Internet Publication of Slavic Sources by the Russian Language Institute, 243—215) е посветена на компютърната обработка на славянски ръкописи, тяхното описание и електронно публикуване и създаването на речникови корпуси. Изхождайки от непосредствения опит на изследователите в Института за руски език, авторът поставя на обсъждане основни проблеми, свързани с кодирането и нормализирането на оригинални старославянски текстове.

Третата, последна част на тома, е посветена на проблемите на съхранението и популяризирането на средновековни извори чрез създаването на дигитални библиотеки. *Кристин Томас* от Британската библиотека, Великобритания (Digitization in The British Library, 255—260) представя преглед на състоянието на дигитализирането на колекциите в библиотеката и подчертава

възможностите за бъдещи инициативи и проекти, спирайки се специално на българо-британския проект за компютърно описание на славянски ръкописи, който стартира през октомври 2003 г. Украинската изследователка Марта Бояниуска (*Collections of Manuscripts in L'viv, Ukraine*, 261–266) описва състоянието на сбирките от славянски ръкописи в Лвов. Авторката се обръща към специалистите с апел за обединяване на усилията за намиране на финансова подкрепа и формиране на работна група за описание и дигитализиране на тези все още непроучени колекции. Македонските изследователи *Стана Янкоска* от Националната и университетска библиотека „Св. Климент Охридски“ и *Драган Михайлов* от Електротехническият факултет в Скопие (*The Digitization and CD-ROM Publication of Slavonic Manuscripts in Macedonia*, 267–273) представят проект за дигитализирането на 450 ръкописа от сбирката на Националната библиотека и създаването на CD-ROM издание на паметниците със сканирани изображения и описания, достъпно за използване в изследователската работа. *Людмила Емелянова* от Руската национална библиотека, Санкт Петербург (*The Interface of the Information Retrieval System „Depository“ as an Instrument for the Registration and Study of Manuscript Materials*, 275–285), подобно на Е. Крушелницкая, се спира върху описанието на базата данни на славянските ръкописи в Руската национална библиотека, акцентирайки върху особеностите на интерфейса и функционалните параметри на системата. Специално внимание е отделено на проблемите за унифициране на информацията в процеса на въвеждане на данните. *Татяна Николова-Хюстън* от Университета на Тексас, САЩ (*Digitization for Preservation and Access: A Case Study from the Historical and Archival Church Institute in Sofia*, 287–293) дискутира ролята на дигитализацията за съхраняване на ръкописите и старопечатните книги в колекцията на Църковния историко-архивен институт в София и формулира конкретните проблеми, свързани с организирането и координирането на проект с участието на учени от различни институции за дигитализирането и електронното описание на колекцията. *Ивана Сръбкова* от Славянската библиотека в Прага (*The Slavonic Library at the National Library of the Czech Republic*, 295–301) се спира върху състоянието и перспективите в създаването на бази данни в библиотеките и архивите в Прага. Статията на *Ренета Божанкова* от Софийския университет (*Culturological Aspects of the Digitization of Slavic Classical Literatures*, 303–312) е посветена на създаването на достъпни в Интернет виртуални библиотеки от текстове на съвременни славянски езици, като основните акценти са поставени върху моделите за структуриране на подобни ресурси, разгледани на фона на проблемите на е-културата. Проблемите на адаптирането на филолога към употребата на електронни средства и ресурси са описани в материала на *Джон Бъроуз* от Катедрата по славянски езици на Университета на Гьотеборг, Швеция (*Joyce and the Bishop*, 313–317),

който се основава на личния си опит в създаването на електронна версия на „Житие и страдание на грешния Софроний“. Разделът завършва със статията на *Карл Фридрих Гилдей* от Университета на Гьотеборг (Medieval Texts, Electronic Archives and the Quest of the Philologist: Some Scandinavian Approaches, 319—327), в която се предлага преглед на проектите в областта на компютърната хуманитаристика в скандинавските страни. Вниманието на автора е насочено към ресурсите, включващи електронното представяне на средновековни извори и конкретното им приложение в изследователската работа.

Може да се каже, че томът отразява съвременното състояние на проблемите на приложението на информационните технологии не само във филологическата област, но и в широкото поле на компютърната хуманитаристика като цяло. Актуалността и разнообразието на проблематиката на публикациите, както и значимостта на конференцията като авторитетен международен форум несъмнено ще привлекат широк читателски интерес в средите на специалистите в областта на информационните технологии, библиотекознанието, лингвистиката и още други дисциплини, свързани с изучаването и популяризирането на културното наследство.

Диляна Радославова

ABOUT THE CENTRAL LIBRARY OF THE BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

The Central Library of the Bulgarian Academy of Sciences is founded in Braila (Romania) in 1869 as a book collection of the Bulgarian Learned Society. It is transferred in Sofia in 1879. In 1929 it is moved to the building, where it is now. In 1942 the first branch book collection is created in the „Service for Bulgarian Dictionary“ section of BAS. Since 1947 it deposits the national publishing production. In 1948 it is given a statute of Central Library of the system of the special libraries at the Academy.

Since 1949 it has been working with the rights of research institute in the field of library science and special bibliography

Since 1970 it is a center of special bibliography in the research fields of BAS. From 1992 deposits the editions of the World Bank.

The Central Library of the Bulgarian Academy of Sciences is a multibranch scientific library responsible for the creation and the organization of national library collection and of the library and information services of the researchers of the Bulgarian Academy of Sciences.

The Central Library organizes and manages methodically a network of 48 special libraries of the permanent research units of the Academy in an integrated library complex.

The Central Library is a special unit of the BAS with a statute of a legal entity.

Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040
tel. (+359-2) 987 89 66, fax (+359-2) 986 25 00
E-mail: library@cl.bas.bg
URL: <http://www.cl.bas.bg>

СЪОБЩЕНИЯ

Българската академия на науките присъди на проф. Чарлз Грибъл почетна грамота „За заслуги към българистиката“, за неговия цялостен принос в областта на проучването и популяризирането на българския език и литература, за неговата дейност като издател и редактор, за преподавателската му работа, както и за дългогодишните му усилия за осъществяване на по-тесни и по-резултатни контакти между българските и американските учени.

Чарлз Грибъл защитава дисертация върху един ценен средновековен славянски ръкопис, т. нар. Виголексински сборник (1967). По-късно продължава изследванията си върху старобългарската лексика и граматика както в специален, така и в сравнителен аспект.

Той основава издателството „Славика“ (1966—1997) за научна и учебна литература — което се превръща в един от най-известните едиционни центрове в англоговорещите страни. Проф. Грибъл е издател (и редактор) на 250 книги в областта на славистиката и на източно-европейските езици и култури. Публикуваните книги обхващат: история, фолклор, лингвистика, литература, библиография; това са както монографии, така и антологии на средновековни текстове, преводи от славянските езици на английски, учебници и справочници. Създател е на поредицата *Folia Slavica* (осем тома, 1977—1988). Неговият принос като съставител на учебници за изучаване на съвременен български език е безспорен. Заедно с Любомира Грибъл той е автор на учебник за самостоятелно изучаване на съвременен български език в три нива, който претърпява няколко издания.

Чарлз Грибъл свързва преподавателската си дейност с Университета на щата Охайо, Колъмбъс (1989), където обучава няколко поколения студенти, магистранти и докторанти. Оказва ценна помощ на немалко българи, дошли да специализират в САЩ. В поредица от конгреси и научни конференции участва с доклади, свързани с историята на българския книжовен език. Изнасял е лекции в много страни и е член на редица престижни научни организации и съвети. От 2001 г. е президент на Асоциацията за българистика.

Наградата му беше връчена на 9 октомври 2003 г. на тържественото откриване на седмата българо-американска конференция от ст.н.с. Анисава Милтенова, председател на Съвета за чуждестранна българистика при БАН.

**БЪЛГАРИСТИКА
BULGARICA**

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

7/2003

Редактор ст.н.с. д-р Анисава Милтенова

**Съставители ст.н.с. д-р Никола Казански, Емилия Волева
Коректор Жасмина Кръстева
Художник Богдан Мавродинов**

Предпечатна подготовка ЦБ БАН Нели Байкова

**Издателски индекс
Формат 70 X100/16 Печатни коли 7.25**

**Печатница на Академично издателство „Марин Дринов“
1113 София, ул. „Акад. Георги Бончев“, бл. 5**

Поръчка № 1230

ISSN 1311-8544